

प्रदेश सरकार
वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
लुम्बिनी प्रदेश
मुकाम: बुटवल

लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रुपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं ३ मा प्रस्तावित यशोदा हाउजिङ्ग आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन उपर लिखित राय सुझावको लागि आह्वान गरिएको

सार्वजनिक सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति २०७८/१२/१८

बुटवल उ.म.न.पा. ६ रुपन्देही वतन भएका श्री कमल मालपानी समेत प्रस्तावक भई यशोदा हाउजिङ्ग प्रा.लि. अन्तर्गत रुपन्देही जिल्ला, तिलोत्तमा न.पा. वडा नं १५, पुरानो सडकमा (जि.पि.एस: 27.59189N, 83.46226⁰E,)मा कुल ५७ वटा घर आवास निर्माण एवं व्यापारिक उद्देश्य सहितको यशोदा हाउजिङ्ग आयोजना प्रस्ताव संचालन गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गरी यस मन्त्रालयमा स्वीकृतिको लागी पेश भएको छ।

प्रस्ताव अनुसार आयोजनाले कूल २-१५-११ (१८,८१०.८३ व.मि.) क्षेत्रफलमा २०६.२४ व.मि. देखी २२६.८७ व.मि. क्षेत्रफलको विभिन्न २ तल्ले ५७ वटा आवासहरू निर्माण गरी बिक्री वितरण तथा संचालन गर्ने भएको छ र योजनामा थप रूपमा सामुदायिक भवन (जिम हल, लबी, कार्यालय आदी), खुला र हरियाली क्षेत्र लगायतका अन्य संरचनाहरू पनि छन्। नीजि जग्गामा निर्माण हुने यस आयोजना क्षेत्र वरपर हाल सडक सहित नितान्त कृषी भूमि रहेको तथा उत्तर मोहडामा सिचाई कूलो देखिएको छ। यस आयोजनाको उल्लेखित प्रतिवेदनमा निर्माण र संचालन चरणमा विभिन्न प्रभावहरू पहिचान भई समाधानका कृयाकलापहरू समेत प्रस्तवित छन्।

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ११ को उपनियम (६) बमोजिम यस प्रतिवेदनमा राय-सुझाव लिनका लागि प्रतिवेदन पढ्न वा उतार गरी लैजान पाउने व्यवस्था रहेकोले यस आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन यस वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको Web Site: <https://moitfe.lumbini.gov.np/> मा समेत सार्वजनिक गरिएको छ। उक्त प्रतिवेदन सम्बन्धमा सरोकारवाला वा जो कसैको पनि लिखित राय सुझाव प्राप्त भएमा यस मन्त्रालयले प्रस्तावको स्वीकृति प्रकृत्यामा प्राप्त भएका उपयुक्त राय-सुझावहरूलाई आयोजना प्रस्तावमा सम्बोधन गर्ने भएकोले यस सम्बन्धमा व्यक्ति वा कुनै समूह, संघसंस्थान वा प्रभावित वर्गको कुनै राय-सुझाव भएमा यो सूचना प्रथम पटक प्रकाशन भएको मितिले सात (७) दिन भित्र आफ्नो लिखित राय सुझाव निम्न ठेगानामा पठाई दिनु हुन यसै सूचना द्वारा आह्वान गरिएको छ।

प्रतिवेदन अध्ययन वा उतार गर्न सकिने स्थानहरू:

- श्री वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बुटवल, रुपन्देही ।
<https://moitfe.lumbini.gov.np/>
- श्री यशोदा हाउजिङ्ग प्रा.लि., तिलोत्तमा न.पा. ३, रुपन्देही।
yashodahousing@gmail.com, फोन: ९८५७०४२८२०

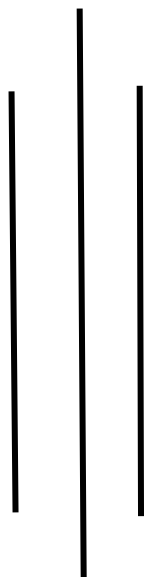
राय सुझाव पठाउने ठेगाना

- वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय,
मुकाम: बुटवल, रुपन्देही।
ईमेल: mofesc.lumbini@gmail.com
फो.नं. ०७-१५५१२१६, ०७१-५४७४७४, फ्याक्स नं.०७१-५४७४७४

यशोदा हाउजिङ्गको

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

तिलोत्तमा नगरपालिका, वडा नं. १५, पुरानो रोड
रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

पेश गरिएको निकाय

लुम्बिनी प्रदेश सरकार

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

बुटवल, रूपन्देही

मार्फत

तिलोत्तमा नगरपालिकाको कार्यालय

तिलोत्तमा, रूपन्देही

प्रस्तावक

यशोदा हाउजिङ प्रा.लि.

तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. ३, तिलोत्तमा, रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

सम्पर्क नं.: ९८५७०४२८२०

इमेल: yashodahousings@gmail.com

चैत्र, २०७८

घोषणा पत्र

लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५, पुरानो सडकमा निर्माण तथा सञ्चालनका लागि प्रस्तावित यशोदा हाउजिङ्गको लागि हामी अध्ययन टोली मार्फत निम्न कुराहरू घोषणा गर्दछौं:

- (क) यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनमा हामी टोली सदस्यको भूमिकामा संलग्न छौं।
- (ख) हामीले व्यवसायिक (professionally) तरिकाले यस अध्ययन गरेका हौं।
- (ग) यस प्रतिवेदनमा उल्लिखित सूचना तथा आँकडा विषयसँग सम्बन्धित निकायहरूबाट लिइएको हो र सूचना तथा आँकडामा कुनै परिवर्तन गरिएको छैन। यदि सूचना तथा आँकडामा कुनै परिवर्तन गरिएको भए हामी जिम्मेवार हुनेछौं।

नाम	पद	हस्ताक्षर
डा. माधव गिरी	टोली नेता/वातावरण विद्	
सुदीप हाडा	ईन्जिनियर	
राम प्रसाद पाठक	वनस्पति विज्ञ	
तुल्सी गिरी	समाजशास्त्री	

अन्य अध्ययन टोली

नाम	पद	हस्ताक्षर
बिश्वेता बजाचार्य	वातावरण अधिकृत	
शिला गिरी	वातावरण अधिकृत	

कम्पनीको छाप:

मिति: वि.सं. २०७८ फाल्गुण १५

प्रस्तावकको घोषणा पत्र

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना:

यशोदा हाउजिङ प्रा.लि.

तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. ३, पुरानो सडक, रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

सम्पर्क नं.: ९८५७०४२८२०

इमेल: Yashodahousings@gmail.com

हामी निम्न कुराहरू घोषणा गर्दछौं :

- (क) यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा प्रस्तुत भएका सम्पूर्ण कार्यहरूको परिपालना गर्ने, र भविष्यमा देखा पर्ने अन्य प्रभावको न्यूनीकरण समेत गर्ने प्रतिबद्धता यस प्रस्तावकले गर्दछ।
- (ख) प्रस्तावकद्वारा स्वीकृत प्रतिवेदन अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछ।

प्रस्तावको तर्फबाट

.....

राजेश खनाल

प्रस्तावक

कार्यकारी सारांश

१. प्रस्ताव

यो वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्ला, तिलोत्तमा नगरपालिका, वडा नं. १५, पुरानो सडकमा यशोदा हाउजिङ प्रा. लि. द्वारा प्रस्तावित यशोदा हाउजिङ्गका लागि तयार पारिएको हो। २ विघा १५ कठ्ठा ११ धुर क्षेत्रफल रहेको जग्गामा कोलोनीको रूपमा ५७ (सन्ताउन्न) वटा हाउजिङ्ग बनाई ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासको व्यवस्था गर्ने उद्देश्यका साथ तिलोत्तमा नगरपालिकाको पुरानो सडकमा यशोदा हाउजिङ्ग निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने योजना प्रस्ताव गरेको हो। यस सुविधापूर्ण आवासीय क्षेत्रमा घरहरू मात्र नभई पर्याप्त खुला क्षेत्र, पार्किङ्ग, जिम, खेलकुद विपेश कोठा, सभा गृह, रेष्टुरेण्ट, स्विमिङ्ग पुल र Daycare center भएको क्लब भवन, चौडा बाटो, पर्याप्त स्वच्छ खानेपानी आदिको राम्रो व्यवस्था गर्ने योजना रहेको छ।

२. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्य

लुम्बिनी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र लुम्बिनी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची ३, नियम ३ सँग सम्बन्धित:

- ड.१ अनुसार १०,००० वर्गमिटर क्षेत्रफलभन्दा बढीको निर्माण क्षेत्र वा भूईँक्षेत्रफल भएको आवासीय, व्यवसायिक वा आवासीय र व्यावसायिक दुवै प्रकृति भएको संयुक्त भवन निर्माण गर्न लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्नुपर्ने र प्रस्तावित आवासीय भवनको Floor Area १४,२२३ वर्ग मि. हुने भएकाले;
- .ड.६ अनुसार २०,००० लिटर भन्दा बढी दैनिक भूमिगत पानीको प्रयोग हुने भवन निर्माण तथा सञ्चालन गर्नका लागि पनि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने र प्रस्तावित आवासीय भवन सञ्चालनको क्रममा दैनिक ८०,००० लिटर भूमिगत पानी प्रयोग हुन सक्ने अनुमान गरिएकोले प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिएको हो।

३. अध्ययन विधि

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची मिति २०७७/१०/२० मा लुम्बिनी प्रदेश, वन वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बुटवल रूपन्देहीबाट स्वीकृत भए

पश्चात् वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन अन्तर्गत सार्वजनिक सुनुवाइको लागि "गौतम बुद्ध सन्देश" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा मिति २०७८/१०/२६ मा सूचना प्रकाशित गरियो। सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकाय निर्वाचित जनप्रतिनिधि र अन्य सरोकारवालाहरू तथा स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई आमन्त्रित गरियो। मिति वि.सं.२०७८/१०/२८ मा आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइका बेलामा टिपोट गरिएको स्थानीयवासीबाट आएको सुझावलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरिएको हो। तत् पश्चात् स्थानीयवासी, संघ—संस्था तथा सरोकारवालाहरूको प्रस्तावित हाउजिङ्गको निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्न जाने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका लागि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरूमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरी मुचुल्का लिइयो। सूचना टाँस भए पश्चात् मिति वि.सं. २०७८/११/०३ मा "गौतम बुद्ध सन्देश" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा राय सुझावका लागि ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरियो। सूचना प्रकाशन पश्चात् तिलोत्तमा नगरपालिका, वडा नं. १५ को कार्यालयबाट मिति वि.सं. २०७८/११/१० मा सिफारिस पत्र सङ्कलन गरियो।

४. विद्यमान वातावरणीय अवस्था

भौतिक वातावरण

प्रस्तावित हाउजिङ्ग लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिकामा पर्दछ। हाउजिङ्ग रहने स्थान भौगोलिक रूपमा २७°३५'३०.८२" उत्तरी अक्षांश र ८३°२७'४४.१४" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ भने समुद्री सतहबाट १२० मि. उचाइमा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजना स्थल समथर जमिनमा रहेको छ। आयोजना बन्ने स्थल १८,८१०.९४ वर्ग मि. रहेको छ र ११,९५७ वर्ग मि. (कुल जग्गाको ६३.५६ प्रतिशत) मात्र हाउजिङ्गको भवनले ओगट्नेछ। नेपालमा पाइने मौसमी क्षेत्रहरूको विशिष्टीकरणका दृष्टिकोणले प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र रूपन्देही जिल्लामा पर्दछ। तराई भेगमा पर्ने यस आयोजनास्थलमा उष्णप्रदेशीय किसिमको जलवायु (Tropical Climatic Zone) पाइन्छ। यस क्षेत्रको औसत वार्षिक न्यूनतम तापक्रम १९ देखि २० डिग्री सेल्सियस रहेको छ भने औसत वार्षिक अधिकतम तापक्रम ३१ देखि ३२ डिग्री सेल्सियस रहेको छ। आयोजना क्षेत्रमा वार्षिक सरदर १७१७.२ मिलीमिटर वर्षा मापन गरिएको तथ्याङ्क छ।

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वरपर वायुको गुणस्तर मापन गरिएको छ। यस क्षेत्रको वरपर निकै न्यून सवारीसाधन आवतजावत गर्ने तथा सडक खण्डमा कालोपत्रे गरिएकोले वायुमा धुलोको

मात्रा कम देखिएको छ। आयोजना क्षेत्र सहरबाट टाढा तथा ग्रामिण परिवेशमा रहेको हुनाले वायुको गुणस्तर औसत किसिमको रहेको पाइएको छ। आयोजना स्थलमा ध्वनिको औसत (Leq) स्तर बिहानको समयमा ३२.२७ डेसिबल (Decibel) र दिउँसोको समयमा ४१.७४ डेसिबल (Decibel) रहेको पाइयो, जुन ध्वनि गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ भित्र रहेको पाइयो। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको सबैभन्दा नजिकको जलस्रोत तिनाउ नदी हो, जुन आयोजना क्षेत्रबाट करिब ३ किलोमिटर पश्चिममा अवस्थित छ। आयोजना क्षेत्रको पानी संकलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको छ, जसमा Turbidity र Iron को मात्रा राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ ले तोकिएको मापदण्ड भन्दा बढी पाईयो।

जैविक वातावरण

प्रस्तावित आवासीय क्षेत्र कुनै पनि राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्षण क्षेत्र, शिकार आरक्षण क्षेत्र, आधिकारिक रूपमा मान्यता प्राप्त संरक्षण क्षेत्र वा स्थानीय मान्यता प्राप्त पारिस्थितिक सम्बेदनशील क्षेत्र भित्र वा वरपर पर्दैन। स्थानीयहरूसँग गरिएको छलफलबाट यस क्षेत्रमा केही घरपालुवा जनावरहरू मात्र पाइन्छन्।

सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण

प्रस्तावित आयोजना "पोइन्ट प्रोजेक्ट" हो र आयोजनाको भवन निर्माण गर्दा नगरपालिकाको नियमानुसार भवन वरपर सेट ब्याक (set back) छोडिने भएकोले प्रस्तावित आयोजनाबाट ५० मिटरसम्मको क्षेत्रलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र र सो प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रबाट ५० मिटरसम्मको बाहिरी क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ। हाउजिङ्गबाट प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रमा कुनै घरपरिवारहरूको बसोबास रहेको छैन।

५. प्रभावहरूको पहिचान

सकारात्मक प्रभाव

- रोजगारीको अवसर
- सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता
- राजस्व सङ्कलन
- सामाजिक सुरक्षा

नकारात्मक प्रभाव

निर्माण चरण	सञ्चालन चरण
भौतिक वातावरण	
<ul style="list-style-type: none"> • भूमि प्रयोगमा परिवर्तन • वायु प्रदूषण • जल प्रदूषण • ध्वनि प्रदूषण • पानीको माग र खपत • ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन • निर्माण सामग्रीको ढुवानी तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती • आगलागी, भूकम्पीय तथा अन्य सम्भावित प्रकोपहरू • छिमेकी पूर्वाधारमा प्रभाव 	<ul style="list-style-type: none"> • ठोस फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव • तरल फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव • उच्च पानी उपभोगसँग सम्बन्धित प्रभाव • जल प्रणाली व्यवस्थापन • उच्च ऊर्जा खपत • प्रकोप सम्बन्धी प्रभाव • यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती • ध्वनि प्रदूषण
जैविक वातावरण	
<ul style="list-style-type: none"> • आवासीय क्षेत्रमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको चुनौती 	
सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	
<ul style="list-style-type: none"> • कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको जोखिम • बालबालिकाको श्रम शोषण तथा ज्यालामा गरिने भेदभाव • कार्यास्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार • महामारीबाट पर्न सक्ने प्रभाव • स्थानीयवासीको गुनासो 	<ul style="list-style-type: none"> • आवासीय क्षेत्र भित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ • स्थानीयवासीहरूको गुनासो

यी नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गरेर यसलाई न्यूनीकरण गर्न व्यावहारिक रूपमा सम्भव भएका सबै उपायहरू अपनाएमा कम भन्दा कम क्षति हुन सक्छ।

६. बढोत्तरीका उपायहरू

- सम्भव भएसम्म योग्यता, सिप र इच्छुकताको आधारमा रोजगारीका अवसरहरूको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ।
- आयोजना सञ्चालन वापत संघीय तथा स्थानीय तहलाई बुझाइने राजस्वबाट संघ तथा स्थानीय तहको राजस्व संकलनमा टेवा पुग्नेछ।
- ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासीय भवन उपलब्ध गराइनेछ।

- आवासीय क्षेत्रको मुख्य प्रवेशद्वारमा दक्ष र सक्षम सुरक्षा चौकीदारको व्यवस्था रहनेछ।

७. वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण उपायहरू

भौतिक क्षेत्र

- खुला स्थानहरू, भवनहरूले ओगट्ने क्षेत्रफल र सेट व्याकहरू संरचनात्मक र ल्यान्डस्केप डिजाइन नक्सामा उल्लेख भए अनुसार कायम राखिनेछ। राष्ट्रिय भवन संहिता, २०६० को पालना गर्दै भवन निर्माण गरिनेछ।
- भवनको निर्माण अवधिमा आवश्यक निर्माण सामग्रीहरूको भण्डारण प्रस्तावित आयोजनाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा भित्र नै गरिनेछ। निर्माण क्षेत्रलाई पूर्ण रूपमा घेरेर मात्र निर्माण कार्य गरिनेछ। निर्माण कार्य गर्दा सेफ्टी नेटको प्रयोग गरिनेछ।
- निर्माण चरणमा निस्कने फोहोरहरूको जथाभावी विसर्जनमा रोक लगाइनेछ। पुनः चक्रीय फोहोरहरूको संकलन गरी त्यस्ता फोहोर सम्बन्धित विक्रेतालाई विक्री गरिनेछ तथा उच्च ध्वनि निस्कने निर्माण कार्यहरू रात्रिकालीन समयमा गरिने छैन।
- निर्माण कार्य निर्धारित समय ७:०० देखि १९:०० सम्म मात्र गरिनेछ।
- पानीको माग र खपतलाई न्यूनीकरण र यसको उचित व्यवस्थापन गर्न कामदारहरूमा पानी संरक्षण उपायहरू अपनाउने जागरूकता दिईनेछ।
- आधिकारिक तथा वैध रूपमा विक्री गरिने निर्माण सामग्रीहरू मात्र खरीद गरिनेछ। आयोजना स्थलबाट नजिक रहेका विक्री केन्द्रहरूबाट निर्माण सामग्री खरीद गरिनेछ। निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी गर्दा निर्माण सामग्रीलाई प्लास्टिक वा त्रिपालले छोपिनेछ। निर्माण सामग्री ढुवानी गर्दा ढुवानी गर्ने साधनको तोकिएको क्षमता अनुसार मात्र गरिनेछ। चालकहरूलाई सचेतना दिई हर्नको प्रयोगलाई निषेध गरिनेछ।
- प्रत्येक आवासीय भवनमा फोहोर संकलनका लागि फोहोर राख्ने भाँडोको व्यवस्था गरिनेछ। कुहिने र नकुहिने फोहोरलाई छुट्टै संकलन गरी नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत व्यवस्थापन गरिने र पुनः प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ। विद्युतीय फोहोरलाई छुट्टै सङ्कलन गरी सम्बन्धित विक्रेतालाई बेचिनेछ। आवासीय क्षेत्र परिसरमा फोहोर जलाउन निषेध गरिनेछ।
- आयोजनाले सकेसम्म फोहोरको मात्रा घटाउने, पुनः चक्र गर्ने:प्रयोग गर्ने र पुनः 3R प्रिन्सिपल अवधारणामा जोड (दिईनेछ। ४० माइक्रोन भन्दा कमको प्लाष्टिक झोलाको प्रयोग प्रतिबन्धित गरिनेछ।

- फोहोर पानी पाइपको चुहावट नियन्त्रण गर्न समय समयमा मर्मत र अनुगमन गरिनेछ। फोहोर पानीको विसर्जन गर्दा नेपाल सरकारले लागू गरेको सार्वजनिक ढलहरूमा पठाउने औद्योगिक एफ्लुएन्टको मापदण्ड बमोजिम मात्र विसर्जन गरिनेछ।
- भूमिगत पानी सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृति पश्चातमात्र निकालिन्छ भने प्रयोग गरिसकेको पानीलाई प्रशोधन गरी बगैँचासरसफाइ , तथा अन्य प्रयोजनमा प्रयोग गरिनेछ। Pavement नगरिएको ठाँउबाट र आयोजनाको खुला र हरियाली क्षेत्रमार्फत प्राकृतिक रूपमा भूमिगत पानी पुनर्भरण हुनेछ।
- डिजेल जेनेरेटर तथा सवारी साधन खरीद गर्नु परे नेपाल सरकारले तोकेको वायु प्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र खरीद गरिनेछ। डिजेल जेनेरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत गरिनेछ।
- विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरणका लागि वातावरणमैत्री उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढावा दिइनेछ।
- प्रकोप जोखिमको लागि आवश्यक साधनहरूको व्यवस्था गरिनेछ। प्रकोप भइहालेमा सुरक्षित तवरले भवनबाट बाहिर निस्केर सुरक्षित खुला स्थानमा भेला गरिनेछ।
- सवारी संकेतहरू जस्तै 'No Horn' जस्ता दृष्टिकोण सडकमा राखिनेछ। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रभित्रको बाटोमा स्पीड ब्रेकर ,Street light को व्यवस्था गरिनेछ। आवासीय क्षेत्रभित्र प्रत्येक मोडमा सिसि टि.भि. क्यामेराको व्यवस्था रहनेछ।
- ध्वनि प्रदूषण हटाउन आयोजना परिसर भित्र हर्नको प्रयोगमा कडाइका साथ प्रतिबन्ध लगाईनेछ। जेनेरेटरहरू साइलेन्सरको साथ जडान गरिनेछ र बन्द कक्षमा राखिनेछ।

जैविक वातावरण

- प्रस्तावित आयोजना वरपर खाली ठाउँहरूमा रूखहरू रोपेर हरियाली कायम गरिनेछ।
आवासीय क्षेत्रको प्रत्येक भवनमा बगैँचाको व्यवस्था रहनेछ।

सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण

- निर्माण चरणमा कामदारहरूको व्यक्तिगत सुरक्षामा साधनहरू जस्तै हेल्मेट, बुट, चस्मा, मास्क, सेफ्टी बेल्टको प्रयोगलाई अनिवार्य गरिनेछ। निर्माण कामदारहरूलाई स्वास्थ्य बीमा, प्राथमिक उपचार किट, सुरक्षित पिउने पानी र पर्याप्त शौचालय जस्ता स्वास्थ्य सुरक्षाहरू प्रदान गरिनेछ।
- विभिन्न साइनबोर्ड, पर्याप्त बत्ती तथा भवनको रंगरोगन कार्य गर्दा सेफ्टी नेटको प्रयोग गरिनेछ। कुनै पनि प्रकारको सरुवा रोग वा महामारीबाट बच्न को लागी सावधानी अपनाईनेछ।
- श्रम ऐन, २०७४ तथा बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ लाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। समान कामको समान तलबको कार्यान्वयन गरिनेछ।
- COVID-19 Safety & Hygiene Protocol को पालना गर्दै कार्यस्थलमा सामाजिक दुरी कायम राखिनेछ, मास्क तथा सेनिटाइजरको अनिवार्य रूपमा प्रयोग गरिनेछ। यदि कसैलाई संक्रमण भईहालेमा निजलाई निको नहुन्जेल कामबाट छुट्टी दिईनेछ। साथै उपचारको लागि प्रबन्ध गरिनेछ।
- आयोजना सञ्चालनका लागि प्रशिक्षित र कुशल कर्मचारीहरूको नियुक्ति र स्थानीयहरूलाई प्राथमिकता दिईनेछ। प्राथमिक उपचार किटको (First Aid Kit) र स्वास्थ्य बीमाको प्रावधान गरिनेछ। सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ अभ्यासहरूको बारेमा कर्मचारीहरूलाई जानकारी दिइनेछ।
- निर्माण कार्य शुरू गर्नु अघि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिनेछ र मुख्यद्वारमा गुनासो पेटिका राखिनेछ। विभिन्न स्रोतहरू बाट प्राप्त गुनासोहरू गुनासो सुन्ने अधिकारीद्वारा दर्ता गरिनेछ र प्रस्तावकद्वारा यसको न्यूनीकरणको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाइनेछ।

उल्लिखित न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्न सञ्चालन चरणका लागि कुल अक्षरेपी रु. तीन लाख दश हजार मात्र एक पटकको खर्चको रूपमा विनियोजन गरिएको छ। साथै

सञ्चालन अवधिमा वार्षिक कुल अक्षरेपी रू. तेह लाख पचास हजार मात्र न्यूनीकरणको लागि व्यवस्थापकीय खर्च हुने देखिन्छ।

८. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा प्रभावहरूको व्यवस्थापन योजना, अनुगमन योजना संलग्न गरी वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार गरिएको छ। यस योजनामा नेपालमा विद्यमान प्रदूषण मापदण्डहरूलाई समेत मध्यनजर राखी सो सम्बन्धीको व्यवस्था समेत उल्लेख गरिएको छ। साथै वातावरणीय व्यवस्थापन प्रारूप अन्तर्गत अनुगमन गर्नुपर्ने दायित्वहरूलाई प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। त्यस्तै वातावरणीय परीक्षणको लागि आवश्यक रकम स्पष्ट साथ उल्लेख गरिएको छ। वातावरणीय अनुगमनका लागि वार्षिक कुल अक्षरेपी रू. पाँच लाख पचपन्न हजार मात्र विनियोजन गरिएको छ।

९. निष्कर्ष

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको सिलसिलामा प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा हुन सक्ने वातावरणीय प्रभावहरूको लेखाजोखा गरी त्यस्ता वातावरणीय प्रभावहरूलाई घटाउन विभिन्न न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्तुत गरिएको छ। यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने तथा प्रस्तावित वातावरणीय व्यवस्थापन योजना अनिवार्य रूपमा लागू गरिनेछ। साथै वातावरणीय अनुगमन समेत यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार समय समयमा गरिनेछ। यस यशोदा हाउजिङ प्रा.लि. ले स्थानीय प्रभावित व्यक्तिहरू, सरोकारवाला संघ संस्थाहरूसँग आपसी समन्वय कायम राखी यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने तथा सो को नियमित अनुगमन गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको छ।

विषय सूची

घोषणा पत्र.....	क
कार्यकारी सारांश.....	ग
परिच्छेद १: प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना.....	१
१.१ प्रस्तावक.....	१
१.२ परामर्शदाता.....	१
१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्य.....	१
१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका उद्देश्यहरू.....	२
१.५ अध्ययनको सीमा.....	२
परिच्छेद २: प्रस्तावको परिचय.....	३
२.१ भूमिका.....	३
२.२ प्रस्तावको सान्दर्भिकता.....	४
२.३ प्रस्तावको विवरण.....	४
२.३.१ आयोजनाको अवस्थिति.....	४
२.३.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू.....	६
२.३.३ निर्माण सामग्री.....	७
२.३.४ प्रयोग हुने ऊर्जा किसिम.....	८
२.३.५ आवश्यक जनशक्ति.....	८
२.३.६ आयोजनाको लागि आवश्यक जग्गा.....	८
२.३.७ निर्माण तालिका.....	९
२.४ प्रस्तावको उद्देश्य.....	९
२.५ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न लागेको समय र अध्ययन टोली.....	९
२.५.१ समय.....	९
२.५.२ अध्ययन टोली.....	११
परिच्छेद ३ : प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि.....	१२
३.१ सम्बन्धित प्रकाशित वा अप्रकाशित सामग्री/प्रतिवेदनको पुनरावलोकन.....	१२
३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र निर्धारण.....	१३
३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण.....	१४
३.४ चेकलिष्ट तथा प्रश्नावली.....	१४
३.५ स्थलगत अध्ययन.....	१४

३.६	प्रयोगशाला अध्ययन.....	१५
३.७	प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि	१६
३.८	मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी	१६
३.९	सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ	१७
३.१०	सार्वजनिक सूचना तथा सूचना सम्प्रेषण र सुझाव सङ्कलन.....	१८
३.११	सिफारिस पत्र.....	१९
३.१२	प्रतिवेदनको तयारी	१९
परिच्छेद ४ : नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका तथा मापदण्डहरूको पुनरावलोकन.....		२१
४.१	संविधान.....	२१
४.२	नीति, नियम तथा रणनीतिहरू	२१
४.३	ऐनहरू.....	२३
४.४	नियम तथा नियमावली	३०
४.५	निर्देशिका.....	३३
४.६	मापदण्ड तथा संहिताहरू	३४
४.७	अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरू	३७
परिच्छेद ५ : विद्यमान वातावरणीय अवस्था.....		४०
५.१	भौतिक वातावरण.....	४०
५.१.१	भौगोलिक तथा धरातलीय अवस्था भू-उपयोग.....	४०
५.१.२	जलवायु.....	४१
५.१.३	भूगर्भ.....	४२
५.१.४	भूकम्पीय जोखिम.....	४२
५.१.५	वायु गुणस्तर तथा ध्वनिको स्तर.....	४३
५.१.६	पानीको स्रोत तथा गुणस्तर.....	४५
५.२	जैविक वातावरण.....	४६
५.३	सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण.....	४६
५.३.१	तिलोत्तमा नगरपालिका.....	४६
५.३.२	प्रस्तावबाट प्रभावित क्षेत्र.....	४७
५.३.३	सांस्कृतिक वातावरण.....	४८
परिच्छेद ६ : प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरू.....		४९
६.१	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने/नगर्ने.....	४९
६.२	वैकल्पिक परियोजना स्थान.....	४९

६.३	वैकल्पिक समय तालिका एवं विधि.....	४९
६.४	वैकल्पिक साधनहरू.....	४९
परिच्छेद ७ : प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने खास प्रभाव.....		५०
७.१	सकारात्मक प्रभाव.....	५०
७.१.१	निर्माण चरण.....	५०
७.१.२	सञ्चालन चरण.....	५०
७.२	नकारात्मक प्रभाव.....	५१
७.२.१	भौतिक वातावरण.....	५१
७.२.२	जैविक वातावरण.....	५८
७.२.३	सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण.....	५८
परिच्छेद ८ : प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावको रोकथामका विषय.....		७०
८.१	सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप.....	७०
८.२	नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप.....	७१
८.२.१	भौतिक वातावरण.....	७१
८.२.२	जैविक वातावरण.....	७५
८.२.३	सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण.....	७६
८.३	अनुमानित लागतको सारांश.....	९४
परिच्छेद ९ : प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अनुगमन गर्नु पर्ने विषय.....		९५
९.१	अनुगमनका प्रकार.....	९५
९.१.१	प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring).....	९५
९.१.२	प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring).....	९५
९.१.३	नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring).....	९५
९.२	वातावरणीय अनुगमनका सूचक.....	९६
९.३	अनुगमनको विधि.....	९६
९.४	अनुगमनको लागि समय तालिका.....	९६
९.५	अनुगमन गर्ने निकाय.....	९६
९.६	अनुगमनको लागि अनुमानित रकम.....	९७
परिच्छेद १० : वातावरणीय सम्परीक्षण.....		१०३
१०.१	वातावरणीय सम्परीक्षण.....	१०३
१०.२	वातावरणीय सम्परीक्षणका तीन पक्ष:.....	१०३

१०.३ सम्परीक्षणको किसिम:.....	१०४
१०.४ वातावरणीय सम्परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा :.....	१०४
परिच्छेद ११ : निष्कर्ष तथा प्रतिबद्धता.....	१०८
सन्दर्भ सामग्री.....	१०९

अनुसूचीहरू

अनुसूची १	: क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची स्वीकृत पत्र र स्वीकृत कार्यसूची
अनुसूची २	: कम्पनी सम्बन्धी कागजातहरू
अनुसूची ३	: जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा
अनुसूची ४	: भवनहरूका नक्साहरू
अनुसूची ५	: सार्वजनिक सुनुवाइको सूचना, मुचुल्का र माइनुट
अनुसूची ६	: ७ दिने सूचना र मुचुल्काहरू
अनुसूची ७	: सिफारिस पत्र
अनुसूची ८	: माटो परीक्षणको प्रतिवेदन
अनुसूची ९	: पानी परीक्षणको प्रयोगशाला प्रतिवेदन
अनुसूची १०	: वायु परीक्षणको प्रयोगशाला प्रतिवेदन
अनुसूची ११	: चेक लिष्ट
अनुसूची १२	: अध्ययन टोलिको वैयक्तिक विवरण तथा शैक्षिक प्रमाण पत्र

तालिकाहरू

तालिका १: प्रस्तावित आयोजनाको प्रमुख विशेषता.....	६
तालिका २: प्रस्तावित आयोजनाको भवन विवरणहरू.....	६
तालिका ३: अन्य सुविधाहरूको विवरण.....	७
तालिका ४: निर्माण हुन लाग्ने समय.....	९
तालिका ५: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन समय तालिका.....	११
तालिका ६: अध्ययन टोली.....	११
तालिका ७: आयोजनासँग सम्बन्धित सन्दर्भ ग्रन्थ तथा स्रोतहरू.....	१३
तालिका ८: प्रभाव क्षेत्रको दायरा.....	१३
तालिका ९: आवश्यक तथ्याङ्क तथा स्रोतहरू.....	१४
तालिका १०: प्रयोगशालाको अध्ययन विवरण.....	१५
तालिका ११: प्रभाव मापदण्ड.....	१६

तालिका १२: सार्वजनिक सुनुवाइको बेला प्राप्त सुझावहरू	१७
तालिका १३: तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५ बाट प्राप्त टिप्पणीहरू.....	१९
तालिका १४: आयोजना क्षेत्रको तापक्रम, वर्षा र सापेक्षित आद्रता	४१
तालिका १५: आयोजना क्षेत्रमा मापन गरिएको वायुको गुणस्तर.....	४४
तालिका १६: आयोजना स्थलमा ध्वनिको स्तर	४४
तालिका १७: पानीको गुणस्तर.....	४५
तालिका १८: नजिकको बस्तीको विवरण	४७
तालिका १९: सकारात्मक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन	६१
तालिका २०: नकारात्मक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन.....	६२
तालिका २१: सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप	७८
तालिका २२: नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	७९
तालिका २३: न्यूनीकरण तथा बढोत्तरीका क्रियाकलापको लागि अनुमानित लागत.....	९४
तालिका २४: न्यूनीकरण तथा बढोत्तरीका क्रियाकलापको लागि अनुमानित लागतको सारांश	९४
तालिका २५: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन	९८
तालिका २६: अनुगमनका लागि अनुमानित लागत	१०२
तालिका २७: वातावरणीय सम्परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा.....	१०४
तालिका २८: वातावरणीय सम्परीक्षणको लागि चेकलिष्ट.....	१०५

चित्रहरू

चित्र १: गूगल अर्थमा प्रस्तावित हाउजिङ्गको अवस्थिति	५
चित्र २: टोपो नक्सामा प्रस्तावित हाउजिङ्गको अवस्थिति	५
चित्र ३: सार्वजनिक सुनुवाइका तस्वीरहरू	१८
चित्र ४: तिलोत्तमा नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्सा	४१
चित्र ५: प्रस्तावित हाउजिङ्ग स्थलको भौगर्भिक नक्सा.....	४२
चित्र ६: नेपालका सक्रिय फल्टहरू तथा भूकम्पको नक्सा.....	४३

संक्षेपीकृत शब्दहरू र तिनका विस्तृत रूप

ई.सं.	ईस्वी सम्बत्
नं.	नम्बर
ने.रू.	नेपाली रूपैयाँ
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमिटेड
वा.प्र.मू.	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
A.C.	Air Conditioner
BOD	Biological Oxygen Demand
CCTV (सि.सि.टि.भी.)	Closed-Circuit Television
CBS	Central Bureau of Statistics
CFL(सी.एफ.एल.)	Compact Fluorescent Lamp
CGI	Corrugated galvanised iron
DHM	Department of Hydrology and Meteorology
EIA	Environmental Impact Assessment
EPA	Environmental Protection Act
EPR	Environmental Protection Rule
FAR	Floor Area Ratio
GoN	Government of Nepal
IEE	Initial Environmental Examination
KUKL	Kathmandu Upatyaka Khanepani Limited
LED (एल.ई.डी.)	Light Emitting Diode
L.P.G.	Liquified Petroleum Gas
NBC	National Building Code
NO _x	Nitrogen Oxide
PPE	Personal Protective Equipment
PVC	Polyvinyl Chloride
PM	Particulate Matter
SO ₂	Sulphur Dioxide
STP	Sewage Treatment Plant
TSP	Total Suspended Particles

ईकाइ	
कि.मि.	किलोमिटर
के.जी.	किलोग्राम
के.भि.ए.	किलो भोल्ट एम्पियर
मि.	मिटर
लि.	लिटर
व.मि.	वर्ग मिटर
%	प्रतिशत

परिच्छेद १: प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावक

प्रस्तावित हाउजिङ्गको प्रस्तावक यशोदा हाउजिङ प्रा.लि. रहेको छ। कम्पनीको नाम र ठेगाना यस प्रकार छ:

यशोदा हाउजिङ प्रा.लि.

तिलोत्तमा नगरपालिका, वडा नं. ३, रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

आधिकारिक व्यक्ति: राजेश खनाल

सम्पर्क नं.: ९८५७०४२८२०

इमेल: yashodahousings@gmail.com

१.२ परामर्शदाता

प्रस्तावकद्वारा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यको जिम्मा श्री प्रकृति कन्सल्ट प्रा.लि. लाई दिईएको छ। यस प्रतिवेदन प्रस्तावकको तर्फबाट परामर्शदाताले तयार गरेको हो। परामर्शदाताको विस्तृत ठेगाना तल दिईएको छ।

प्रकृति कन्सल्ट प्रा.लि.

काठमाण्डौ महानगरपालिका, वडा नं. १०, बानेश्वर, काठमाण्डौ जिल्ला, बागमती प्रदेश

सम्पर्क नं.: ०१-५१७२२२६

इमेल: info@prakriticonsult.com

वेबसाइट: www.prakriticonsult.com.np

१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्य

प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची ३, नियम ३ सँग सम्बन्धित:

- ड.१ अनुसार १०,००० वर्गमिटर क्षेत्रफलभन्दा बढीको निर्माण क्षेत्र वा भूईँक्षेत्रफल भएको आवासीय, व्यवसायिक वा आवासीय र व्यावसायिक दुवै प्रकृति भएको संयुक्त भवन निर्माण गर्न लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्नुपर्ने र प्रस्तावित आवासीय भवनको Floor Area १४,२२३ वर्ग मि. हुने भएकाले;

- ड.६ अनुसार २०,००० लिटर भन्दा बढी दैनिक भूमिगत पानीको प्रयोग हुने भवन निर्माण तथा सञ्चालन गर्नका लागि पनि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने र प्रस्तावित आवासीय भवन सञ्चालनको क्रममा दैनिक ८०,००० लिटर भूमिगत पानी प्रयोग हुन सक्ने अनुमान गरिएकोले प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न लागिएको हो।

१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका उद्देश्यहरू

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य भनेको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा प्रस्ताव विकास र सञ्चालनसँग सम्बन्धित प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्दै आयोजनाको दिगोपन सुनिश्चित गर्नु हो। प्रदेश सरकार द्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को मातहतमा रहेर यस हाउजिङ्गको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिएको हो। प्रदेश सरकार द्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार गरिने यस आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छन्:

- प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको विद्यमान भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक आधारभूत वातावरणीय अवस्था कस्तो छ पहिचान गर्ने।
- प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक वातावरणमा परिरहेको लाभदायक र प्रतिकूल प्रभावहरूको पहिचान, भविष्यवाणी र मूल्याङ्कन गर्ने।
- प्रतिकूल प्रभावहरूलाई कम गर्न न्यूनीकरणका उपाय र लाभदायक प्रभावहरू बढाउन बढोत्तरीका उपायहरू उल्लेख गर्ने।
- अनुगमन लागत र योजना सहित वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने।
- सार्वजनिक सुनुवाइको बैठकमा प्रस्ताव विकास क्षेत्रका सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई प्रतिवेदन निष्कर्षहरू प्रस्तुत गर्ने र प्रस्ताव विकासको सम्बन्धमा उनीहरूका सल्लाह र सुझावहरू लिने।

१.५ अध्ययनको सीमा

विश्वव्यापी महामारीका रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ ले गर्दा यस अध्ययनका क्रममा समूहगत छलफलमा केही बाधा पुर्याएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाईमा उपस्थित हुने उत्तरदाताहरू हिच्किचाउने गरेको पाईएको थियो। त्यसैगरी कोभिड-१९ को महामारीले गर्दा बन्दाबन्दी हुँदा प्रतिवेदन तयारी अपेक्षित समयभन्दा ढिला हुन गएको छ।

परिच्छेद २: प्रस्तावको परिचय

२.१ भूमिका

राष्ट्र विकासका पूर्वाधारहरू मध्ये शहरी विकास तथा भवन निर्माण आधारभूत पूर्वाधारहरू हुन्। हाल नेपालको कुल भूभाग मध्ये ४४.४७% वन क्षेत्र, २८.६८% अन्य भूभाग, २१.८८% कृषि क्षेत्र, १.२२% सिमसार क्षेत्र, २.६६% घाँसे मैदान पर्दछन् भने जम्मा १.१५% बसोबास/शहरी क्षेत्रले ओगटेको छ। बढ्दो जनसंख्या सँगै भवन निर्माण तथा पूर्वाधार विकासका गतिविधिहरूले पनि गति लिएको छ। विकास निर्माणको महत्वपूर्ण कार्यभार बोकेको रूपन्देहीको बुटवल, भैरहवा लगायतका शहर अधिकांश व्यक्तिहरूको रोजाईको शहर बन्दै गइरहेको छ। यस क्षेत्रमा व्यवस्थित सडक निर्माण, उद्योग निर्माण सहित विकासका अन्य पूर्वाधारहरूको निर्माण सँगै शहरीकरण र बजारीकरण बढ्दै गइरहेको छ। निजी कम्पनीको लगानीमा बनेका घरहरू व्यावसायिक आवासीय क्षेत्र (Housing) र अग्ला (Apartment) भवनहरूका रूपमा बनाईएका हुन्छन्। खुल्ला क्षेत्र, चौडा बाटो, मान्छे हिँड्ने पेटी, पर्याप्त खानेपानीको व्यवस्था, फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली तथा सरसफाई, विद्युतीय ऊर्जाको तार तथा प्रसारण व्यवस्थित गरिसकेको, नगर/गाउँपालिकाको मापदण्ड अनुरूपको भवन तथा ढल निकास, हरियाली वातावरण तथा सामाजिक सुरक्षा आदि इत्यादि विशेषताहरूका कारण शहरी सुगम स्थलहरूमा व्यावसायिक आवासीय क्षेत्रहरूको माग बढेको पाइन्छ। बुटवल, भैरहवा लगायतका क्षेत्रमा शहरीकरण सँगै जनसंख्याको अत्याधिक चापको कारणले जग्गाको मूल्यमा वृद्धि भई शहरबासीहरू व्यवस्थित, सुरक्षित र सुलभ मूल्यमा उपलब्ध हुन सक्ने आवास सुविधाबाट बञ्चित भईरहेको अवस्था छ।

यसै सन्दर्भमा यशोदा हाउजिङ प्रा.लि. ले लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५, पुरानो सडकमा व्यवस्थित शहरीकरणको विकासका निमित्त व्यावसायिक आवासीय भवन बनाउन प्रस्ताव गरेको छ। २ विघा १५ कठ्ठा ११ धुर क्षेत्रफल रहेको जग्गामा कोलोनीको रूपमा ५७ (सन्ताउन्न) वटा हाउजिङ बनाई ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासको व्यवस्था गर्ने उद्देश्यका साथ तिलोत्तमा नगरपालिकाको पुरानो सडकमा यशोदा हाउजिङ निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने योजना प्रस्ताव गरेको हो। यस सुविधापूर्ण आवासीय क्षेत्रमा घरहरू मात्र नभई पर्याप्त खुला क्षेत्र, पार्किङ्ग, जिम, खेलकुद विशेष कोठा, सभा गृह, रेष्टुरेण्ट, स्विमिङ्ग पुल र Daycare center भएको

क्लब भवन, चौडा बाटो, पर्याप्त स्वच्छ खानेपानी आदिको राम्रो व्यवस्था गर्ने योजना रहेको छ।

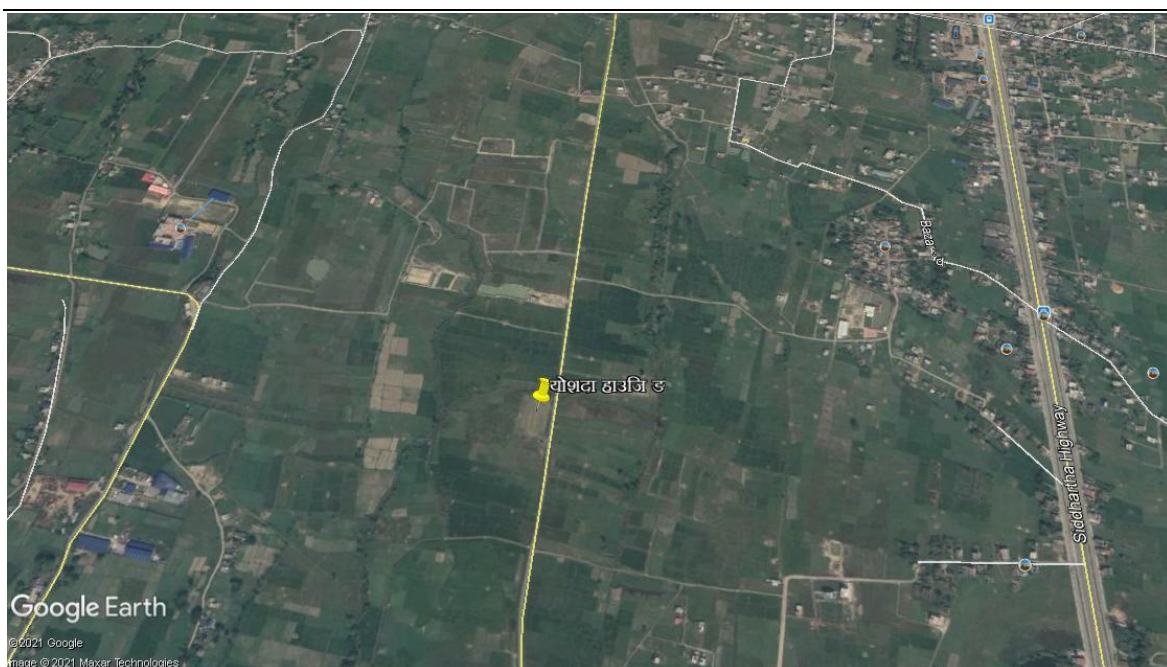
२.२ प्रस्तावको सान्दर्भिकता

नेपालको तराई क्षेत्रका विभिन्न शहरहरूमा बढ्दो शहरीकरणसँगै कोलाहाल, ध्वनी प्रदुषण, वायु प्रदुषण, फोहोरमैला व्यवस्थापनको समस्या, चोरी जस्ता अपराधिक गतिविधीहरू बढ्दै गईरहेको छ। मानिसहरू शान्त, सफा, सुरक्षित, वातावरणमैत्री र पूर्ण व्यवस्थित स्थानमा बस्न चाहन्छन्। आफ्नो जीवनकालमा आफ्नो कमाईबाट आफ्नो लागि घर बनाउनु प्राय सबै मानिसको सपना हुन्छ। एउटा राम्रो घर बनाउन निकै धेरै समय र सीपको आवश्यकता पर्ने हुँदा आजभोलि मान्छेहरू भरपर्दो विश्वासिलो कम्पनीहरूबाट बनाइएका तयारी घरहरू किनेर बस्नेको संख्या बढ्दो पाइएको छ। सोही आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै यशोदा हाउजिङ प्रा.लि. ले रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका स्थित वडा नं. १५, पुरानो सडकमा सुरक्षित, शान्त र वातावरणमैत्री हाउजिङ्ग निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने प्रस्ताव गरेको हो। तिलोत्तमा नगरपालिको व्यवस्थित शहरीकरणको योजनालाई सार्थक बनाउँदै व्यवस्थित, सुरक्षित बसोबासको लागि अवसर सिर्जना गर्न, अव्यवस्थित शहरीकरण तथा कोलाहाल र प्रदुषण मुक्त सफा, शान्त र सुविधासम्पन्न वातावरणमैत्री स्थानमा बस्न चाहाने ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासको व्यवस्था गर्ने नै यस आयोजनाको सान्दर्भिकता रहेको छ।

२.३ प्रस्तावको विवरण

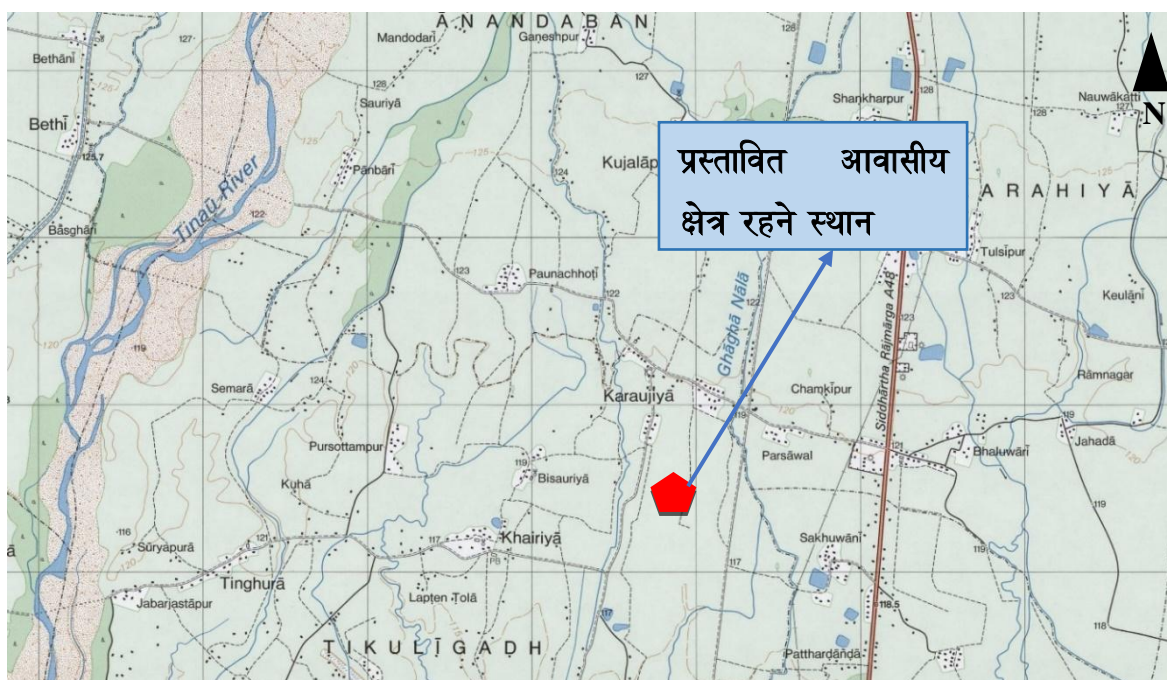
२.३.१ आयोजनाको अवस्थिति

प्रस्तावित हाउजिङ्ग लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका स्थित वडा नं. १५, पुरानो सडकमा निर्माण तथा सञ्चालन गरिने छ। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्र रहने स्थान भौगोलिक रूपमा २७°३५'३०.८२" उत्तरी अक्षांश र ८३°२७'४४.१४" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ भने समुद्री सतहबाट १२० मि. उचाईमा पर्दछ। उक्त स्थान गौतम बुद्ध अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलबाट १० कि.मि. उत्तर, सिद्धार्थ राजमार्गबाट ९५० मि. पश्चिम तर्फ र नेपाल-भारत सिमा सुनौली नाकाबाट लगभग १३ कि.मि. उत्तर तर्फ पर्दछ। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्र रहेको स्थान गूगल अर्थ नक्सा र टोपो नक्सा चित्र नं. १ र चित्र नं. २ मा क्रमशः राखिएको छः

चित्र १: गूगल अर्थमा प्रस्तावित हाउजिङ्गको अवस्थिति

(स्रोत: गूगल अर्थ)

चित्र २: टोपो नक्सामा प्रस्तावित हाउजिङ्गको अवस्थिति

(स्रोत: नापी विभाग, सन् १९९३, Toposheet no.098-16 Pharsatikar)

२.३.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू

प्रस्तावित आयोजनाको मुख्य विशेषताहरू यस प्रकार छ :

तालिका १: प्रस्तावित आयोजनाको प्रमुख विशेषता

संकेत	विवरण
प्रस्तावकको नाम	यशोदा हाउजिङ प्रा. लि.
प्रस्तावकको ठेगाना	तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. ३, तिलोत्तमा, रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश
प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको नाम	यशोदा हाउजिङ
आवासीय क्षेत्र रहने ठेगाना	तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५, पुरानो सडक, रूपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश
आवासीय क्षेत्रको जग्गाको कुल क्षेत्रफल	२ बिघा १५ कठ्ठा ११ धुर (१८,८१०.८३ वर्ग मि.)
खुला र हरीयाली बनाइने क्षेत्र	१,०५८.०८ वर्ग मि. (कुल जग्गाको ५.६२ प्रतिशत)
आन्तरिक बाटोले ओगट्ने क्षेत्र	४,१५१.६१ वर्ग मि. (कुल जग्गाको २२ प्रतिशत)
कुल भवन संख्या	५८ (आवास भवन-५७, कार्यालय भवन (Club house)-१)

तालिका २: प्रस्तावित आयोजनाको भवन विवरणहरू

आवासीय भवन क्षेत्र प्लट विवरण (Plot)		
क्र.सं.	प्लटको क्षेत्रफल (वर्ग मिटर)	प्लट संख्या
१	२२६.८७ प्रति घर	१२ (उत्तर मोहडा)
२	२०६.२४ प्रति घर	३७ (पूर्व मोहडाका — २० वटा, पश्चिम मोहडाका — १७ वटा)
३	१६४.७२	१ (पश्चिम मोहडा)
४	२००.११	१ (पश्चिम मोहडा)
५	२०६.८०	१ (पश्चिम मोहडा)
६	१५२.६३	१ (पूर्व मोहडा)
७	२१९.९९ प्रति घर	४ (पश्चिम मोहडा)
कुल		५७ वटा
भवनका विवरण		
भूईँ तल्ला	भान्सा कोठा, डाडनिङ्ग, भण्डारण कोठा, बैठक कोठा, सुत्ने कोठा — १, स्टाफ कोठा	
पहिलो तल्ला	बैठक कोठा, सुत्ने कोठा — ३, कौसी	
अन्य सुविधा	पार्किङ्ग, बगैँचा	

सामुदायिक भवन (१)		
तल्ला	प्लटको क्षेत्रफल (वर्ग मिटर)	सुविधा/ विशेषताहरू
भूईँ तल्ला	४४०.६३	जिम हल, सभा हल, लबी, स्टोर, आवासीय क्षेत्रको कार्यालय, खेलकुद विशेष कोठा, स्विमिङ्ग पुल र Daycare center
पहिलो तल्ला	४४०.६३	रेष्टुरेण्ट, किचन, स्टोर, रिसेप्सन, पुस्ताकालय, कार्यालय

तालिका ३: अन्य सुविधाहरूको विवरण

उपयोगिताहरू	
पानीको स्रोत	भूमिगत पानी र प्रशोधित पानी
पानी तताउने/चिस्याउने माध्यम	प्रत्येक घरमा सोलार
पानीको आवश्यकता	निर्माण चरण: अनुमानित ११,००० लिटर प्रतिदिन सञ्चालन चरण: अनुमानित दैनिक खपत ५०० लि. प्रति भवन प्रति दिन
अनुमानित ठोस फोहोर उत्पादन	अनुमानित दैनिक ३ के.जी. प्रति भवन प्रति दिन
ठोस फोहोर मैला व्यवस्थापन	नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत व्यवस्थापन गरिने
तरल फोहोर व्यवस्थापन	सेप्टिक ट्याङ्की, ढल व्यवस्थापन (भविष्यमा नगरपालिकाको व्यवस्थित ढल निकास निर्माण पश्चात्)
विद्युतको स्रोत	नेपाल विद्युत प्राधिकरणको राष्ट्रिय प्रसारण लाइन
प्रकोप व्यवस्थापन	खुला क्षेत्र (आपतकालिन समयमा प्रयोग गर्न सकिने)
कामदारहरू	निर्माण चरण- ५० जना सञ्चालन चरण- १० जना
अन्य सुविधाहरू	स्वीमिङ्ग पुल, जिम, Daycare center, पसलहरू, क्लब भवन, हरियाली क्षेत्र तथा मन्दिर आदि

(स्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८)

२.३.३ निर्माण सामग्री

आयोजनाको निर्माणको लागि ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, छड, सिमेन्ट, इट्टा, प्लम्बिङ्ग र इलेक्ट्रिकका सामानहरू, टायल, मार्बल, फर्निचर आदि प्रयोग गरिनेछ। प्रस्तावित आयोजनाको निर्माणको लागि सम्पूर्ण आवश्यक सामग्री प्रायः बुटवल र भैरहवामा प्रशस्त पाइने गर्दछ त्यसैले आवश्यक निर्माण सामग्रीहरू स्थानीय बजारबाट आपूर्ति गरिनेछ।

हार्डवेयर सामग्री नजिकैको भलवारी बजारमा पाईन्छ। अन्य मेशिनरी र औजार स्थानीय बजारमा उपलब्ध नहुने खण्डमा नेपालको अन्य क्षेत्र वा तेश्रो मुलुकबाट निर्यात समेत गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

२.३.४ प्रयोग हुने ऊर्जा किसिम

आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनको क्रममा विद्युतको स्रोतका लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणको राष्ट्रिय प्रसारण लाइन प्रयोग गरिनेछ। बैकल्पिक उर्जाको रूपमा जेनेरेटरको प्रयोग गरिनेछ र आयोजना क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक स्थलमा सौर्य उर्जाबाट उत्पादन हुने बत्ती (Solar Energy) को प्रयोग गरिनेछ।

२.३.५ आवश्यक जनशक्ति

प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण चरणमा प्राविधिक जनशक्ति र मजदुरहरू सहित करिव ५० जना कामदारहरू दैनिक आवश्यक पर्ने देखिन्छ। प्राविधिक जनशक्तिमा इन्जिनियर, निरीक्षक, प्रशासनिक कर्मचारी आदि आवश्यक पर्नेछन्। त्यसै गरी प्रस्तावित आयोजनाको सञ्चालनको क्रममा विभिन्न तहका कर्मचारीहरू गरेर करिव १० जना जनशक्ति आवश्यक पर्ने देखिन्छ।

२.३.६ आयोजनाको लागि आवश्यक जग्गा

जग्गाको क्षेत्रफल

प्रस्तावित आयोजनाको लागि जग्गाको क्षेत्रफल कुल २ विघा १५ कठ्ठा ११ धुर रहेको छ। प्रस्तावित आयोजनाको भवनले ११,९५७ वर्ग मि. (कुल जग्गाको ६३.५६ प्रतिशत) क्षेत्रफल ओगटेको छ। त्यस बाहेकका जग्गालाई खुला क्षेत्र, हरियाली र आन्तरिक हिड्ने बाटो बनाइनेछ।

जग्गाको प्रकार

यस प्रस्तावित आयोजना साविकको मधवलिया गा.वि.स. वडा नं. १ को कित्ता नं. ३१३८ मा रहेको खुला जग्गामा अवस्थित रहेको छ। आयोजना निर्माण हुने जग्गा यसै कम्पनीको स्वामित्वमा रहेको जग्गा हो।

२.३.७ निर्माण तालिका

आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनको पूर्ण सफलताको लागि विस्तृत र योजनाबद्ध निर्माण योजना बनाउनु अति नै महत्वपूर्ण पक्ष हो। वास्तविक निर्माण अवधिको २ महिना पूर्व अनुमानित निर्माण कार्यहरू जस्तै विद्युतिय खरिद सम्झौता, विस्तृत ईन्जिनियरिङ्ग नक्साङ्कन, वित्तीय व्यवस्था, निर्माण ईजाजत पत्र, सडक निर्माण आदि गरी सबै काम सक्न २ वर्षको समय लाग्ने अनुमान गरिएको छ। चरणबद्ध रूपमा यस आयोजना निर्माण चरणलाई यस प्रकार विभाजन गरिएको छ।

तालिका ४: निर्माण हुन लाग्ने समय

क्र.सं.	निर्माण योजना	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष
१.	वातावरण परीक्षण, विस्तृत ईन्जिनियरिङ्ग ड्रइङ्ग, निर्माण योजना		
२.	निर्माण ठेक्का प्रक्रिया	माटो उत्खनन् तथा सम्माउने काम	
		Compacted gravel sand filling	
		Work of raft slap	
		Works of columns, slab, beams, shear walls	
	Formworks		
३.	चरणबद्ध निर्माण कार्यहरू	पर्खाल निर्माण	
		Floor finishing works	
		External and Internal Plastering	
		Staircase Railing	
		ढोका तथा झ्यालको काम	
४.	विद्युतिय फिटिङ्ग, खानेपानीको संजाल निर्माण		
५.	रंगरोगन तथा कार्य सम्पन्न		

२.४ प्रस्तावको उद्देश्य

यशोदा हाउजिङ प्रा. लि. ले लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५, पुरानो सडकमा यशोदा हाउजिङ्ग निर्माण तथा सञ्चालन गरी ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न घरको व्यवस्था गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

२.५ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न लागेको समय र अध्ययन टोली

२.५.१ समय

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको लागि ५ महिना अवधि छुट्याईएको छ।

तालिका ५: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन समय तालिका

क्र.सं.	कार्यक्रम	समयसूची (महिनामा)				
		१	२	३	४	५
१	सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन	■	■			
२	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी	■	■			
३	सार्वजनिक सुनुवाइ र राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने, सिफारिस लिने		■			
४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन नगरपालिकाको कार्यालय मार्फत वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा पेश गर्ने			■		
५	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयद्वारा ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने				■	
६	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने					■

२.५.२ अध्ययन टोली

यस वातावरण अध्ययन टोलीमा निम्न सदस्यहरू हुनुहुन्छ।

तालिका ६: अध्ययन टोली

नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	अनुभव	
			EIA	IEE
डा. माधव गिरी	टोली नेता	विद्यावारिधी (वातावरण विज्ञान)	२५	१५०
सुदीप हाडा	ईन्जिनियर	स्नातकोत्तर (ईन्जिनियरिङ)	१	१०
राम प्रसाद पाठक	वनस्पति विज्ञ	स्नातकोत्तर (वनस्पति विज्ञान)	२	३०
तुल्सी गिरी	समाजशास्त्री	स्नातकोत्तर (समाजशास्त्र)	२०	१५०

प्रतिवेदनको अध्ययन टोलीमा संलग्न अन्य सदस्यहरू

नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	अनुभव	
			EIA	IEE
विश्वेता बज्राचार्य	वातावरण अधिकृत	स्नातक (वातावरण विज्ञान)	५	५०
शिला गिरी	वातावरण अधिकृत	स्नातक (वातावरण विज्ञान)	१	१२

परिच्छेद ३ : प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि

यो वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन यशोदा हाउजिङ प्रा. लि. अन्तर्गत यशोदा हाउजिङ्गका लागि स्वीकृत क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूचीको आधारमा गरिएको हो। वा.प्र.मू.को अध्ययन विधिमा सन्दर्भ ग्रन्थ समीक्षा, क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन र कार्यसूचीको तयारी र त्यसको वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार श्री वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट स्वीकृति रहेको छ। यस वा.प्र.मू.को क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूची मिति २०७८/१०/२० मा स्वीकृत भएको थियो, त्यस पश्चात वा.प्र.मू. अध्ययन अन्तर्गत सार्वजनिक सुनुवाइको लागि "गौतम बुद्ध सन्देश" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा मिति २०७८/१०/२६ मा सूचना प्रकाशित गरियो। सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकाय निर्वाचित जनप्रतिनिधि र अन्य सरोकारवालाहरू तथा स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई आमन्त्रित गरियो। मिति वि.सं.२०७८/१०/२८ मा आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइका बेलामा टिपोट गरिएको स्थानीयवासीबाट आएको सुझावलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरिएको हो। तत् पश्चात् स्थानीयवासी, संघ—संस्था तथा सरोकारवालाहरूको प्रस्तावित हाउजिङ्गको निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्न जाने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका लागि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरूमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरी मुचुल्का लिइयो। सूचना टाँस भए पश्चात् मिति वि.सं. २०७८/११/०३ मा "गौतम बुद्ध सन्देश" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा राय सुझावका लागि ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरियो। सूचना प्रकाशन पश्चात् तिलोत्तमा नगरपालिका, वडा नं. १५ को कार्यालयबाट मिति वि.सं. २०७८/११/१० मा सिफारिस पत्र सङ्कलन गरियो। यस अध्ययनको लागि विज्ञ टोलीहरूद्वारा प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणको जानकारी सङ्कलन गर्न मिति वि.सं.२०७८/१०/२७ देखि वि.सं.२०७८/११/०१ सम्म प्रस्तावित हाउजिङ्ग क्षेत्रको भ्रमण गरियो।

३.१ सम्बन्धित प्रकाशित वा अप्रकाशित सामग्री/प्रतिवेदनको पुनरावलोकन

सन्दर्भ ग्रन्थ समीक्षा वा.प्र.मू. अध्ययनको महत्त्वपूर्ण कामहरू मध्ये एक हो, जसमा कानुनी प्रावधानको बारेमा जानकारी सङ्कलन गर्ने, अभ्यास र आयोजनाहरूको विवरणहरू, आयोजना क्षेत्रको जानकारी र समान वा.प्र.मू. रिपोर्टहरूको समीक्षा समावेश गर्दछ। सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययनबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई Secondary Data भनिन्छ। वा.प्र.मू. अध्ययनमा आवश्यक

Secondary Data जिल्ला तथा नगरीय प्रोफाइलबाट सङ्कलन गरिने छ भने आयोजनासँग सम्बन्धित Primary Data आयोजनाको स्थलगत अध्ययनबाट सङ्कलन गरिएको छ।

तालिका ७: आयोजनासँग सम्बन्धित सन्दर्भ ग्रन्थ तथा स्रोतहरू

क्र.सं.	सूचक	स्रोत
भौतिक वातावरण		
१.	भौगोलिक अवस्था	नापी विभागद्वारा प्रकाशित टोपोग्राफी नक्सा
२.	जलवायु, तापक्रम र वर्षा	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रकाशित गरेको Environment Statistics of Nepal, 4 2 3 ;
३.	भू-उपयोग, भूगर्भ तथा माटो	खानी तथा भूगर्भ विभाग द्वारा प्रकाशित Geological map नापी विभागले प्रकाशन गरेको टोपोग्राफिक नक्सा Environment Statistics of Nepal, 2019
४.	भूकम्पीय वर्गीकरण	खानी तथा भूगर्भ विभाग द्वारा प्रकाशित Seismic Hazard Map of Nepal
सामाजिक-आर्थिक वातावरण		
१.	जनसंख्या, जाति, साक्षरता स्थिति, खानेपानीको स्रोत, शौचालय सुविधा, ऊर्जाको स्रोत	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ तिलोत्तमा नगरपालिका प्रोफाइल स्थलगत सर्वेक्षण
२.	सांस्कृतिक वातावरण	तिलोत्तमा नगरपालिका प्रोफाइल स्थलगत सर्वेक्षण

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र निर्धारण

आयोजना प्रभावित क्षेत्रलाई आयोजनाको गतिविधिहरूको असरहरूका आधारमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा विभाजन गरिन्छ। प्रस्तावित हाउजिङ्ग "पोइन्ट प्रोजेक्ट" हो र हाउजिङ्ग निर्माण तथा सञ्चालन गतिविधिहरूले उल्लेखनीय प्रभाव नहुने भएकोले आयोजनाको सिमानाबाट ५० मिटर अर्धव्यास भित्रको क्षेत्र प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र र प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रबाट ५० मिटरको दायरा भित्रको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको रूपमा लिइएको हो।

तालिका ८: प्रभाव क्षेत्रको दायरा

प्रभाव क्षेत्र	विवरण
प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	आयोजनाको सिमानाबाट ५० मिटरको अर्धव्यासमा पर्ने क्षेत्र
अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको सिमानाबाट थप ५० मिटरको अर्धव्यासमा पर्ने

	क्षेत्रहरू
--	------------

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्नु महत्वपूर्ण पक्ष हो। विभिन्न स्रोतहरूबाट प्रकाशित भौगोलिक अवस्था, जलवायु, तापक्रम र वर्षा, भू-उपयोग, भूगर्भ तथा माटो, भूकम्पीय वर्गीकरण जस्ता अध्ययनसँग सम्बन्धित अन्य नक्साहरूको अध्ययन गरिएको छ। नक्सा प्रकाशित स्रोतहरूको विश्लेषण माथि तालिका ७ मा गरिएको छ।

३.४ चेकलिष्ट तथा पश्चावली

प्रस्तावित आयोजनाको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष क्षेत्रभित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीको आर्थिक र सामाजिक अवस्था बारे जानकारी लिन गरिएको घरधुरी सर्वेक्षणको नतिजा अध्ययन गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना निर्माणको क्रममा स्थानीय वातावरणमा पर्ने भौतिक तथा रसायनिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक प्रभावहरूको तथ्याङ्क संकलनको लागि तयार पारिएको चेकलिष्ट तथा पश्चावली सम्बन्धित वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची प्रतिवेदन सँगै स्वीकृत भएको थियो। घरधुरी सर्वेक्षणबाट टिपोट गरिएको जनसंख्या, जाति, साक्षरता स्थिति, खानेपानीको स्रोत, शौचालय सुविधा, ऊर्जाको स्रोत जस्ता सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धि जानकारी भएको चेकलिष्ट समेत अध्ययन गरिएको छ। नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धि जानकारी भने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ र तिलोत्तमा नगरपालिका प्रोफाइलबाट अध्ययन गरिएको छ।

३.५ स्थलगत अध्ययन

प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी जानकारी सङ्कलन गर्न भौतिक वातावरण विज्ञ, जैविक वातावरण विज्ञ, सामाजिक विज्ञ र अन्य सहयोगी सदस्यहरूको विज्ञ टोलीद्वारा अध्ययन गरिएको छ।

तालिका ९: आवश्यक तथ्याङ्क तथा स्रोतहरू

क्र.सं.	सूचक	स्रोत
१.	ध्वनि तह मापन	Sound Pressure Meter प्रयोग गरी रेकर्ड गरिएको तथ्याङ्क

२.	जलाधार क्षेत्र तथा नदीका विशेषताहरू	स्थलगत सर्वेक्षण
जैविक वातावरण		
१.	आयोजना क्षेत्रको वनस्पति तथा जनावरहरूको जैविक विविधता	स्थलगत सर्वेक्षण, मुख्य जानकार व्यक्तिसँग अन्तरवार्ता तथा छलफल
सामाजिक-आर्थिक वातावरण		
१.	जनसंख्या, घरधुरी, मुख्य जाति, भाषा, साक्षरता, खानेपानीको स्रोत तथा सरसफाइ, ऊर्जा आपूर्ति, पेसा	स्थलगत सर्वेक्षण मुख्य जानकार व्यक्तिसँग अन्तरवार्ता तथा छलफल
२.	सांस्कृतिक वातावरण	

३.६ प्रयोगशाला अध्ययन

प्रस्तावित आयोजनाको सञ्चालनका लागि विभिन्न प्रयोगशाला परीक्षणको आवश्यक पर्छ। तल तालिकामा मापन प्रयोगशालाको विवरण उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १०: प्रयोगशालाको अध्ययन विवरण

क्र.सं.	मापन	वर्णन
१.	पानीको गुणस्तर मापन	भूमिगत पानीको गुणस्तर मापनको लागि प्रयोगशालामा नमुना लगेर परीक्षण गरिएको छ। पानीको PH, Electrical Conductivity, Turbidity, Hardness, Chloride, Ammonia, Nitrate, Iron आदि मापन गरिएको छ, जसको रिपोर्ट अनुसूची ९ मा समावेश गरिएको छ।
२.	वायुको गुणस्तर मापन	वायुको PM 2.5, PM 10, TSP, SO ₂ , NO ₂ को मात्रा प्रयोगशालामा बिधिबाट गरिएको छ।
३.	माटोको गुणस्तर मापन	प्रस्ताव क्षेत्रको जमिनको माटोको गुणस्तर मापन प्रयोगशालामा नमुना लगेर परीक्षण गरिएको छ। उक्त Geotesting को प्रतिवेदन समेत अनुसूची ८ मा समावेश गरिएको छ।

३.७ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि

आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्नसक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावलाई तिनको परिमाण (magnitude), सीमा (extent) तथा समयावधि (duration) का आधारमा मूल्याङ्कन गरी सम्बन्धित प्रभावको जोखिमलाई उच्च, मध्यम र निम्न महत्वका प्रभावका रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ। यसका लागि वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ ले मार्गनिर्देशन गरे अनुसारको पारिमाणीक महत्व दिई प्रभावको वर्गीकरण गरिएको छ। उक्त नियमावलीको प्रभाव मूल्याङ्कनको भार विधिलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११: प्रभाव मापदण्ड

परिणाम		सीमा		अवधि	
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानीय	२०	मध्यम	१०
निम्न	१०	स्थलगत	१०	अल्पकालीन	५

(स्रोत: वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७)

माथि उल्लिखित तालिका अनुसार कुनै प्रभावलाई प्रदान गरिएको भारको योगफल ४५ भन्दा कम भएमा त्यस्तो प्रभावलाई न्यून महत्वको प्रभाव, ४५ देखि ७५ को योगफल आउने प्रभावलाई मध्यम महत्वको प्रभाव र ७५ भन्दा बढी योगफल आउने प्रभावलाई उच्च महत्वको प्रभाव मानिएको छ।

उल्लिखित विधि अपनाइ गरिएको प्रभाव मूल्याङ्कन पश्चात उच्च महत्वको प्रभावको क्षति कम गर्न न्यूनीकरणका उपाय र सोको अनुगमन तथा व्यवस्थापन विधि तयार गरी अन्य आवश्यक विषयवस्तु समेत समावेश गरी प्रा.वा.प प्रतिवेदन तयार गरिने छ।

३.८ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी

आयोजनाबाट स्थानीय वातावरणमा पर्नसक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरी वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने

विषयलाई समेत यस प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। प्रभावहरूको व्यवस्थापन योजना, अनुगमन योजना संलग्न गरी वातावरणीय व्यवस्थापन योजना पनि समावेश गरी प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२ को ढाँचामा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो।

३.९ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ

वा.प्र.मू.को क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन र कार्यसूची स्वीकृत भए पश्चात वा.प्र.मू. अध्ययन अन्तर्गत सार्वजनिक सुनुवाइको लागि गौतमबुद्ध सन्देश राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा मिति वि.सं. २०७८/१०/२६ मा सूचना प्रकाशित गरी सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकाय निर्वाचित जनप्रतिनिधि र अन्य सरोकारवालाहरू तथा स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई आव्हान गरिएको थियो। सो सूचना वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरूमा टाँस गरी मुचुल्का लिइयो। सार्वजनिक सुनुवाइ वि.सं. २०७८/१०/२८ मा सम्पन्न भयो र सार्वजनिक सुनुवाइका बेलामा १६ जना स्थानीयवासीहरूको सहभागिता रहेको थियो। स्थानीयवासी, सार्वजनिक/सामाजिक संस्थाद्वारा दिइएको निम्न लिखित सुझाव र टिप्पणी, सुझावलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

तालिका १२: सार्वजनिक सुनुवाइको बेला प्राप्त सुझावहरू

क्र.सं.	सार्वजनिक सुनुवाइको बेला प्राप्त सुझावहरू	प्रतिक्रिया
१	निर्माण चरणको बेला ठोसफोहोरको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्छ।	तालिका २२ क.१.६, क.२.१ र क.२.२ मा समावेश गरिएको छ।
२	पानी जम्ने समस्यालाई मध्यनजर राखेर हाउजिङ्गको निर्माण गर्नुपर्छ। यसका साथै नालाको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्छ।	तालिका २२, क.२.४ मा समावेश गरिएको छ।
३	स्थानीय मानिसहरूलाई क्षमता अनुसार रोजगारीको अवसरहरू दिनुपर्ने।	तालिका २१, क.१ र ख.१ मा समावेश गरिएको छ।
४	हाउजिङ्गमा सरसफाईको पक्षमा पनि राम्रो व्यवस्था हुनुपर्छ।	तालिका २२, ग.२.१ मा समावेश गरिएको छ।
५	सञ्चालन चरणको बेला स्थानीय संस्कृतिलाई असर नहुने गरी सबैको समन्वयमा गरिनुपर्छ।	तालिका २२ ग.२.२ मा समावेश गरिएको छ।
६	यस क्षेत्रमा यस प्रकारको हाउजिङ्ग बन्नु गर्वको कुरा हो।	सकारात्मक प्रतिक्रिया

स्थानीयवासीसँग गरिएको छलफलमा उठेका कुराहरुलाई अध्ययन टोलीका विज्ञहरुद्वारा विश्लेषण गरी जायज समस्याहरुको समाधानका लागि यस प्रतिवेदनमा त्यसका न्यूनीकरणका उपायहरु उल्लेख गरिएको छ र उल्लेख भएका सबै न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्न प्रस्तावक प्रतिबद्ध हुनेछ।

चित्र ३: सार्वजनिक सुनुवाइका तस्वीरहरु

३.१० सार्वजनिक सूचना तथा सूचना सम्प्रेषण र सुझाव सङ्कलन

सार्वजनिक सुनुवाइ पश्चात स्थानीयवासी, संघ-संस्था तथा छरछिमेकीको यस आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्न जाने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका लागि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरुमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरी मुचुल्का लिइयो। सूचना टाँस भए पश्चात कुनै एक राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा राय सुझावका लागि ७ दिने सार्वजनिक सूचना मिति २०७८/११/०३ मा प्रकाशित गरियो।

३.११ सिफारिस पत्र

सार्वजनिक सुनुवाइबाट प्राप्त राय तथा सुझावहरू साथै सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको विश्लेषण पश्चात मिति २०७८/११/१० तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५ बाट सिफारिस पत्र प्राप्त गरियो। तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५ बाट निम्न लिखित टिप्पणीहरू गरिएको छ।

तालिका १३: तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५ बाट प्राप्त टिप्पणीहरू

क्र.सं.	सुझावहरू	प्रतिक्रिया
सकारात्मक टिप्पणीहरू		
१	स्थानीयले रोजगारी पाउने	-
२	सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता	-
३	सामाजिक सुरक्षा	-
४	स्थानीयहरूलाई अन्य व्यवसायको प्रवर्द्धन	-
नकारात्मक टिप्पणीहरू		
१	ठोस तथा तरल फोहोर उत्पादनमा वृद्धि	तालिका २२, क.१.६, क.२.१ र क.२.२ मा समावेश गरिएको छ।
२	ध्वनि प्रदूषण	तालिका २२, क.१.४ र क.२.८ मा समावेश गरिएको छ।
३	आवासीय क्षेत्रभित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ	तालिका २२, ग.२.१ मा समावेश गरिएको छ।

उल्लिखित प्रभावहरूको आधारमा सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि गर्ने र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्दा सकारात्मक प्रभाव बढी हुने देखिएकोले प्रस्तावित हाउजिङ्ग सञ्चालनका लागि तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५ बाट सिफारिस पत्र प्रदान गरिएको हो।

३.१२ प्रतिवेदनको तयारी

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको विद्यमान भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक आधारभूत वातावरणीय अवस्थालाई पहिचान गरेर वातावरणीय प्रभावहरूको

महत्त्वको मूल्याङ्कन गरिएको छ। सार्वजनिक सुनुवाइको बैठकमा प्रस्ताव क्षेत्रका सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई प्रतिवेदन निष्कर्षहरू प्रस्तुत गरियो र प्रस्तावको सम्बन्धमा उनीहरूका सल्लाह र सुझावहरू समावेश गरेर यस प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा तोकेको ढाँचा बमोजिम विस्तृत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। वि.सं. २०७८/१०/२० मा यशोदा हाउजिङ्गको लागि स्वीकृत क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूचीको स्वीकृति पत्रमा भएका शर्तहरू पनि समावेश गरी यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। प्रस्तुत वा.प्र.मू. प्रतिवेदन तिलोत्तमा नगरपालिका मार्फत स्वीकृतिका लागि श्री वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा पेश गरिएको हो।

परिच्छेद ४ : नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका तथा मापदण्डहरूको पुनरावलोकन

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन अन्तर्गत निम्न नीति नियमहरू अध्ययन गरिनेछः

४.१ संविधान

संविधान	धारा	सम्बन्धित बुँदा
नेपालको संविधान	धारा ३०	नेपालको संविधानले समग्र राष्ट्रको सन्तुलित विकासका लागि आर्थिक लगानीको समान वितरण गर्दै सबै क्षेत्रका जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास तथा रोजगारी जस्ता पूर्वाधारको विकास मार्फत जनताको जीवनस्तर बृद्धि गर्ने नीति लिएको छ। संविधानको धारा ३० ले नेपाली जनताको स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै वातावरणीय प्रदूषण वा क्षयीकरणबाट क्षति पुग्ने पीडितलाई कानून सम्मत ढंगले क्षतिपूर्ति पाउने अधिकार समेत सुनिश्चित गरेको छ।
	धारा ३४	संविधानको धारा ३४ ले प्रत्येक श्रमिकलाई उचित श्रम अभ्यासको हक सुनिश्चित गर्दै प्रत्येक श्रमिकलाई उचित पारिश्रमिक, सुविधा तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको हक समेत सुनिश्चित गरेको छ।

४.२ नीति, नियम तथा रणनीतिहरू

नीति, नियम तथा रणनीतिहरू	परिच्छेद र खण्ड	सम्बन्धित बुँदा
पन्ध्रौं योजना, (२०७६/७७— २०८०/८१)	परिच्छेद ८ को खण्ड ८.८ को उपखण्ड ४.३	• सबै आय वर्गका निम्ति उपयुक्त, सुरक्षित, वातावरणमैत्री, सुलभ र उत्थानशील आवास निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिनेछ।
राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६	खण्ड ८ को उपखण्ड ८.१	• सबै प्रकारका प्रदूषण रोकथाम, नियन्त्रण र न्यूनीकरणका लागि प्रभावकारी प्रणाली स्थापना गरिनेछ।

	उपखण्ड ८.३	स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरण कायम गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ।
	उपखण्ड ८.५	भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा वातावरण मैत्री संरचना निर्माण गरिनेछ।
राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६	खण्ड ८ उपखण्ड ८.६	पर्यटन क्षेत्रलाई जलवायुमैत्री बनाउँदै महत्वपूर्ण प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक सम्पदाहरूको संरक्षण र विकास गरिनेछ।
राष्ट्रिय भूमि नीति, २०७५	खण्ड ५ को उपखण्ड ७	भूमिको उत्पादनशील प्रयोगका माध्यमबाट देशको आर्थिक समृद्धि तथा नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन।
विपद् जोखिम न्युनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५	खण्ड ७ उपखण्ड ७.६	शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, उद्योग, पर्यटन, ऊर्जा, आवास, यातायात, खानेपानी, सरसफाइ लगायतका पूर्वाधार र ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक सम्पदामा पर्नसक्ने विपद् जोखिमका प्रभाव सम्बन्धमा विपद् जोखिम लेखाजोखा तथा नक्साङ्कन गरी प्रचारप्रसार गरिनेछ।
राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०७२	खण्ड ८ को उपखण्ड ८.४ को बुँदा ८.४.४	<ul style="list-style-type: none"> जलवायु परिवर्तनको असरलाई समेत ध्यानमा राखी दीगो विकासका सिद्धान्तका आधारमा विकास निर्माणका कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछन्।
श्रम सम्बन्धी: राष्ट्रिय नीति, २०७१	खण्ड ८ उपखण्ड ८.२ बुँदा ८.२.२	सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास तथा रोजगारसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि मार्फत रोजगारसँग सम्बन्धित नीतिहरू र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।
	खण्ड १० उपखण्ड ३२	पर्यटनहरूको बसाईको अवधी बढाउन संख्यात्मक र गुणात्मक पर्यटनलाई लक्षित गरी प्रभावकारी कार्यक्रमहरू ल्याइने छ।
राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति, वि.सं.२०५८	-	राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति योजनाले देशको जैविक दृष्टिबाट विविध संसाधनहरूको संरक्षण र प्रयोग, पारिस्थितिक प्रक्रिया र प्रणालीहरूको संरक्षण, जनताको हितका लागि दिगो आधारमा सुनिश्चित हुने सबै लाभहरूको बराबरी साझेदारी, र जैविक विविधता सम्मेलन अन्तर्गत सबै दायित्वहरूको सम्मान गर्दछ। नेपालमा जैविक विविधता अधिकांश व्यक्तिको

		जीविका, आर्थिक विकास, कृषि उत्पादकत्व र दिगोपन, मानव स्वास्थ्य र पोषण, स्वदेशी ज्ञान, लैंगिक समानता, निर्माण सामग्री, जल स्रोत, र समाजको सौन्दर्य र सांस्कृतिक कल्याणसँग सम्बन्धित छ।
राष्ट्रिय संरक्षण रणनीति, वि.सं.२०५५	-	राष्ट्रिय संरक्षण रणनीति पारितन्त्र गुणस्तर कायम राख्न, क्षतिको स्रोत पुनः प्राप्त गर्न र सांस्कृतिक सम्पदा पुनर्स्थापित गर्न, स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन गर्न विकसित गरिएको थियो। यो रणनीति "विकासको संरक्षण" अवधारणागत संरचनामा विकसित भएको थियो जसमा चार उद्देश्यहरू छन्: जनताको आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने, भूमिको दिगो उपयोग र नवीकरणीय स्रोतहरू सुनिश्चित गर्ने, जैविक विविधतालाई जोगाउने र आवश्यक पर्यावरणीय प्रणाली कायम राख्ने।

४.३ ऐनहरू

ऐन	दफा, उपदफा	सम्बन्धित बुँदा
प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७	दफा ३ को उपदफा १	प्रस्तावकले तोकिए बमोजिमको प्रस्तावको तोकिए बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ।
	दफा ३ को उपदफा २ (१)	यसरी तयार गरिएको अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित निकाय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
	दफा ४ को उपदफा १	प्रस्तावकले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा प्रस्तावको विकल्पहरू विश्लेषण गर्दा त्यस्ता विकल्पहरू मध्ये प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त हुने विकल्प र सो विकल्प कार्यान्वयन गर्न सकिने आधार र कारण सहित सिफारिस गर्नु पर्नेछ।
	दफा ७	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न वा गराउन पाइने छैन।

	दफा ११	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनभन्दा विपरीत हुने गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने निकायले सो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न तत्काल रोक लगाउन सक्नेछ।
	दफा १३ को उपदफा २	कसैले पनि जनजीवन वा वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने गरी प्रदूषण वा फोहोरमैला निष्कासन वा उत्सर्जन गर्ने कार्य गर्ने कार्य गर्नु गराउनु हुँदैन।
	दफा १४ को उपदफा १	प्रदेश सरकारले वातावरण वा जैविक विविधता वा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनिकरणका पक्षमा सकरात्मक प्रभाव पार्ने उद्योग, व्यवसाय, प्रविधि वा प्रकृत्यालाई प्रोत्साहित गर्न सहूलियत वा सुविधा दिन सक्नेछ।
	दफा २५	तोकिए अनुसार कार्य गरे/गराएमा सोहि दफाको उपदफा १ बमोजिमको दण्ड जरिवाना हुनेछ।
भू-उपयोग ऐन, २०७६	दफा २ क र दफा ३ उपदफा २	"आवासीय क्षेत्र" भन्नाले मानवीय बासस्थानको लागि प्रयोग भएका घर रहेको जग्गा सम्झनु पर्नेछ। कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पूर्व सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।
बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५	दफा ७ को उपदफा ९	चौध वर्ष मुनिका बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण काममा लगाउन वा कमलरीको रूपमा राख्न पाइने छैन।
उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५	दफा ३ उपदफा २	प्रत्येक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय वस्तु वा सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ।
	दफा ७ उपदफा १ बुँदा क	गुणस्तरीय वस्तु वा सेवा उत्पादन गर्नु पर्नेछ।
	दफा १६ उपदफा १	कसैले पनि अनुचित व्यापारिक तथा व्यवसायजन्य क्रियाकलाप गर्न वा गराउन पाउने छैन।
	दफा ४ को उपदफा ३	कसैले पनि कुनै नागरिकलाई निजको इच्छा विपरित वा निजले नचाहेको रोजगारी गर्न वा त्यस्तो रोजगारीमा लगाउन वा जबरजस्ती गर्न वा बाध्य बनाउन पाउने छैन।
		कसैले पनि बेरोजगार व्यक्तिलाई रोजगारी दिने

<p>रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५</p>	<p>दफा ६</p>	<p>सम्बन्धमा प्रचलित कानुनले कुनै खास वर्ग वा समुदायको लागि विशेष व्यवस्था गरेको अवस्थामा बाहेक त्यस्तो व्यक्तिको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जातजाति, लिङ्ग, भाषा, क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै कुनै आधारमा भेदभाव गर्न पाउने छैन।</p>
	<p>दफा ७ उपदफा १</p>	<p>रोजगारीमा रहेको व्यक्तिलाई प्रचलित कानुन बमोजिम बाहेक विना कारण रोजगारीबाट हटाउन पाउने छैन।</p>
<p>वैयक्तिक गोपनीयता सम्बन्धी ऐन, २०७५</p>	<p>दफा ३ को उपदफा १</p>	<p>प्रत्येक व्यक्तिको शारीरिक र मानसिक अवस्था सम्बन्धी विषयको गोपनीयता अनतिक्रम्य हुनेछ।</p>
<p>नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५</p>	<p>दफा १० उपदफा १</p>	<p>विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले आफ्नो भवन, उद्योग, कार्यालय वा व्यावसायिक केन्द्रमा विपद्का घटना हुन नदिन विपद् सुरक्षा औजार, उपकरण, सामग्री, आपत्कालीन निकास लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य व्यवस्था गर्नुपर्नेछ भने आफ्नो भवन लगायत अन्य संरचना आपत्कालीन प्रयोजनका लागि आवश्यक परेमा आदेशानुसार उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। यी संस्थाहरूले फोहोरमैला तथा प्रदूषणको यथोचित व्यवस्थापन गरी यसबाट वातावरण र जनजीवनमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अपनाउनुपर्नेछ।</p>
	<p>दफा १० उपदफा २</p>	<p>सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाको अधीनमा रही विपद् व्यवस्थापन योजनाको तर्जुमा गरी अनिवार्य रूपमा लागू गर्नु पर्नेछ।</p>
<p>योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन,</p>	<p>दफा ७</p>	<p>सूचीकृत रोजगारदाताले आफ्नो तर्फबाट वा योगदानकर्ताको योगदानयोग्य आयबाट गर्नु पर्ने योगदानको दर निर्धारण गरी तोकिए बमोजिमको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।</p>
<p>योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन,</p>		<p>कुनै श्रमिकले कुनै कारणले पारिश्रमिक नपाउने अवस्था श्रृजना भई नियमित रूपमा कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने योगदान जम्मा गर्न नसक्ने भएमा</p>

२०७४	दफा ८	त्यस्तो श्रमिकको बढीमा तीन महिनासम्म निजले जम्मा गर्नु पर्ने योगदान सम्बन्धित सूचीकृत रोजगारदाताले कोषमा जम्मा गरिदिनु पर्नेछ।
	दफा २०	श्रमिकको सूचीकरण गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसैगरी दफा २४ ले कुनै योगदानकर्ता कुनै कारणले रोजगारीमा नरहेमा सूचीकृत रोजगारदाताले सोको जानकारी १ महिनाभित्र कोषलाई गराउनु पर्नेछ।
श्रम ऐन, २०७४	दफा ३ को उपदफा २	यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा उल्लिखित पारिश्रमिक वा सुविधा भन्दा कम पारिश्रमिक वा सुविधा लिने दिने गरी वा यस ऐनमा उल्लिखित शर्त विपरित हुने गरी रोजगारदाता तथा श्रमिकबिच रोजगार सम्झौता यो ऐन विपरित भएको मानिनेछ र सो हदसम्म त्यस्तो रोजगार सम्झौता बदर हुनेछ।
	दफा ४ उपदफा १	कुनै पनि श्रमिकलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा बाँधा श्रममा लगाउन पाउने छैन।
	दफा ५	कसैले पनि बालबालिकालाई कानुन विपरित हुने गरी कुनै काममा लगाउनु पाउने छैन।
	दफा ६ उपदफा १	रोजगारदाताले श्रमिकलाई धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जात जाति, उत्पत्ति, भाषा वा वैचारिक आस्था वा अन्य त्यस्तै आधार मध्ये कुनै कुराको आधारमा भेदभाव गर्न पाइने छैन।
	दफा ७ को उपदफा १	लिङ्गको आधारमा श्रमिकबिच समान मूल्यको कामको लागि पारिश्रमिकमा भेदभाव गर्न पाइने छैन।
	दफा ८ को उपदफा १	यस ऐन तथा अन्य कानुनको अधीनमा रही प्रत्येक श्रमिकलाई ट्रेड युनियन गठन गर्ने, सञ्चालन गर्ने, त्यस्तो युनियनको सदस्यता लिने वा सो युनियनमा आवद्ध हुने वा ट्रेड युनियन सम्बन्धी अन्य गतिविधिमा संलग्न हुने अधिकार हुनेछ।
	दफा ११ को उपदफा १	रोजगारदाताले रोजगार सम्झौता नगरी कसैलाई काममा लगाउन पाउने छैन।
		स्थानीय सरकारलाई राजस्व संकलन सँग सम्बन्धित विषयमा नीति निर्माण गर्ने र संघीय र प्रादेशिक

<p>स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४</p>	<p>दफा ११ को उपदफा २</p>	<p>कानुनको अधिनमा रही घर जग्गा बहाल, सवारी, पर्यटन, व्यवसायीक र भूमि कर तोक्ने, लागू तथा अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरेको छ। सोही दफाले स्थानीय सरकारलाई वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी नीति निर्माण गर्ने अधिकार सहित स्थानीय तहलाई वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण, प्रदूषण नियन्त्रण तथा जोखिमयुक्त सामग्रीको नियन्त्रणको लागि जिम्मेवारी दिएको छ।</p>
<p>अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारी सम्बन्धी ऐन, २०७४</p>	<p>दफा ८ को उपदफा २</p>	<p>कुनै रोजगारदातालाई अपाङ्गता भएकै कारण कुनै रोजगारीबाट बञ्चित गर्न पाइने छैन।</p>
	<p>दफा १०</p>	<p>अपाङ्गता भएको कुनै व्यक्ति कुनै किसिमको मानसिक वा शारिरिक तनावबाट गुज्रीएमा, यौन शोषणमा परेमा, घरायसी हिंसा लगायत कुनै अमर्यादित वा अमानवीय दुर्व्यवहारको शिकार भएमा कानूनी निरूपणको व्यवस्था हुनेछ।</p>
<p>मुलुकी देवानी संहिता, २०७४</p>	<p>मुलुकमा कानुन र व्यवस्था कायम गरी सर्वसाधारणको नैतिकता, शिष्टाचार, सदाचार र सुविधा एवं आर्थिक हित कायम राख्न तथा आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक क्षेत्रमा न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गरी विभिन्न जात, जाति वा सम्प्रदायहरू बीचको सुसम्बन्ध कायम राख्नको लागि मुलुकी देवानी संहिताको पालना गरिनेछ।</p>	
<p>मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४</p>	<p>देवानी मुद्दाको दायरी, कारवाही, सुनुवाइ र किनारा तथा सोसँग सम्बन्धित अन्य कार्यविधि र त्यस्ता मुद्दामा भएको निर्णय कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रचलित कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गरी कार्यविधि कानुनलाई सरलीकृत र समयानुकूल बनाउन मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिताको पालना गरिनेछ।</p>	
<p>मुलुकी अपराध संहिता, २०७४</p>	<p>मुलुकमा कानुन तथा व्यवस्था कायम गरी सर्वसाधारणको नैतिकता, शिष्टाचार, सदाचार, सुविधा, आर्थिक हित कायम राख्न, विभिन्न धार्मिक तथा सांस्कृतिक समुदायबिचको सुसम्बन्ध तथा शान्ति कायम गर्न, फौजदारी कसूर निवारण र नियन्त्रण गर्न मुलुकी अपराध संहिताको पालना गरिनेछ।</p>	
<p>मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४</p>	<p>फौजदारी मुद्दाको अनुसन्धान, अभियोजन, दायरी, कारवाही, सुनुवाइ र किनारा तथा सोसँग सम्बन्धित अन्य कार्यविधि र त्यस्ता मुद्दामा भएको फैसला कार्यान्वयन गर्न मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिताको पालना गरिनेछ।</p>	

कार्यास्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन, २०७१	दफा ३	कसैले पनि कार्यास्थलमा यौनजन्य दुर्व्यवहार गर्न वा गराउन पाइने छैन।
	दफा १२	कसैले कुनै कर्मचारी वा सेवान्नाहीलाई यौनजन्य दुर्व्यवहार गरेको ठहरेमा निजलाई कसूरको प्रकृति हेरी छ महिनासम्म कैद वा पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ।
फोहोर मैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८	दफा ३	फोहोरमैला व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई तोकेको छ। यस अन्तर्गत ऐनले स्थानान्तरण केन्द्र, ल्याण्डफिल साइट, प्रशोधन प्लाण्ट, कम्पोष्ट प्लाण्ट, बायोग्यास प्लाण्ट लगायत फोहोरमैलाको सङ्कलन, अन्तिम विसर्जन तथा प्रशोधनका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार तथा संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनका कामहरूको परिकल्पना गरेको छ।
	दफा ४	हानिकारक फोहोरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहोरमैला, रासायनिक फोहोरमैला वा औद्योगिक फोहोरमैला प्रशोधन र व्यवस्थापन गर्ने दायित्व निर्धारित मापदण्डको अधीनमा रही त्यस्तो फोहोरमैला व्यवस्थापनको दायित्व त्यस्ता फोहोरमैला उत्पादन गर्ने व्यक्ति वा निकायमा निहित गरेको छ।
	दफा ६	फोहोरमैलालाई कम्तीमा जैविक र अजैविक लगाएत विभिन्न प्रकारमा विभाजन गरी स्रोतमै छुट्याउनु पर्नेछ।
	दफा ७	फोहोरमैला निष्काशनको समय, स्थान र तरिका तोक्ने अधिकार सम्बन्धित स्थानीय तहले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।
	दफा १०	फोहोरमैलाको न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग तथा पुनः चक्रीय प्रयोगको विधिलाई व्यवस्था गर्दै सोको प्रोत्साहन सम्बन्धी कृयाकलापको लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवार निकायको रूपमा तोकिएको छ।
	दफा ३८	कसैले फोहोरमैला व्यवस्थानको विपरित कुनै कार्य गरेमा ऐन बमोजिम कसूर गरेको मानिने छ।
	दफा ३९	ऐनले तोके अनुसारको कसूर गरेमा रू ५०० देखि १ लाखसम्म नगद जरिवाना र बढीमा तीन महिनासम्मको

		कैद सजाय गर्न सक्नेछ।
घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय ऐन), २०६६	दफा ३ को उपदफा १	कसैले पनि घरेलु हिंसा गर्न गराउन वा सो कुराको उद्योग गर्न वा घरेलु हिंसाको निमित्त कसैलाई दुरुत्साहन गर्न पाइने छैन।
सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४	दफा ६	सार्वजनिक निकायले आफ्नो कार्यालयमा रहेको सूचना प्रवाह गर्ने प्रयोजनको लागि सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।
कम्पनी ऐन, २०६३	दफा ३ उपदफा १	मुनाफाको उद्देश्य लिई कुनै उद्यम गर्न चाहने व्यक्तिले एकलै वा अरूसँग समूहबद्ध भई प्रबन्धपत्रमा उल्लेख भए बमोजिम एक वा एक भन्दा बढी उद्देश्यका प्राप्तिका लागि कम्पनी संस्थापना गर्न सक्नेछ।
	दफा ९	प्राइभेट कम्पनीको शेयरधनीहरूको सङ्ख्या एकसय एक भन्दा बढी हुनु नमिल्ने प्रावधान कायम गरेको छ।
बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६	दफा ३ को उपदफा १	चौध वर्ष उमेर नपुगेका कुनै पनि बालकलाई श्रममा लगाउन निषेध गरेको छ।
	दफा ३ को उपदफा २	बालकलाई जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा (ऐनको अनुसूचीले परिभाषित गरे अनुसार) लगाउन निषेध गरेको छ।
	दफा ५	बालकलाई काममा लगाउँदा दैनिक छ घण्टा भन्दा बढी लगाउन नहुने र लगातार ३ घण्टा काम गरेपछि आधा घण्टा आराम गर्ने समय दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।
भवन ऐन, २०५५	दफा १०	भवन संहिता अनुसार भवन निर्माण गर्नुपर्ने छ।
	दफा ११	भवनको डिजाइन तथा नक्सा स्वीकृती लिनु पर्ने छ।
ट्रेड युनियन ऐन, २०४९	दफा ३ को उपदफा १	सम्बन्धित प्रतिष्ठानका कामदारहरूले आफ्नो पेसागत हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियनहरूको गठन गर्न सक्नेछन्।
नगर विकास ऐन, २०४५	दफा ३	नगरको भौतिक विकास गर्ने, भइरहेको नगरको पुनः निर्माण, विस्तार र विकास गर्ने। नगर विकासको लागि सडक, यातायात, बिजुली, ढल निकास, सरसफाइ, खुला क्षेत्र लगायतका सेवा तथा

		सुविधा उपलब्ध गराउनु पर्ने।
स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०७४	दफा २५ को बुदाँ ज	वडाभित्र सञ्चालन भएको र पूरा भएको आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको रेखदेख गर्ने। गाँउ विकास क्षेत्रभित्र निर्माण हुने घर, भवन, सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधार आदिको लागि मापदण्ड तयार गरी सो निर्माण गर्न तोकिए बमोजिम स्वीकृति दिने।

४.४ नियम तथा नियमावली

नियम तथा नियमावलीहरू	परिच्छेद र खण्ड	सम्बन्धित बुँदा
प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७	नियम ३	अनुसूची-१ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, अनुसूची-२ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र अनुसूची-३ मा उल्लिखित प्रस्तावको हकमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ।
	नियम ४	ऐनको दफा ३ को उपदफा (५) को प्रयोजनको लागि प्रस्तावकले प्रस्तावकले प्रस्ताव तथा वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्नु पर्नेछ।
	नियम ५	ऐनको दफा ४ बमोजिम प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन गर्दा प्रस्ताव कार्यान्वयनको सम्भावित विकल्पहरू विश्लेषण गरी सबैभन्दा उत्तम विकल्प कार्यान्वयन गर्ने गरी छनौट गर्नुपर्नेछ।
	नियम ६	ऐनको दफा ५ बमोजिम प्रस्तावकले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि क्षेत्र निर्धारण गर्नु पर्नेछ।
	नियम ७ को उपनियम १	ऐनको दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम प्रस्तावकले संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययनको लागि अनुसूची-६, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको लागि अनुसूची-७ र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा कार्यसूची तयार गरी स्वीकृतको लागि पेश गर्नु पर्नेछ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६	नियम ३	संघीय, प्रदेशीय, जिल्ला र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकायहरू र सरोकारवालाहरू संग समन्वय गरी एकीकृत र क्षेत्रीय नीतिहरू, योजनाहरू, रणनीतिक योजनाहरू कार्यान्वयन को अनुगमन गरिनेछ।
श्रम नियमावली, २०७५	नियम १६	कामको प्रकृति अनुसार काम गर्ने समयको निर्धारण गर्नु पर्नेछ।
	नियम १७	गर्भवती तथा ३ वर्षसम्मको बच्चाको आमाको हकमा ऐनको दफा २८ ले व्यवस्था गरेको समयमा थप ३० मिनेट समय आराम वा स्तनपानको लागि व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।
	नियम ३४	कार्यस्थलमा हुनसक्ने व्यवसायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा जोखिमका बारे जोड दिदै व्यवसायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा जोखिमका सम्बन्धमा मार्गनिर्देशन बनाउनु पर्नेछ।
	नियम ३८	आँखामा लाग्न सक्ने चोटपटक, रसायनका कारण पर्नसक्ने प्रभाव र आगलागी जस्ता जोखिमका सुरक्षात्मक प्रबन्ध अपनाउनु पर्नेछ।
	नियम ५३	श्रमिकहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षाको सामग्री र प्राथमिक उपचार उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा नियमावली, २०७५	नियम ३	नेपाल सरकारको कोषबाट तलब सुविधा लिने व्यक्तिले योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐनको दफा १० ले तोके बमोजिमको सामाजिक सुरक्षा योजनामा भाग लिन पाउनु पर्नेछ।
	नियम ४	अनौपचारिक क्षेत्रमा काम गर्ने श्रमिक तथा स्वरोजगार व्यक्तिले समेत सामाजिक सुरक्षा योजनामा भाग लिन पाउनु पर्नेछ।
	नियम ५	सामाजिक सुरक्षा योजना अनुसार सामाजिक सुरक्षा कोषमा जम्मा हुन आउने रकमको सङ्कलनको लागि कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थासँग सम्झौता गर्न सकिनेछ।
रोजगारीको हक सम्बन्धी	नियम ३ (घ)	नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले न्यूनतम रोजगार प्रदान गर्न निजी क्षेत्र तथा गैर सरकारी

नियमावली, २०७५		संघ संस्थासँग आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्न सक्नेछ।
फोहोर मैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०	नियम ३ (२)	हानिकारक तथा रासायनिक फोहोरलाई छुट्टै सङ्कलन गर्ने र कुहिने तथा नकुहिने फोहोरलाई श्रोतमा नै छुट्ट्याउने प्रावधान गर्दै हानिकारक तथा रासायनिक फोहोरको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी उत्सर्जकमा नै निहित हुनु पर्नेछ।
	नियम ५	हानिकारक, रासायनिक, कुहिने र नकुहिने फोहोरलाई एकै ठाउँमा मिसाउन पाइने छैन र त्यस्ता फोहोरहरू एकै ठाउँमा मिसिन गएमा समग्र फोहोरको सङ्कलन, भण्डारण तथा व्यवस्थापन सावधानीपूर्वक गर्नु पर्नेछ।
	नियम २४ (३)	स्थानीय तहले फोहोर उत्पादकलाई श्रोतमा फोहोरको उत्पादन घटाउने, न्यूनिकरण गर्ने, फोहोर व्यवस्थापन शुल्क समयमा तिर्ने सम्बन्धी आदेश दिनसक्ने र फोहोर उत्पादकले स्थानीय निकायको त्यस्तो आदेशको पालना गर्नुपर्ने।
	नियम २५	फोहोरमैला व्यवस्थापनको अनुगमनका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरेको छ।
भवन नियमावली, २०६६	नियम ३ (१)	भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति, संस्था तथा सरकारी निकायले नक्सा स्वीकृतिका लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा भवनको डिजाइन समेत पेश गर्नु पर्नेछ।
बाल-श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२	नियम ४ (१)	बालकलाई श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु अघि निजले सो काम गर्न सक्ने नसक्ने विषयमा बालकको स्वास्थ्य परीक्षण गर्न प्रतिष्ठानले कामको प्रकृति र बालकको उमेर समेत उल्लेख गरी श्रम कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ।
	नियम ६	प्रतिष्ठानमा काम गर्ने बालकले श्रम ऐन, २०४८ बमोजिम नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी समय समयमा तोकिएको पारिश्रमिक र भत्तामा कम नहुने गरी मासिक पारिश्रमिक र भत्ता पाउनेछ।
ट्रेड युनियन	नियम ३	प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियन दर्ताका लागि दरखास्त दिन

नियमावली, २०५०		सक्नेछ।
स्थानीय स्वायत्त शासन (आठौं संशोधन) नियमावली २०७३	नियम ४९ ड (१)	भवन निर्माण गर्न अनुमति पाएकोमा त्यसरी अनुमति पाएको मितिले दुई वर्षभित्र त्यस्तो भवन निर्माण गरी सक्नु पर्नेछ।
	नियम ७० (१)	गाउँ विकास समितिले नियम आफ्नो क्षेत्रभित्र लगाउन सक्ने कर अनुसूची A ४ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।
नगर निर्माण योजना कार्यान्वयन (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०४५	नियम ४ (१)	योजनाको कार्यान्वयन गर्दै जाँदा योजनामा केही हेरफेर नगरी अवस्था पर्न आएमा समितिले कारण समेत उल्लेख गरी योजनामा हेरफेर गर्न नेपाल सरकार समक्ष सिफारिश पेश गर्न सक्नेछ।
	नियम १० (१)	नियम ९ मा लेखिएदेखि बाहेक योजनाको निमित्त नेपाल सरकारबाट प्राप्त गराइएका जग्गाहरू समितिले योजनामा निर्दिष्ट उद्देश्य अनुसार बसोबास वा अन्य कामको लागि कुनै संस्था वा व्यक्तिलाई बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ।

४.५ निर्देशिका

निर्देशिका	खण्ड	सम्बन्धित बुँदा
नगर विकास निर्देशिका, २०६१	६	सामान्यतया भौतिक निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड कार्यान्वयनमा नगरपालिका तथा गाँउ विकास समिति जस्ता स्थानीय निकायहरूको प्रमुख जिम्मेवारी हुनेछ। सबै नगरपालिका तथा नगरपालिकासँग गाँसिएका र नजिकमा रहेका नगरोन्मुख गाँउ विकास समितिहरूले आफ्नो क्षेत्रमा नक्सापासको व्यवस्था लागू गर्नुपर्नेछ र सो कार्यमा समितिले स्थानीय निकायलाई प्रोत्साहन तथा सहयोग गर्नेछ।
सुरक्षित नागरिक आवास कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७६	१६ (घ)	कार्याक्रम कार्यान्वयन क्रममा सम्बन्धित निकायहरू विच समन्वय कायम गर्नुपर्नेछ।
राष्ट्रिय वातावरणीय		यस निर्देशिकाले आयोजनाको स्क्रीनिङ (screening), क्षेत्र निर्धारण, कार्यसूचीको

प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका (National EIA Guidelines), वि.सं.२०५०	तयारी, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदनको तयारी, प्रभाव पहिचान, आँकलन तथा प्रभाव न्यूनिकरणको सम्बन्धमा मार्गनिर्देश गरेको गरेको छ। त्यसैगरी वातावरणीय अध्ययनको पुनरावलोकन, वातावरणीय अनुगमन तथा लेखा परिक्षण गर्ने सम्बन्धी पनि मार्गनिर्देश गरेको छ। यो निर्देशिका कुनै ऐन वा नियममा भएका प्रावधानहरूको जगमा तयार नभएको हुँदा कानूनी दृष्टिकोणले यसको प्रयोग बाध्यकारी छैन यद्यपि प्रभाव पहिचान र त्यसको भार गणना गर्ने विधिको लागि यो निर्देशिकाको प्रयोग गरिएको छ।
--	---

४.६ मापदण्ड तथा संहिताहरू

मापदण्डहरू		सम्बन्धित बुँदा		
वस्ती विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड, २०७२	नेपाल सरकार, सहरी विकास मन्त्रालयद्वारा प्रकाशित वस्ती विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड, २०७२ अनुसार भवन निर्माण मापदण्डहरूको पालना गरिनेछ।			
नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९	नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ को नियम १५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सवारी प्रदूषण सम्बन्धी देहायको तालिकामा दिइए अनुसारको मापदण्ड तयार गरी लागु गरेको छ। मिति २०६९।०६।२९ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरिएको उक्त मापदण्डले डिजल तथा पेट्रोलबाट चल्ने विभिन्न किसिमका सवारी साधनको लागि प्रदूषण मापदण्ड तोकेको छ।			
क्र.सं.	सवारी साधनको प्रकार	प्रदूषणको अधिकतम सीमा (ग्राम प्रति कि.मि.)		
		कार्बन मोनोअक्साइड (CO)	हाइड्रोकार्बन (HC)	नाइट्रस अक्साइड (NOx)
१	Passenger Car	२.३	०.२	०.१५
२	Light commercial vehicle			
	RM=<1305 Kg	२.३	०.२	०.१५
	1305 Kg>RM<or = 1760 Kg	४.१७	०.२५	०.१८
	RM>1760 Kg	५.२२	०.२९	०.२१
३	Two wheelers			
	Class I (displacement <150 cc)	२.०	०.८	०.१५
	Class II (displacement >150 cc)	२.०	०.३	०.१५
वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९	नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ को नियम १५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी वायुको गुणस्तर सम्बन्धी देहायको तालिकामा दिइए अनुसारको राष्ट्रिय मापदण्ड तयार गरी लागु गरेको			

		छ।		
सूचक	समय औषत	भारित अधिकतम (ग्राम.प्र.मि.)	परीक्षण विधि	
टोटल सस्पेण्डेड पार्टिकल(TSP)	वार्षिक	-		
	२४ घण्टा*	२३०	High Volume Sampling and Gravimetric Analysis	
पि.एम.—१० (PM ₁₀)	वार्षिक	-		
	२४ घण्टा*	१२०	High Volume Sampling and Gravimetric Analysis, TOEM, Beta Attenuation	
सल्फर डाइअक्साइड (SO ₂)	वार्षिक**	५०	Ultraviolet Fluorescence, West and Gaeke Method	
	२४ घण्टा*	७०	Same as Annual	
नाइट्रस अक्साइड(NO ₂)	वार्षिक**	४०	Chemiluminescence	
	२४ घण्टा*	८०	Same as annual	
कार्बन मोनोअक्साइड (CO)	८ घण्टा*	१०,०००	Non-dispersive Infrared Spectrophotometer	
शिशु (Lead)	वार्षिक**	०.५	High Volume Sampling followed by Atomic Absorption Spectrometry	
बेन्जीन(Benzene)	वार्षिक**	५	Gas Chromatographic Technique	
पि.एम.—२.५ (PM _{2.5})	२४ घण्टा*	४०	PM _{2.5} Sampling Gravimetric Analysis	
ओजोन (Ozone)	८ घण्टा*	१५७	UV Spectrophotometer	
ध्वनि गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९	नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ को नियम १५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी देहायको तालिकामा दिइए अनुसारको राष्ट्रिय मापदण्ड तयार गरी लागु गरेको छ। प्रस्तुत गुणस्तर मापदण्ड नेपाल राजपत्रमा २०६९।०७।१३ मा प्रकाशित गरिएको थियो।			
क्र.सं.	क्षेत्र	ध्वनि सीमा Leq (डेसिबल)		
		दिवा	रात्रि	
१	औद्योगिक क्षेत्र	७५	७०	
२	व्यापारिक क्षेत्र	६५	५५	
३	ग्रामीण आवास क्षेत्र	४५	४०	
४	शहरी आवास क्षेत्र	५५	५०	
५	मिश्रित आवास क्षेत्र	६३	५५	
६	शान्त क्षेत्र	५०	४०	
डिजेल निष्कासन भई हावामा जाने धुँवाँको लागि उत्सर्जन सीमा, २०६९	जेनेरेटरबाट	नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ को नियम १५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवाँको लागि उत्सर्जन सीमा तोकी सो मापदण्ड सम्बन्धी सूचना २०६९।०७।१३ गतेको राजपत्रमा प्रकाशित गरेको थियो।		

		सो मापदण्डले ८ देखी ५६० किलोवाट क्षमताको नयाँ पैठारी गरिने डिजल जेनेरेटरको लागि मापदण्ड निर्धारण गरेको छ। मापदण्ड तोकेको उत्सर्जन सीमालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।	
उत्सर्जन सीमा (ग्राम प्रति किलोवाट घण्टा)			
क्षमता (किलोवाटमा)	कार्बन मोनोअक्साइड	हाइड्रोकार्बन र नाइट्रस अक्साइड	पार्टिकुलेट म्याटर
KW < ८	८	७.५	०.८
८ = KW < १९	६.६	७.५	०.८
१९ = KW < ३७	५.५	७.५	०.६
३७ = KW < ७५	५	४.७	०.४
७५ = KW < १३०	३	४	०.३
१३० = KW < ५६०	३.५	४	०.२
राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३	जलश्रोत ऐन २०४९ को दफा १८ को उपदफा १ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड तयार गरी लागू गरेको हो। मापदण्डमा तोकिएका विभिन्न प्यारामिटरहरू र तिनको सीमा तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।		
समूह	गुणहरू	इकाइ	अधिकतम सीमा
भौतिक	Turbidity	NTU	५ (१०)
	pH		६.५ ८.५*
	Colour	TCU	५ (१५)
	Taste and Odour		Non-objectionable
	Total dissolved Solids	Mg/l	१०००
	Electrical Conductivity	c/co m	१५००
रासायनिक	Iron	Mg/l	०.३ (३)
	Manganese	Mg/l	०.२
	Arsenic	Mg/l	०.०५
	Cadmium	Mg/l	०.००३
	Chromium	Mg/l	०.०५
	Cyanide	Mg/l	०.००७
	Fluoride	Mg/l	०.५ १.५*
	Lead	Mg/l	०.०१
	Ammonia	Mg/l	१.५
	Chloride	Mg/l	२५०
	Sulphate	Mg/l	२५०
	Nitrate	Mg/l	५०
	Copper	Mg/l	१
	Total Hardness	Mg/l	५००
Calcium	Mg/l	२००	

	Zinc	Mg/l	३
	Mercury	Mg/l	०.००१
	Aluminium	Mg/l	०.२
	Residual Chloride	Mg/l	०.१ ०.२* (क्लोरीनेशन गरिने प्रणालीमा)
जैविक	E-Coli		०
	Total Coliform		९५% नमूनामा ०
द्रष्टव्य: *ले कम र बढी सीमाको संकेत गर्दछ ।			
राष्ट्रिय भवन संहिता, २०६०	यस भवन संहितालाई नेपालका नगरपालिका, जिल्लाका प्रमुख गा.वि.स. र शहरीकरण हुँदै गरेको गा.वि.स.हरूमा लागू गरिएको हो। यस संहिता मुख्यतया भवन क्षेत्रको सुरक्षासँग सम्बन्धित मामिलाहरूसँग सम्बन्धित छ। यस संहितामा नगरपालिका र गा.वि.स.मा भवन डिजाइन गर्दा प्रस्तावकर्ताहरूले राष्ट्रिय भवन संहिता अनुसरण गर्नुपर्नेछ भन्ने प्रावधान गरिएको छ।		
	<p><u>राष्ट्रिय भवन संहिता, १०५-२०७७</u></p> <p>नेपालमा २०७२ सालमा गएको भूकम्प, विगत २५ वर्षमा विश्वका विभिन्न देशमा गएका भूकम्प, विभिन्न मुलुकमा प्रचलित भवन संहिता एवं यस सम्बन्धमा गरिएका विभिन्न नयाँ अनुसन्धान, प्रविधि र ज्ञानको विकासका आधारमा भूकम्प प्रतिरोधी सुरक्षित भवन निर्माण गर्न भवन संहिता १०५-२०७७ बनाएको हो। यस संहिताले विभिन्न किसिमका निर्माण सामग्री प्रयोग हुने गरी सानादेखि अग्ला भवनहरूलाई भूकम्प प्रतिरोधी बनाउनका लागि गर्नु पर्ने इन्जिनियरिङ डिजाइनका लागि आवश्यक प्रकृया र मापदण्डहरू प्रदान गर्दछ। यस संहिताले स्थापित इन्जिनियरिङ मान्यता र सिद्धान्त अनुरूप भूकम्प प्रतिरोधी भवनको विश्लेषण र डिजाइन विधिलाई मार्गदर्शन गर्न मद्दत गर्दछ।</p>		

४.७ अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरू

सन्धि सम्झौताहरू	सम्बन्धित बुँदा
जैविक विविधता सम्बन्धी महासन्धि, सन् १९९२	सन् १९९२ मा वातावरण र विकास सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सम्मेलन (रियो "पृथ्वी शिखर" सम्मेलन) को समयपारी ५ जुन १९९२ का दिन जैविक विविधता महासन्धि हस्ताक्षरणका लागि खुला गरियो र २९ डिसेम्बर १९९३ देखि लागू भयो। जैविक विविधतालाई व्यापकरूपमा सम्बोधन गर्नका लागि यो महासन्धि एक

	<p>मात्र अन्तराष्ट्रिय संयन्त्र हो। यस महासन्धिका ३ वटा उद्देश्यहरूमा (क) जैविक विविधताको संरक्षण (ख) यसका सम्पूरक अङ्गहरूको दिगो उपयोग र (ग) आनुवंशिक स्रोतहरूमा पहुँच र तीबाट प्राप्त हुने लाभको पारदर्शी र समन्यायिक बाँडफाँड रहेका छन्। जैविक विविधता संरक्षण, सन् २००२ सम्बन्धित सबै सरोकारवालाको उच्च एवम सक्रिय सहभागिताका लागि उक्त संयुक्त राष्ट्रियसंघको आहवानमा प्रत्येक वर्ष मे २२ का दिन अन्तराष्ट्रिय जैविक विविधता दिवस संसारभर मनाईदै आएको छ। प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनको बखत यस सन्धि र सन्धिको उद्देश्यको पूर्ण रूपमा पालना गरिनेछ।</p>
<p>जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघिय महासन्धि, १९९२</p>	<p>जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघिय संरचना महासन्धि सन् १९९२ मे ९ मा न्यूयोर्कमा ग्रहण गरिएको थियो। यस महासन्धिका ३ वटा लक्ष्यहरूमा (क) जलवायु परिवर्तनको जोखिम तथा असरलाई उल्लेखनीय रूपमा घटाउने, (ख) खाद्य उत्पादनमा कमी हुन नदिने गरी जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावलाई अनुकूलन गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र (ग) न्यून हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन तथा जलवायु समानुकूलन विकासमूलक कार्यप्रणाली अनुरूप लगानी प्रवाह गर्ने रहेका छन्। यस सम्झौताको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विकासोन्मुख राष्ट्रलाई सहयोग गर्नु पर्ने आवश्यकतालाई आत्मसात गर्दै सबै पक्षका प्रयत्न समयको क्रमसँगै प्रगतिशील हुनेछन्। प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनको चरणमा यस सन्धि र सन्धिको उद्देश्यको पूर्ण रूपमा पालना गरिनेछ।</p>
<p>अन्तराष्ट्रिय श्रम सम्बन्धी महासन्धीहरू</p>	
<p>Convention Concerning Forced or Compulsory Labor, 1930 (ILO Convention 29)</p>	<p>अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयको परिचालक निकायले जेनेभामा भेला भएर चौधौँ अधिवेशन (१० जून १९३०) मा भेला भएको थियो र उक्त भेलामा जबर्जस्ती वा जबर्जस्ती श्रमको सम्बन्धमा केही प्रस्तावहरू स्वीकृत गर्ने निर्णय गरेको थियो, जुन एजेण्डाको पहिलो वस्तुमा समावेश गरिएको छ। ILO Convention 29 अन्तर्गत ३३ वटा लेखहरू रहेका छन्, जसमध्ये लेख ३-२४ जबर्जस्ती श्रम महासन्धि, १९३० को प्रोटोकल २०१४ को धारा ७ बमोजिम हटाईएको छ।</p>
<p>Convention concerning " Equal Remuneration for man and Women Worker</p>	<p>अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयको परिचालक निकायले जेनेभामा भेला भएर आफ्नो तेहौँ अधिवेशन (६ जून १९५१) मा भेला भएको थियो र</p>

<p>for Work of Equal Value,1951 (ILO Convention 100)</p>	<p>उक्त भेलामा समान मूल्यका कामका लागि पुरुष तथा महिला श्रमिकका लागि समान पारिश्रमिकको सिद्धान्तको सम्बन्धमा केही प्रस्तावहरू स्वीकृत गर्ने निर्णय गरेको थियो, जुन एजेण्डाको सातौं वस्तुमा समावेश गरिएको छ। ILO Convention 100 अन्तर्गत १४ वटा लेखहरू रहेका छन्। लेख २ अनुसार, प्रत्येक सदस्यले पारिश्रमिकको दर निर्धारण गर्नका लागि सञ्चालनमा रहेका विधिहरू, प्रवर्द्धन र त्यस्ता विधिहरूसँग मेल खाने गरी सबै श्रमिकलाई समान मूल्यको कामका लागि पुरुष तथा महिला श्रमिकका लागि समान पारिश्रमिकको सिद्धान्तको आवेदन सुनिश्चित गर्नेछन्। यो सिद्धान्त राष्ट्रिय कानून वा नियमावली, पारिश्रमिक निर्धारणका लागि कानूनी रूपमा स्थापित वा मान्यता प्राप्त यन्त्र, रोजगारदाता र श्रमिकबीच सामूहिक सम्झौता जस्ता माध्यमद्वारा लागू गर्न सकिन्छ।</p>
<p>Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Worst Forms of Child labor, 1999 (ILO Convention 182)</p>	<p>अन्तरराष्ट्रिय श्रम कार्यालयको परिचालक निकायले जेनेभामा भेला भएर १ जून १९९९ मा ८७ औं अधिवेशनमा भेला भएको थियो। ILO Convention 182 अन्तर्गत १६ वटा लेखहरू रहेका छन्, जसमा बाल श्रम विरुद्धको बस्तुहरू समावेश गरिएको छ।</p>

प्रस्तावकले हाउजिङ्गको निर्माण तथा सञ्चालनका क्रममा माथि उल्लिखित नीति ऐन, नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिका साथै अन्य सान्दर्भिक कानूनहरू पालना गर्नेछ।

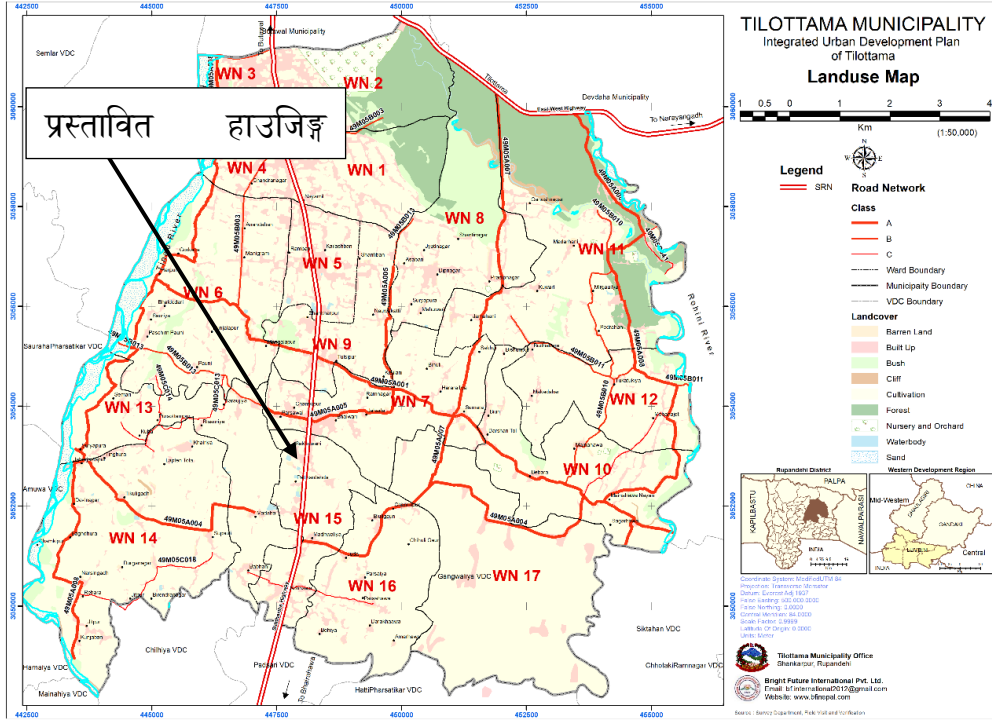
परिच्छेद ५ : विद्यमान वातावरणीय अवस्था

प्रस्तावित आयोजनाले पार्ने प्रभावको पूर्वानुमान तथा मूल्याङ्कनका लागि आयोजना क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थाको आधारभूत जानकारी आवश्यक पर्दछ। आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू आयोजना क्षेत्रको निरीक्षण, विभिन्न प्रकाशित प्रतिवेदन तथा विभिन्न नक्साहरूको अध्ययनबाट संकलन गरिएको छ।

५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भौगोलिक तथा धरातलीय अवस्था भू-उपयोग

प्रस्तावित हाउजिङ्ग लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिकामा पर्दछ। यस नगरपालिकाले १२६.२ वर्ग कि.मि. भू-भाग ओगटेको छ, जसको पूर्वमा रोहिणी नदी र देवदह नगरपालिका, पश्चिममा तिनाउ नदी र सियारी तथा शुद्धोधन गाउँपालिका, उत्तरमा बुटवल उपमहानगरपालिका एवं दक्षिणमा ओमसतिया गाउँपालिका र सिद्धार्थनगर नगरपालिकाका बीचमा अवस्थित छ। हाउजिङ्ग रहने स्थान भौगोलिक रूपमा २७°३५'३०.८२" उत्तरी अक्षांश र ८३°२७'४४.१४" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ भने समुद्री सतहबाट १२० मि. उचाइमा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजना स्थल समथर जमिनमा रहेको छ। आयोजना बन्ने स्थल १८,८१०.९४ वर्ग मि. रहेको छ र ११,९५७ वर्ग मि. (कुल जग्गाको ६३.५६ प्रतिशत) मात्र हाउजिङ्गको भवनले ओगट्नेछ। तिलोत्तमा नगरपालिकाको भू-उपयोग सम्बन्धि नक्सा तलको चित्रमा प्रष्ट देख्न सकिन्छ।

चित्र ४: तिलोत्तमा नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्सा

५.१.२ जलवायु

नेपालमा पाइने मौसमी क्षेत्रहरूको विशिष्टीकरणका दृष्टिकोणले प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र रूपन्देही जिल्लामा पर्दछ। तराई भेगमा पर्ने यस आयोजनास्थलमा उष्णप्रदेशीय किसिमको जलवायु (Tropical Climatic Zone) पाइन्छ। आवासीय क्षेत्र वरपरको तापक्रम र वर्षा सम्बन्धी तथ्याङ्कका लागि आयोजना स्थलबाट १० किलोमिटर दक्षिणमा अवस्थित गौतम बुद्ध अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल (१०४ मिटर उचाइ) को तथ्याङ्कलाई प्रयोग गरिएको छ। सो तथ्याङ्कलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

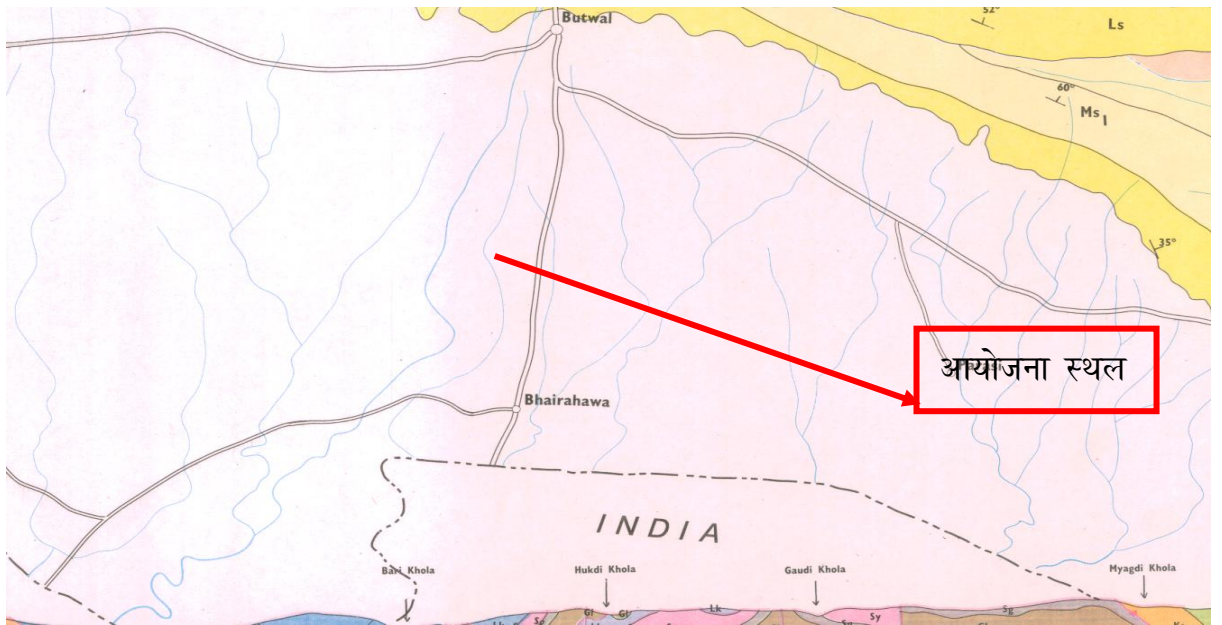
तालिका १४: आयोजना क्षेत्रको तापक्रम, वर्षा र सापेक्षित आद्रता

वर्ष	वार्षिक तापक्रम (डिग्री सेल्सियसमा)			औसत वर्षा (मि.मि.मा)	सापेक्षित आद्रता	
	न्यूनतम	अधिकतम	औसत		विहान ८:४५	साँझ ५:४५
२०१३	१९.१	३०.७	२४.९	-	-	-
२०१४	१९.०	३०.६	२४.८	१५५१.३	९२.३	६३.६
२०१५	१९.३	३०.९	२५.१	१३३५.२	९३.९	६४.०
२०१६	१९.४	३१.६	२५.५	१६०४.८	९०.१	६२.६
२०१७	१९.१	३१.५	२५.३	१७१७.२	९०.२	६२.९

(स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, सन् २०१९)

५.१.३ भूगर्भ

नेपाललाई भौगोलिक एकाईका आधारमा आठ भागमा र भौगर्भिक अनुसन्धानका आधारमा पाँच वास्तुशिल्पीय क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्र तराई क्षेत्रमा अवस्थित छ, जुन Indo-Gangetic Plain को उत्तरी किनारामा पर्दछ। यस अन्तर्गत बाउल्डर, कङ्ग्लोमेरेट, स्याण्डस्टोन, बलौटे माटो (coarse boulders, conglomerates with irregular beds and lenses of sandstones and thin intercalations of yellow brown grey sand clays) आदि प्रकारका ढुंगाहरू पाइन्छन्। खानी तथा भूगर्भ विभागले तयार गरेको आयोजनास्थल आसपासको क्षेत्रीय भूगर्भको नक्सा निम्नानुसार रहेको छ।

(स्रोत: खानी तथा भूगर्भ विभाग)

चित्र ५: प्रस्तावित हाउजिङ्ग स्थलको भौगर्भिक नक्सा

५.१.४ भूकम्पीय जोखिम

भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले समग्र नेपाल उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा पर्दछ। नेपालको उच्च भूकम्पीय जोखिम चलायमान टेक्टोनिक प्लेट (Movement of Tectonic Plate) का कारण हुने गरेको छ जसका कारण पूर्व पश्चिम फैलिएको हिमालयका विभिन्न स्थानमा सक्रिय फल्टहरू (Active Faults) को निर्माण भएका छन्। मेन सेण्ट्रल थ्रस्ट (Main Central Thrust), मेन बाउण्ड्री थ्रस्ट (Main Boundary Thrust) र हिमालयन फ्रण्टल थ्रस्ट (Himalayan Frontal Thrust) को उपस्थितिले भूकम्पीय जोखिमलाई थप बढाएको छ। पछिल्लो समयमा गोरखा केन्द्र बिन्दु बनाएर २०७२ साल बैशाख १२ गते गएको ७.८

रेक्टर स्केल क्षमताको भूकम्प र त्यस पछिका पराकम्पनले नेपालमा ८,६०० जनाको मृत्यु र करिब २०,००० जना घाइते बनाएको थियो भने ५० लाख भन्दा बढी घरहरूमा क्षति पुग्न गई लगभग ७ अर्ब अमेरिकी डलर बराबरको आर्थिक क्षति भएको तथ्याङ्क छ (नेपाल सरकार, २०१५)।

चित्र ६: नेपालका सक्रिय फल्टहरू तथा भूकम्पको नक्सा

(स्रोत: खानी तथा भूगर्भ विभाग)

भूकम्प एक प्राकृतिक प्रकोप हो, जसले जनधनमा क्षति पुर्याउनुका साथै आर्थिक विकासमा पनि अवरोध सिर्जना गर्दछ। तसर्थ कुनै पनि विकासका आयोजना आरम्भ गर्नुपूर्व आयोजना स्थलको भूकम्पनशीलताको अध्ययन गर्न जरूरी छ। माथिको चित्र ४ अनुसार प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रमा शक्तिशाली भूकम्पीय केन्द्रबिन्दु परेको इतिहास पाइएन तसर्थ यस क्षेत्रमा भूकम्पको जोखिम उच्च रहेको छैन।

५.१.५ वायु गुणस्तर तथा ध्वनिको स्तर

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वरपर वायुको गुणस्तर मापन गरिएको छ। यस क्षेत्रको वरपर निकै न्यून सवारीसाधन आवतजावत गर्ने तथा सडक खण्डमा कालोपत्रे गरिएकोले वायुमा धुलोको

मात्रा कम देखिएको छ। आयोजना क्षेत्र सहरबाट टाढा तथा ग्रामिण परिवेशमा रहेको हुनाले वायुको गुणस्तर औसत किसिमको रहेको पाइएको छ। आयोजना क्षेत्रमा मापन गरिएको वायुको गुणस्तर तलको तालिकामा दिइएको छ भने उक्त रिपोर्ट अनुसूची १० मा पनि समावेश गरिएको छ।

तालिका १५: आयोजना क्षेत्रमा मापन गरिएको वायुको गुणस्तर

क्र. सं.	सूचक	औसत समय	कन्सन्ट्रेसन ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ अनुसार ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
१.	पी.एम. १०	२४ घण्टा	२२.७२	१२०
२.	पी.एम. २.५	२४ घण्टा	५.८५	४०
३.	टी.एस.पी.	२४ घण्टा	७५.४४	२३०
४.	सल्फर डाइअक्साइड (SO_2)	२४ घण्टा	०.०२	८०
५.	नाइट्रोजन डाइअक्साइड (NO_2)	२४ घण्टा	०.१२	७०

(स्रोत: Air Quality Monitoring Report, 2022, अनुसूची १०)

ध्वनिको विद्यमान स्तरका निम्ति आयोजना स्थलमा ध्वनि मापक यन्त्र मार्फत मापन मिति २०७७/०७/२९ गते बिहानको समय ८:३०-८:४० र दिउँसोको समय १:०५-१:१५ मा ध्वनि मापक यन्त्र मार्फत मापन गरिएको थियो। ध्वनिको न्यूनतम (L_{min}), अधिकतम (L_{max}) र औषत (L_{eq}) स्तर ५ सेकेण्डको अन्तरालमा १० मिनेटसम्म लिइएको थियो। ध्वनि मापनको नतिजालाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका १६ : आयोजना स्थलमा ध्वनिको स्तर

ध्वनिको स्तर	बिहानको समय (८:३०-८:४०)	दिउँसोको समय (१:०५-१:१५)
अधिकतम (L_{max})	४२.७८ डेसिबल	५४.०२ डेसिबल
न्यूनतम (L_{min})	२५.०६ डेसिबल	३९.३९ डेसिबल
औसत (L_{eq})	३२.२७ डेसिबल	४१.७४ डेसिबल

(स्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०७७)

ध्वनि सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०१२ ले ग्रामिण आवासीय क्षेत्रको लागि ध्वनिको औषत (L_{eq}) स्तर ४५ डेसिबल तोकेको छ। आयोजना स्थलमा ध्वनिको औषत (L_{eq}) स्तर तोकिएको मापदण्ड भन्दा कम रहेको पाइयो। ध्वनि मापन गर्दाको समयमा हाउजिङ्ग रहेको स्थानमा ध्वनिका मुख्य स्रोतहरूमा चराहरूको चिर्चिराहट, मोटरसाइकल तथा अन्य सवारीसाधनको आवाज, मानव सिर्जित ध्वनि आदि रहेको छ।

५.१.६ पानीको स्रोत तथा गुणस्तर

प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको सबैभन्दा नजिकको जलस्रोत तिनाउ नदी हो, जुन आयोजना क्षेत्रबाट करिब ३ किलोमिटर पश्चिममा अवस्थित छ। आयोजना स्थलको प्रमुख पानीको स्रोत भनेको सतही पानी तथा भूमिगत पानी नै हो। आयोजना क्षेत्रको पानी संकलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको छ, जसमा Turbidity र Iron को मात्रा राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ ले तोकिएको मापदण्ड भन्दा बढी पाईयो। प्रयोगशालामा मापन गरिएको विभिन्न सुचक तथा राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ अनुसारको तथ्याङ्क तल तालिकामा दिइएको छ भने उक्त रिपोर्ट अनुसूची ९ मा पनि समावेश गरिएको छ।

तालिका १७: पानीको गुणस्तर

क्र.सं.	सुचक	एकाइ	प्राप्त तथ्याङ्क	राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ अनुसार
१.	पी.एच. (२०°सेल्सियसमा)		७.५	६.५-८.५
२.	इलेक्ट्रिक कन्डक्टिभिटी	S/cm	६८०	१५००
३.	Turbidity	NTU	१२	५
४.	Total Hardness as CaCO ₃	Mg/L	१९०	५००
५.	Total Alkalinity as CaCO ₃	Mg/L	३६०	-
६.	Chloride	Mg/L	१०.७८	२५०
७.	Ammonia	Mg/L	०.०५	१.५
८.	Nitrate	Mg/L	N.D.	५०
९.	Nitrite	Mg/L	N.D.	-
१०.	Calcium	Mg/L	९७.७९	२००
११.	Magnesium	Mg/L	३०.१४	-
१२.	Iron	Mg/L	१.७९	०.३
१३.	Manganese	Mg/L	०.०९	०.२

[स्रोत: Water Quality Test, 2022 (अनुसूची ९)]

५.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित आवासीय क्षेत्र कुनै पनि राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्षण क्षेत्र, शिकार आरक्षण क्षेत्र, आधिकारिक रूपमा मान्यता प्राप्त संरक्षण क्षेत्र वा स्थानीय मान्यता प्राप्त पारिस्थितिक सम्बेदनशील क्षेत्र भित्र वा वरपर पर्दैन। स्थानीयहरूसँग गरिएको छलफलबाट यस क्षेत्रमा केही घरपालुवा जनावरहरू मात्र पाइन्छन्। त्यसकारण विद्यमान जैविक वातावरणको मूल्याङ्कनले हाउजिङ्ग निर्माण र सञ्चालनको क्रममा जैविक वातावरणमा न्यून प्रभाव पार्ने देखिन्छ।

५.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

५.३.१ तिलोत्तमा नगरपालिका

रूपन्देही जिल्लाको बिच भाग भएर बग्ने तिलोत्तमा नदीको नामबाट नामाकरण गरिएको तिलोत्तमा नगरपालिका रूपन्देही जिल्लाको बिच भागमा अवस्थित छ। यस नगरपालिकामा १,००,१४९ जनसंख्या रहेका छन्। महिलाको जनसंख्या बढी भएको यस नगरपालिकामा पुरुषको जनसंख्या ४७,१७८ रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या ५२,९७१ रहेको छ। घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार, तिलोत्तमा नगरपालिकाको कुल जनसंख्या १,२३,८३६ जना रहेको छ, जसमध्ये पुरुष ५१.१३ प्रतिशत (६३,३१६ जना) र महिला ४८.८६ प्रतिशत (६०,५०९ जना) र तेस्रो लिङ्गी ०.०१ प्रतिशत (११ जना) रहेका छन्। यस नगरपालिकामा सबै भन्दा धेरै कुल जनसंख्यामा ब्राह्मण जातिको ३५.७४ प्रतिशत रहेको छ। ब्राह्मण जातिका साथै यस नगरपालिकामा मगर, थारू, क्षेत्री, कुमाल, गुरूड, चेपाङ, दशनामी, नेवार, मधेशी, मुस्लिम, परीयार, सुनुवार आदि जातिको बसोबास रहेको छ। यस नगरपालिकामा बहुसंख्यक ७८.६३ प्रतिशत बासिन्दाहरू नेपाली भाषा बोल्दछन्। यस नगरपालिकामा महिला भन्दा पुरुषको साक्षरता दर बढि रहेको छ। यस नगरपालिकामा १०.०१ प्रतिशत घरपरिवारका लागि धाराबाट वितरित खानेपानीको सुविधा रहेको छ भने ९.४९ प्रतिशत घरपरिवार ट्युबवेलको पानी प्रयोग गर्दछन् र बाँकी बासिन्दाहरू डिपबोरिङ्ग, कुवा, मुल तथा ईनारको खाने पानी प्रयोग गर्दछन्। यस नगरपालिकामा ९०.८५ प्रतिशत घरपरिवारहरू खाना पकाउनका लागि एल.पी. ग्याँस प्रयोग गर्दछन् भने अन्य बासिन्दाहरू खाना पकाउनको लागि दाउरा, वायोग्यास, गुइठा र विद्युतको प्रयोग गर्दछन्। बत्तीका लागि यस नगरपालिकामा ९३.८८ प्रतिशत बासिन्दाहरूले नेपाल विद्युत प्राधिकरणद्वारा वितरित राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विजुली

प्रयोग गर्दछन् भने दोस्रोमा सोलार प्रयोग गर्ने घरपरिवारहरू ३.४६ प्रतिशत र ०.३६ प्रतिशत बासिन्दाहरू मट्टीतेल प्रयोग गर्दछन् (स्रोत: तिलोत्तमा नगरपालिका प्रोफाइल, २०७५)।

५.३.२ प्रस्तावबाट प्रभावित क्षेत्र

प्रस्तावित आयोजना "पोइन्ट प्रोजेक्ट" हो र आयोजनाको भवन निर्माण गर्दा नगरपालिकाको नियमानुसार भवन वरपर सेट ब्याक (set back) छोडिने भएकोले प्रस्तावित आयोजनाबाट ५० मिटरसम्मको क्षेत्रलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र र सो प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रबाट ५० मिटरसम्मको बाहिरी क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ। हाउजिङ्गबाट प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रमा कुनै घरपरिवारहरूको बसोबास रहेको छैन, त्यसकारण आयोजना क्षेत्रबाट करिब २०० मिटर पूर्वमा अवस्थित सखुवानी बस्तीको विवरणलाई तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ। उक्त बस्ती प्रस्तावित आयोजनाको प्रभावित क्षेत्रमा पर्ने देखिन्छ।

तालिका १८: नजिकको बस्तीको विवरण

बस्तीको नाम	सखुवानी	
आयोजना स्थलसँगको दूरी	आयोजना स्थल देखी २०० मिटर पूर्वतर्फ	
स्थानीय तह र वडा	तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५	
औसत घरधुरी संख्या	६०	
जाती र धार्मिक सम्पदाय	थारू, ब्राम्हण, क्षेत्री र मगर	
धार्मिक स्थल	कोटीहवा मन्दिर	
शैक्षिक संस्था	कोटीहवा क्याम्पस	
स्वास्थ्य संस्था	वडा स्वास्थ्य चौकी	
शैक्षिक स्तर	पढ्न लेख्न नसक्ने जनसंख्या %	१५
	सामान्य पढ्न लेख्न सक्ने जनसंख्या %	७०
	+१२ सम्म पढ्ने जनसंख्या %	१०
	स्नातक सम्म पढ्ने जनसंख्या %	५
पेसा	कृषि तथा पशुपालन %	७५
	व्यापार व्यवसाय %	१०
	नोकरी %	५
	ज्यालादारी/मजदुरी %	२.५
	वैदेशिक रोजगारी %	१.५

	अन्य %	१
खाना पकाउने उर्जाको स्रोत	दाउरा %	१०
	एल.पी. ग्याँस %	५५
	बायो ग्याँस %	१०
	बिजुली %	५
	अन्य %	२०
बत्तीको लागि उर्जाको स्रोत	बिजुली %	८०
	मट्टीतेल %	५
	सौर्य उर्जा %	-
	बायो ग्याँस %	-
	अन्य %	१
खानेपानीको स्रोत	धारा %	५५
	इनार %	१०
	कुवा %	-
	खोला %	-
	अन्य %	३५
शौचालय सुविधा	आधुनिक %	-
	पक्की %	७५
	कच्ची %	१५
	खाल्टे %	१०
	सुविधा नभएको %	-

(स्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८, अनुसूची ११)

५.३.३ सांस्कृतिक वातावरण

प्रस्तावित हाउजिङ्गबाट प्रभावित क्षेत्रमा कुनै पनि धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थल रहेको छैन। यस नगरपालिकामा हिन्दु, बौद्ध, मुस्लिम आदि धर्मावलम्बीहरू बसोबास गर्छन् र आफ्नो धार्मिक परम्परा, संस्कृति तथा रीतिरिवाज अनुसार दशैं, तिहार, होली, रक्षाबन्धन, रामनवमी, माघी, इद, बकरइद, क्रिस्मस आदि पर्वहरू मनाउने गर्दछन्।

परिच्छेद ६ : प्रस्ताव कार्यान्वयनका विकल्पहरू

वैकल्पिक विश्लेषण प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनको एक महत्वपूर्ण अङ्ग हो। आयोजनासँग सम्बन्धित विभिन्न पक्षहरूको विकल्प विश्लेषणको मुख्य उद्देश्य भनेको विकास निर्माणका कार्यहरू गर्दा सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी र नकारात्मक प्रभावहरू कम हुने प्रकारको क्रियाकलापलाई अङ्गीकार गर्नु हो। यस अध्यायमा निम्न गतिविधिहरू अन्वेषण गरिएको छ।

६.१ प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने/नगर्ने

नेपालमा शहरी विकास तथा भवन निर्माणलाई विकासको आधार मानिन्छ। देशमा आवासीय क्षेत्रको स्थापना र सञ्चालनले राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई राम्रो बनाउँदछ र दक्ष तथा कुशल जनशक्तिको रोजगारी सिर्जना गर्दछ। यस आवासीय भवन निर्माण र सञ्चालनले वरपरको पूर्वाधारलाई उच्च जोखिम पुऱ्याउँदैन। तसर्थ आवासीय भवन निर्माण सिफारिस गरिन्छ।

६.२ वैकल्पिक परियोजना स्थान

प्रस्तावित व्यावसायिक आवासीय क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन यस क्षेत्रको समग्र विकासको सुरुवाति कदम हुने र यसले गर्दा अरू पूर्वाधारमा विकास गर्ने आशा गरिएको छ। साथै यस क्षेत्रको भौगोलिक तथा धरातलीय बनावट आवासीय भवन निर्माणको लागि उपयुक्त देखिन्छ। पर्यावरणको रूपमा कुनै पनि ठूलो वातावरणीय प्रभावको परिकल्पना गरिएको छैन। आवासीय भवन सञ्चालनका लागि यो स्थान उपयुक्त मानिएको छ।

६.३ वैकल्पिक समय तालिका एवं विधि

वर्षातको समयमा घर निर्माण गर्दा पानी जम्ने, निर्माण सामग्री ढुवानीमा कठिनाइ हुने जस्ता समस्या देखिन्छ। त्यसकारण आवासीय भवन निर्माणको लागि हिउँदको समय उपयुक्त मानिन्छ।

६.४ वैकल्पिक साधनहरू

वैकल्पिक साधन अपनाउँदा बगैँचाबाट निस्केको झारपातलाई कम्पोस्टमा रूपान्तरण गर्न सकिन्छ। यी प्रक्रियाहरू अपनाउँदा आवासीय क्षेत्रबाट निस्कने फोहोरको मात्रा कम हुन्छ र यसले वातावरण सफा राख्नमा केही हदसम्म मद्दत पुऱ्याउँछ।

परिच्छेद ७ : प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने खास प्रभाव

अध्ययन टोलीद्वारा आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणको बखत प्रभावहरूको पहिचान र पूर्वानुमान उपस्थित कार्य/गतिविधिहरूलाई उचित ध्यान दिएर गरिएको छ। दुवै सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ। सम्भावित प्रभावहरूलाई तीन पक्षमा विभाजन गरिएको छ: भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण। पूर्वानुमानित वातावरणीय प्रभावहरूलाई परिमाण, सीमा र अवधिको आधारमा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा दिइएका दिशा निर्देशहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गरिएको छ। विशेषज्ञको मूल्याङ्कन बाहेक अन्य त्यस्तै समान आयोजनाहरूबाट आएका अनुभवहरूलाई वातावरणीय प्रभावहरूको पूर्वानुमानका लागि उपकरणको रूपमा पनि लिईएको छ।

७.१ सकारात्मक प्रभाव

७.१.१ निर्माण चरण

क. रोजगारीको अवसर

आवासीय भवन निर्माण चरणमा विभिन्न योग्यता भएका दैनिक करिब ५० जना जनशक्तिको आवश्यकता हुने अनुमान गरिएको छ। निर्माण चरणमा आवश्यक जनशक्तिका लागि स्थानीय समुदायबाट दक्षता अनुरूप प्राथमिकता दिइनेछ। यसले स्थानीय समुदायमा रोजगारीको अवसर वृद्धि गर्नुका साथै सामुदायिक आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउनेछ।

७.१.२ सञ्चालन चरण

क. रोजगारीको अवसर

आवासीय भवन सञ्चालनको क्रममा आवश्यक पर्ने कामदारका लागि स्थानीय मानिसहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। सञ्चालन चरणमा विभिन्न योग्यता भएका करिब १० जना जनशक्तिको आवश्यकता हुने अनुमान गरिएको छ। त्यस्तै भविष्यमा स्थानीय मानिसहरूले क्षमता अनुरूप रोजगारी पाउने छन् र स्थानीय अर्थव्यवस्था बढाउन यस आवासीय क्षेत्रले मद्दत पुऱ्याउनेछ।

ख. सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता

नेपालमा परम्परागत रूपमा आफ्नो घर आफैले घर समय दिएर बनाउने चलन घटिसकेको छ। एउटा राम्रो घर बनाउन निकै धेरै समय र सीपको आवश्यकता पर्ने हुँदा आजभोलि

मान्छेहरू भरपर्दो विश्वासिलो कम्पनीहरूबाट बनाइएका तयारी घरहरू किनेर बस्नेको संख्या बढ्दो पाइएको छ। यसै सन्दर्भमा यशोदा हाउजिङ प्रा. लि. ले रूपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं. १५, पुरानो सडकमा व्यवस्थित तथा सुविधा सम्पन्न आवासीय भवनहरू निर्माण गरी ईच्छुक परिवारहरूलाई उपलब्ध गराउने योजना प्रस्ताव गरेको छ।

ग. राजस्व सङ्कलन

आवासीय भवन सञ्चालनबाट स्थानीय निकायको राजस्वमा वृद्धि हुन्छ भने आवासीय क्षेत्र वरपरका मानिसहरूलाई पसलहरू सञ्चालन गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ र तिनीहरूलाई जीविकोपार्जन गर्न मद्दत गर्दछ। कर्मचारीको रूपमा कार्यरत स्थानीयले आफ्नो जीविका चलाउने अवसर पाएका छन्। जसले स्थानीय अर्थव्यवस्था वृद्धि गर्न मद्दत गर्दछ। त्यस्तै सुविधाजनक आवासीय क्षेत्रहरूको विकास तथा विस्तार गर्नाले व्यवस्थित शहरीकरण तथा राष्ट्रिय पुर्वाधार विकासमा टेवा पुगेको छ।

घ. सामाजिक सुरक्षा

प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रमा कोलोनीको रूपमा ५७ वटा सुविधा सम्पन्न घरहरू एउटै कम्पाउण्ड भित्र निर्माण गरिन्छ, जसको मुख्य प्रवेशद्वारमा दक्ष र सक्षम सुरक्षा चौकीदारको व्यवस्था रहनेछ। मुख्य प्रवेशद्वारबाट अपरिचित व्यक्तिहरूलाई सोधपुछ नगरी कम्पाउण्ड भित्र जान निषेध गरिने छ, जसले गर्दा हाउजिङ भित्र घर किनी बस्ने परिवारहरू चोरी, डकैती जस्ता सामाजिक विकृतिबाट सुरक्षित रहनेछन्।

७.२ नकारात्मक प्रभाव

७.२.१ भौतिक वातावरण

७.२.१.१ निर्माण चरण

क. भूमि प्रयोगमा परिवर्तन

प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको जग्गा खाली जमिन रहेको छ। भवनहरूको निर्माणले यस क्षेत्रको भूमि प्रयोग ढाँचा परिवर्तन गर्दछ। थप रूपमा यस क्षेत्रमा अर्थतन्त्रको विकासका कारण आवासीय भवन वरपरका अन्य थुप्रै भवन संरचनाको विकासको संभावना रहेको छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा न्यून, स्थानीय र मध्यमकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ख. वायु प्रदूषण

निर्माण चरणको अवधिमा वायुको गुणस्तरमा हुने वृद्धि सम्भावित प्रभाव हो। साइट क्लियरेन्स, निर्माण उपकरणहरूको प्रयोगबाट उत्पन्न हुने धूलो वायु प्रदूषणको प्रमुख अंश हो। त्यस्तै निर्माण सामग्रीहरू ढुवानी गर्न आवश्यक सवारी साधनहरू, निर्माण उपकरणहरूको सञ्चालन जस्तै कन्क्रीटको मिश्रण, ब्याचिङ्ग प्लान्ट्स, भाइब्रेटरहरू इत्यादिले वायु उत्सर्जन बढाउने अपेक्षा गरिएको छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थान विशेष र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ग. जल प्रदूषण

सतह तथा भूमिगत पानी प्रदूषण निर्माणको क्रममा हुने प्रमुख प्रभावहरू हुन्। निर्माण शिविर, ब्याचिङ्ग प्लान्ट, मिश्रण क्षेत्रबाट फोहोर पानी उत्पादन हुन्छ। त्यस्तै प्रयोग गरिएको इन्धन इत्यादिले फोहोर पानीको प्रवाहमा तेल र ग्रीज पदार्थ बढाउन सक्छ। सबै निर्माण सम्बन्धी गतिविधिहरू संलग्न निर्माण साइटमा सीमित हुने भएकोले पानीको स्रोतमा कुनै ठूलो असर पर्दैन। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थान विशेष र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

घ. ध्वनि प्रदूषण

ध्वनि प्रदूषण निर्माण कार्यमा हुने मुख्य प्रदूषणहरू मध्ये एक मानिन्छ। उच्च ध्वनिले सामान्य रूपमा मौखिक कुराकानी र निद्रामा प्रभाव पार्दछ भने प्राकृतिक शान्तिमय वातावरणमा दखल पुऱ्याउँदछ। विभिन्न निर्माण गतिविधिहरूको कारण प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको छेउछाउमा ध्वनि प्रदूषण हुन सक्नेछ। त्यस्तै निर्माण सामग्रीका ढुवानीका लागि प्रयोग हुने निर्माण सवारीहरूले पनि आयोजना क्षेत्रमा आवाज बढाउँछन्। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेष र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ङ. पानीको माग र खपत

प्रस्तावित आयोजनाको निर्माणका लागि फाउण्डेशन, कन्क्रिटिंग, पर्खालको निर्माण आदिका क्रममा दैनिक ११,००० लिटर पानी चाहिने अनुमान गरिएको छ। यसका लागि भूमिगत पानी प्रयोग गरिनेछ, जुसकारण भूमिगत पानीको स्रोतहरूमा दबाव पर्न सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

च. ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन

निर्माण चरणको अवधिमा ठोस फोहोरहरू जस्तै इट्टाका टुक्राहरू र टुटेको टाइलहरू, निर्माण सामग्री जस्तै बालुवा, सिमेन्ट र प्याकिङ्ग सामग्री, फर्नीचर सेटअपबाट काठको टुक्राहरू र धुलो, पेन्ट र फलाम स्क्रैप आदि हुन्। यस्ता फोहोरहरूको अप्रबन्धित व्यवस्थापनले क्षेत्रको सौन्दर्यलाई असर गर्न सक्दछ भने कामदारहरूलाई चोटपटक लाग्न सक्छ। त्यस्तै निर्माण चरणमा तरल फोहोरको रूपमा बालुवा मिश्रित पानी, शौचालयबाट निस्कने पानी आदि हुन्। यी तरल पदार्थको अप्रबन्धित व्यवस्थापनले भूमिगत पानी र नजिकैको पानीको स्रोतमा प्रदूषण हुन सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थान विशेषमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

छ. निर्माण सामग्रीको ढुवानी तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती

निर्माण चरणमा आवश्यक हुने विभिन्न निर्माण सामग्रीको अव्यवस्थित ढुवानी तथा व्यवस्थापनले आयोजना क्षेत्र परिसर तथा वरपर रहेका बासिन्दाहरूलाई असर गर्न सक्दछ। निर्माण गतिविधिले साइटमा निर्माण सवारी साधनहरूको आवतजावत बढाउँछ। यस गतिविधिले ट्राफिक अवरोध र ट्राफिक भीड पैदा गर्ने सम्भावना छ, जसले वरपरका बासिन्दाहरूलाई र आयोजना क्षेत्रद्वारा जाने पैदल यात्रीहरूलाई असर गर्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेष र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ज. आगलागी, भूकम्पीय तथा अन्य सम्भावित प्रकोपहरू

निर्माण चरणको अवधिमा भूकम्प, आगलागी र इलेक्ट्रिक सर्ट सर्किट जस्ता आपतले कामदारहरू र निर्माण साइटसँगैका नजिकका क्षेत्रहरूमा असर पार्न सक्छ। विद्युतीय सर्ट सर्किट वा निर्माण चरणमा कामदारहरूको लापरवाहीको कारण आगोको जोखिम हुन सक्छ। यस प्रभावलाई अप्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा उच्च, स्थान विशेष र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

झ. छिमेकी पूर्वाधारमा प्रभाव

आवासीय भवनहरू निर्माण चरणको क्रममा जग खन्दा निस्कने माटोको अनुचित व्यवस्थापनले छिमेकी पूर्वाधारहरूमा प्रभाव पार्न सक्छ। निर्माण गतिविधिले सडक, दूरसञ्चार लाइन, पानी आपूर्ति प्रणाली, विद्युतीय लाइनहरू जस्ता यस क्षेत्रमा अवस्थित पूर्वाधारहरूलाई असर गर्न

सकदछ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेष देखि स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

७.२.१.२ सञ्चालन चरण

क. ठोस फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव

आवासको ठोस फोहोर प्रायः दुवै किसिम (जैविक र अजैविक) को हुन्छ। त्यस्ता फोहोरहरूमा खानाको फोहोर, कागज जन्य फोहोर र उपभोक्ता प्याकेजिङ्ग फोहोर हुन्छन्, जसमध्ये बहुसंख्यक जैविक फोहोर हुन्छ। आवासीय भवन सञ्चालनको क्रममा प्रत्येक घरबाट प्रतिदिन ३ के.जी. फोहोर उत्पादन हुने अनुमान गरिएको छ। यी बाहेक मर्मत गर्दा टुक्रिएको वा प्रयोग गरिएको लाइट बल्ब (सी.एफ.एल वा एल.इ.डी बल्ब), प्रयोग गरिएको ब्याट्री आदि जुन सामान्यतया जोखिमपूर्ण हुन सक्छ, त्यस्ता फोहोरहरूको उचित व्यवस्थापन नहुँदा त्यहाँ बसोबास गर्ने मानिसहरू र वरपरको वातावरणलाई धेरै तरिकाले असर गर्न सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा उच्च, स्थान विशेष र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ख. तरल फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव

आवासीय भवनबाट उत्पन्न हुने तरल फोहोरहरूमा शौचालय, भान्छा, बाथरूमहरूबाट निस्कने पानी हुन्। कालो पानी (शौचालयबाट) र नुहाउने, धुने र सफा गर्ने खैरो पानीको संयुक्त सङ्कलनले सम्पूर्ण फोहोर पानीलाई दूषित पार्छ। यस्तो फोहोर पानीको अव्यवस्थित विसर्जनले TSP को वृद्धि, BOD को मात्रा वृद्धि र जल प्रदूषण हुन सक्छ। ढल निकास पाइपको चुहावटको कारण कालो पानीले भूमिगत पानी पनि दूषित गर्न सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा उच्च, स्थानीयमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ग. उच्च पानी उपभोगसँग सम्बन्धित प्रभावहरू

हाउजिङ्गमा पानी प्रायः नुहाउने, भान्सामा प्रयोग, पिउने पानी र सफाइ आदिका लागि खपत हुन्छ। आयोजनालाई विभिन्न प्रयोजनको लागि दैनिक आधारमा ८०,००० लिटर पानीको आवश्यकता पर्दछ। भूमिगत पानी निकाल्नाको कारण भूमिगत पानीको सतह घट्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थानीयमा सिमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

घ. जल प्रणाली व्यवस्थापन

आकाशे पानी निकासको अपर्याप्त व्यवस्थाको कारण आयोजना परिसरमा पानी जम्ने समस्या हुन सक्छ। जमिनको सतह बन्द हुनुका कारण पानी जमिन भित्र पस्न सक्दैन र भूमिगत पानी पुनर्भरणमा समस्या आउन सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थानीयमा सिमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ङ. उच्च ऊर्जा खपत

आवासीय भवन सञ्चालन चरणको बखत ऊर्जा खपत अधिक हुन सक्छ। वातानुकूलन प्रणाली, पम्पहरूको सञ्चालन, सामुदायिक भवन र जिम हलमा प्रयोग हुने उपकरणहरू र सवारीसाधनका लागि डिजेलको खपत आदि आवासीय भवनमा ऊर्जा खपतका प्रमुख स्रोतहरू हुन्। यसले स्थानीय ऊर्जा आपूर्तिमा दबाव दिने उच्च ऊर्जा खपत गर्दछ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

च. प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन (भूकम्प, आगलागी, विद्युतीय सर्ट सर्किट आदि)

आवासीय भवन सञ्चालन चरणमा भूकम्प र आगो लाग्न सक्ने घटना परिकल्पना गरिएको सम्भावित प्रकोप हो। बिजुली सर्ट सर्किट वा स्टाफको लापरवाहीको कारण आगोको जोखिम हुन सक्छ। यस प्रभावलाई अप्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा उच्च, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

छ. यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती

सञ्चालन चरणमा व्यक्तिहरूको आगमनको वृद्धिका कारण ट्राफिक घनत्व बढ्न सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ज. ध्वनि प्रदूषण

आवासीय भवनमा बस्ने मानिसहरू र कामदारहरूको गतिशीलताबाट उत्पन्न हुने आवाज, पम्पको सञ्चालन र सवारी साधनबाट निस्कने आवाज नै आवासीय क्षेत्रमा हुने ध्वनि प्रदूषणका

मुख्य स्रोतहरू हुन्। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा न्यून, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

७.२.२ जैविक वातावरण

७.२.२.१ निर्माण चरण

आवासीय भवन निर्माणको समयमा कुनै रूख वा बोटबिरूवा काट्नु/ नास्नु नपर्ने हुँदा यहाँको जैविक विविधतामा कुनै पनि किसिमको प्रतिकूल प्रभाव पर्दैन।

७.२.२.२ सञ्चालन चरण

क. आवासीय क्षेत्रमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको चुनौती

आवासीय क्षेत्रका प्रत्येक घरहरूमा बगैँचाको व्यवस्था रहेको छ। मानिसहरू आफ्नो बगैँचा सुन्दर र हरियाली बनाउन विभिन्न फुलहरू र फलफूलका बोटहरू लगाई हरियाली कायम गर्नेछन्। यस प्रभावलाई परिमाणमा न्यून, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

७.२.३ सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

७.२.३.१ निर्माण चरण

क. कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको जोखिम

निर्माण चरणको बखत उच्च तापक्रम, उच्च ध्वनि, कमजोर प्रकाश प्रणाली आदिले कामदारहरूलाई शारीरिक रूपमा हानि पुऱ्याउन सक्छ। विभिन्न प्रकारको मेशिन प्रयोग गर्दा सामान्य चोट पटक देखि लिएर घातक समेत हुने सम्भावना रहेको छ। असुरक्षित पिउने पानी, सरसफाइ अवस्थाले थप सरूवा रोगहरूको जोखिम बढाउन सक्छ। पेन्ट, ग्रीज, डस्टजस्ता जोखिमपूर्ण सामग्रीको दीर्घकालीन जोखिमले श्वास सम्बन्धी रोग, टाउको दुखे र काम गर्ने दक्षता घटाएर कर्मचारीहरूलाई जोखिम थप्न सक्छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेषमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ख. बालबालिकाको श्रम शोषण तथा ज्यालामा गरिने भेदभाव

आवासीय भवनहरू निर्माणको बखत बालबालिकाहरूलाई काममा लगाई बालबालिकाको श्रम शोषण पनि हुन सक्छ। यसका कारण बालबालिकाहरूको मानसिक तथा शारीरिक स्वास्थ्यमा हानि पर्न सक्छ, जुन सामाजिक वा नैतिक रूपमा हानिकारक हुन्छ। निर्माण साइटहरूमा दैनिक ज्यालामा भेदभाव हुन सक्छ। महिला कामदारहरूलाई कम पारिश्रमिक र पुरुष

समकक्षको तुलनामा ज्यालाको भुक्तानीमा भेदभाव हुन सक्छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा मध्यम, स्थानीयमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ग. कार्यस्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार

निर्माण चरणको बेला कार्यस्थलमा जो कोहीसँग यौनजन्य दुर्व्यवहार हुने सम्भावना रहेको छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा मध्यम, स्थानीयमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

घ. महामारीबाट पर्न सक्ने प्रभाव

निर्माण चरणको बेला कर्मचारीहरूको लापर्वाहीको कारण कोभिड तथा अन्य महामारीहरू फैलिन सक्छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा मध्यम, स्थानीयमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ङ. स्थानीयवासीहरूको गुनासो

निर्माण चरणमा हुने विभिन्न प्रकारका प्रभावहरू जस्तै वायु तथा ध्वनि प्रदूषण, फोहोर व्यवस्थापन, ट्रफिक जाम आदिका कारण यस क्षेत्रका स्थानीयवासीहरूको गुनासो हुन सक्छ। यस प्रभावलाई परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेषमा सीमित र अल्पकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

७.२.३.२ सञ्चालन चरण

क. आवासीय क्षेत्र भित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ

आवासीय क्षेत्रबाट उत्पन्न हुने कुहिने र नकुहिने फोहोरको अप्रबन्धित व्यवस्थापनले वरपरको वातावरण प्रदूषित हुन सक्छ। कुहिने फोहोरको उचित व्यवस्थापन वा भण्डारण नहुँदा दुर्गन्ध बढ्न सक्छ र यसले सामुदायको स्वास्थ्यलाई असर गर्न सक्छ। फोहोर पानी पाइपको चुहावट र ढल निकासको अनुचित व्यवस्थाले वरपरको वातावरण बिगार्न सक्छ र यदि त्यस्तो चुहावट भूमिगत स्रोतमा पुग्यो भने जमिनको पानीलाई दूषित पारी यसले सामुदायको स्वास्थ्यलाई असर गर्न सक्छ। यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

ख. स्थानीयवासीको गुनासो

आवासीय भवनहरू सञ्चालनको क्रममा अप्रबन्धित फोहोरमैला व्यवस्थापन, उच्च ध्वनिको स्तर र अव्यवस्थित सवारी साधन पार्किङ्गका कारण स्थानीयवासीहरूमा गुनासो हुन सक्छ।

यस प्रभावलाई प्रत्यक्ष प्रकृतिको, परिमाणमा मध्यम, स्थान विशेषमा सीमित र दीर्घकालीन अवधिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ।

तालिका १९: सकारात्मक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	परिमाण	सीमा	समयावधि		
निर्माण चरण								
१	रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय व्यक्ति र अन्यलाई रोजगारीको अवसर स्थानीय अर्थव्यवस्थामा वृद्धि 	D	Mo (२०)	L (२०)	LT (२०)	६०	मध्यम महत्व
सञ्चालन चरण								
१	रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय व्यक्ति र अन्यलाई रोजगारीको अवसर स्थानीय अर्थव्यवस्थामा वृद्धि 	D	Mo (२०)	L (२०)	LT (२०)	६०	मध्यम महत्व
२	राजस्व सङ्कलन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय अर्थव्यवस्था वृद्धि 	D	Mo (२०)	L (२०)	LT (२०)	६०	मध्यम महत्व
३	सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता	<ul style="list-style-type: none"> सुविधा सम्पन्न घरहरू मात्र नभई पर्याप्त खुला क्षेत्र, पार्किङ्ग, जिम, साउना तथा सभा गृह भएको क्लब भवन, चौडा बाटो, पर्याप्त स्वच्छ खानेपानी आदिको राम्रो व्यवस्था भएको आवासीय क्षेत्रको निर्माण गरिनेछ। 	D	Mo (२०)	L (२०)	LT (२०)	६०	मध्यम महत्व
४	सामाजिक सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> मुख्य प्रवेशद्वारमा दक्ष र सक्षम सुरक्षा चौकीदारको व्यवस्था रहनेछ 	D	Mo (२०)	L (२०)	L (२०)	६०	मध्यम महत्व

तालिका २०: नकारात्मक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
क. भौतिक वातावरण								
निर्माण चरण								
१	भूमि प्रयोगमा परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> मानव बस्ती र निर्माण क्षेत्रमा वृद्धि। यो एक अवशिष्ट प्रभाव हो। 	D	L (२०)	Mi (१०)	MT (१०)	४०	न्यून महत्व
२	वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण मेशिनरीहरू तथा निर्माण वाहनहरूबाट SO₂, NO_x, PM जस्ता प्रदूषक उत्सर्जन। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	ST (५)	२५	न्यून महत्व
३	जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण शिविर, ब्याचिङ्ग प्लान्ट, मिश्रण क्षेत्रबाट फोहोर पानी उत्पादन हुन्। त्यस्तै, प्रयोग गरिएको ईन्धन इत्यादिले फोहोर पानीको प्रवाहमा तेल र ग्रीज सामग्री बढाउन सक्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	ST (५)	२५	न्यून महत्व
४	ध्वनि प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण मेशिनरी तथा उपकरणहरूको सञ्चालनबाट ध्वनिको स्तर बढ्न सक्छ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व
५	पानीको माग र खपत	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणको आवश्यकता पूरा गर्न प्रति दिन करिब ११,००० लिटर पानी चाहिने अनुमान गरिएको छ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
६	ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ठोस फोहोरहरू जस्तै इट्टाका टुक्राहरू र टुटेको टाइलहरू, निर्माण सामग्री जस्तै बालुवा, सिमेन्ट र प्याकिंग सामग्री, फर्नीचर सेटअपबाट काठको टुक्राहरू र धुलो, पेन्ट र फलाम स्क्रैप आदि छरिएर तथा जथाभावी मिसिएर फोहोर हुन सक्छ। तरल फोहोरको रूपमा बालुवा मिश्रित पानी, शौचालयबाट निस्कने पानी आदिले भूमिगत पानी र नजिकैको पानीको स्रोतमा प्रदूषण हुन सक्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	ST (५)	२५	न्यून महत्व
७	निर्माण सामग्रीको ढुवानी तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण सवारीको अव्यवस्थित पार्किङ्ग र सडक छेउमा निर्माण सामग्रीहरू उतार्नुका कारण तथा धुलो उड्नाले स्थानीय र पैदल यात्रीहरूलाई बाधा पुग्न सक्छ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व
८	आगलागी, भूकम्पीय तथा अन्य सम्भावित प्रकोपहरू	<ul style="list-style-type: none"> भूकम्प, आगलागी र इलेक्ट्रिक सर्ट सर्किट जस्ता आपतले श्रमिकहरू र निर्माण साइटसँगैका नजिकका क्षेत्रहरूमा असर पार्न सक्छ। 	I	SS (१०)	H (६०)	ST (५)	७५	उच्च महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
८	छिमेकी पूर्वाधारमा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> उत्खनन् गर्दा निस्कने माटोको अनुचित व्यवस्थापनले छिमेकी पूर्वाधारहरूमा प्रभाव पर्न सक्छ। निर्माण गतिविधिले सडक, टेलिकम्युनिकेसन लाइन, पानी आपूर्ति प्रणाली, ड्रेनेज सिस्टम, इलेक्ट्रिकल ग्रिडहरू जस्ता यस क्षेत्रमा अवस्थित पूर्वाधारहरूलाई असर गर्न सक्दछ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व
सञ्चालन चरण								
१	ठोस उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव फोहोर	<ul style="list-style-type: none"> आवासीय क्षेत्र सञ्चालनको क्रममा प्रति भवन ३ के.जी. फोहोर प्रतिदिन उत्पादन हुने अनुमान गरिएको छ। अप्रिय दृश्य, नराम्रा गन्ध, रोग भेक्टरमा बढाव र संक्रमित रोगहरूको प्रसार हुन सक्छ। टुक्रिएको वा प्रयोग गरिएको लाइट बल्ब (एल.इ.डी र सी.एफ.एल), प्रयोग गरिएको ब्याट्री आदि अपेक्षित गरिन्छ जुन सामान्यतया जोखिमपूर्ण हुन्छ। 	D	SS (१०)	H (६०)	LT (२०)	९०	उच्च महत्व
२	तरल उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव फोहोर	<ul style="list-style-type: none"> ढल पाइपको चुहावटको कारण भूमिगत जल प्रदूषण हुने सम्भावना रहेको छ। फोहोर पानीको अव्यवस्थित विसर्जनले TS को वृद्धि, BOD को 	D	L (२०)	H (६०)	LT (२०)	१००	उच्च महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
		मात्रा वृद्धि र जल प्रदूषण हुन सक्छ।						
३	उच्च पानी उपभोगसँग सम्बन्धित प्रभावहरू	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावित आयोजना सञ्चालनको क्रममा प्रति दिन ८०,००० लिटर पानी आवश्यक हुने अनुमान गरिएको छ। भूमिगत पानीको प्रयोग गर्ने योजना रहेको छ जसको कारण भूमिगत पानीको सतह घट्न सक्छ। 	D	L (२०)	Mi (१०)	LT (२०)	५०	मध्यम महत्व
४	जल प्रणाली व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> आकाशे पानी निकासको अपर्याप्त व्यवस्थाको कारण आयोजना परिसरमा पानी जम्ने समस्या हुन सक्छ। जमिनमा pavement गर्दा पानी जमिन भित्र पस्न सक्दैन र भूमिगत पानी पुनर्भरणमा समस्या आउन सक्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	LT (२०)	४०	न्यून महत्व
५	उच्च ऊर्जा खपत	<ul style="list-style-type: none"> आवासीय भवनमा प्रयोग हुने विभिन्न उपकरणहरू जस्तै कोठा तताउने ए.सी., पानी ताप्ने मोटर, सामुदायिक भवन र जिम हलमा प्रयोग हुने उपकरणहरू आदिबाट उच्च ऊर्जा खपत हुन्छ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	LT (२०)	५०	मध्यम महत्व
६	प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन (भूकम्प, आगलागी, विद्युतीय सर्ट सर्किट आदि)	<ul style="list-style-type: none"> आगलागी र भूकम्प जस्ता आपतकालीन घटनाहरूमा मानवीय र जनधनको क्षति हुने सम्भावना हुन्छ। 	I	SS (१०)	H (६०)	LT (२०)	९०	उच्च महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
७	यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती	<ul style="list-style-type: none"> आवासीय भवनमा बस्ने मानिसहरूको सवारीसाधनको आवतजावतको कारण मुख्य प्रवेशद्वार वरपर ट्राफिक जाम र ट्राफिक दुर्घटनाहरू हुने सम्भावना हुन्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	LT (२०)	४०	न्यून महत्व
८	ध्वनि प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय तथा सवारी साधनको बढ्दो गतिविधि र डिजेल जेनेरेटरको सञ्चालनले उच्च ध्वनि उत्पन्न हुन्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	LT (२०)	४०	न्यून महत्व
ख. जैविक वातावरण								
निर्माण तथा सञ्चालन चरण								
९	आवासीय क्षेत्र परिधिमा हरियाली को संरक्षण तथा व्यवस्थापनको चुनौती	<ul style="list-style-type: none"> आवासीय भवन निर्माणको समयमा कुनै रूख वा बोटबिरूवा काट्न/ नास्न नपर्ने प्रत्येक भवनमा बगैँचाको व्यवस्था रहेको कारण आवासीय भवन परिधिमा हरियाली कायम रहन्छ। 	D	SS (१०)	Mi (१०)	LT (२०)	४०	न्यून महत्व
ग. सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण								
निर्माण चरण								
९	कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> उच्च तापक्रम, उच्च ध्वनि, कमजोर प्रकाश प्रणाली आदिले कामदारहरूलाई शारीरिक रूपमा हानि पुऱ्याउन सक्छ। विभिन्न प्रकारको मेशिन प्रयोग गर्दा सामान्य चोट पटक देखि लिएर 	D	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
		<p>घातक समेत हुने सम्भावना रहेको छ।</p> <ul style="list-style-type: none"> पेन्ट, ग्रीज, डस्टजस्ता खतरनाक सामग्रीको दीर्घकालीन जोखिमले श्वास सम्बन्धी रोग, टाउको दुखे र काम गर्ने दक्षता घटाएर कर्मचारीहरूलाई जोखिम थप्न सक्छ। 						
२	बालबालिकाको श्रम शोषण तथा ज्यालामा गरिने भेदभाव	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरूलाई कुनै पनि किसिमको कामहरू गराउने सम्भावना रहेको छ र बालबालिकाको शोषण पनि हुन सक्छ जसको कारण बालबालिकाहरूको मानसिक तथा शारीरिक स्वास्थ्यमा हानि पर्न सक्छ जुन सामाजिक वा नैतिक रूपमा हानिकारक हुन्छ। निर्माण साइटहरूमा दैनिक ज्यालामा भेदभाव हुन सक्छ। महिला कामदारहरूलाई कम पारिश्रमिक र पुरुष समकक्षको तुलनामा ज्यालाको भुक्तानीमा भेदभाव हुन सक्छ। 	D	L (२०)	Mo (२०)	ST (५)	४५	मध्यम महत्व
३	कार्यस्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार	<ul style="list-style-type: none"> कार्यस्थलमा जो कोहीसँग यौन जन्य दुर्व्यवहार हुन सक्छ। 	D	L (२०)	Mo (२०)	ST (५)	४५	मध्यम महत्व
४	महामारीबाट पर्न सक्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> कर्मचारीहरूमा कोभिड तथा अन्य महामारीबाट असर तथा प्रभाव पर्न सक्छ। 	D	L (२०)	Mo (२०)	ST (५)	४५	मध्यम महत्व
५	स्थानीयवासीको गुनासो	<ul style="list-style-type: none"> वायू तथा ध्वनि प्रदूषण, फोहोर व्यवस्थापन र अव्यवस्थित सवारी 	I	SS (१०)	Mo (२०)	ST (५)	३५	न्यून महत्व

क्र.स.	मुद्दाहरू	प्रभावहरू	प्रभाव मूल्याङ्कन				जम्मा अंक	महत्व
			प्रकृति	सीमा	परिमाण	समयावधि		
		साधन पार्किङ्गका कारण स्थानीयवासीहरूमा गुनासो हुन सक्छ।						
सञ्चालन चरण								
१	आवासीय क्षेत्र भित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> कुहिने फोहोरको अनुचित व्यवस्थापन वा भण्डारणले दुर्गन्ध बढाउन सक्छ। लामखुट्टे, झिंगा जस्ता रोग भेक्टरहरूको लागि अनुकूल बासस्थान प्रदान गर्न सक्छ र यसले सामुदायिक स्वास्थ्यलाई असर गर्न सक्छ। फोहोर पानी पाइपको चुहावट र ढल निकासको अनुचित व्यवस्थाले भूमिगतको पानीलाई दूषित पार्न सक्छ। 	D	SS (१०)	Mo (२०)	LT (20)	५०	मध्यम महत्व
२	स्थानीयवासीको गुनासो	<ul style="list-style-type: none"> फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुँदा, उच्च ध्वनिको स्तर र अव्यवस्थित सवारी साधन पार्किङ्गका कारण स्थानीयवासीहरूमा गुनासो हुन सक्छ। 	I	SS (१०)	Mo (२०)	LT (२०)	५०	मध्यम महत्व

प्रभाव, वातावण संरक्षण नियमावली, २०७७

Magnitude (परिमाण)		Extent (सीमा)		Duration (समयावधि)	
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दिर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानीय	२०	मध्यमकालीन	१०
न्यून	१०	स्थलगत	१०	अल्पकालीन	५

प्रभावको महत्व

योगफल: ४५ भन्दा कम: न्यून महत्व   ४५ देखि ७५: मध्यम महत्व   ७५ भन्दा बढी: उच्च महत्व

परिच्छेद ८ : प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावको रोकथामका विषय

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थिति, आयोजना कार्यान्वयन विधिहरू तथा क्रियाकलापहरूको अध्ययनबाट स्थानीय वातावरणमा पर्नसक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरी वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यसरी वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू सुझाउँदा सम्भव भएसम्म प्रभाव हुन नदिने वा प्रतिरोधात्मक (Preventive Measure) र यदि यस्तो सम्भावना नरहेमा प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने वा सुधारात्मक उपाय (Corrective Measure) अवलम्बन गर्ने र अन्तिम विकल्पका रूपमा क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने (Compensatory Measure) उपायलाई आत्मसात गरिएको छ। त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने विषयलाई समेत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू तथा सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीकरण गर्ने उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने दायित्व उल्लेख भएअनुसार आयोजना प्रस्तावक वा निर्माण कम्पनीको हुने छ। अध्ययन प्रतिवेदनमा सकारात्मक प्रभावका बढोत्तरीकरण तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू, विधि, दायित्व तथा अनुमानित बजेट समेत उल्लेख गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

८.१ सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप

अ. निर्माण चरण

क. रोजगारीको अवसर

सम्भव भएसम्म योग्यता, सिप र इच्छुकताको आधारमा रोजगारीका अवसरहरूको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। वरपरका समुदायमा उपलब्ध दक्ष जनशक्तिको लागि स्थानीयलाई रोजगार तालिम उपलब्ध गराइनेछ।

आ. सञ्चालन चरण

क. रोजगारीको अवसर

सम्भव भएसम्म योग्यता, सीप र इच्छुकताको आधारमा रोजगारीका अवसरहरूको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। वरपरका समुदायमा उपलब्ध दक्ष जनशक्तिको लागि स्थानीयलाई रोजगार तालिम उपलब्ध गराइनेछ। आयोजनालाई सञ्चालन चरणको बखत प्लम्बर,

बिजुली प्राविधिक, प्लान्ट अपरेटर, व्यवस्थापन कर्मचारी, सुरक्षा गार्ड र सफाइ कर्मचारी जस्ता जनशक्ति आवश्यक पर्दछ र यथासम्भव स्थानीय जनतालाई प्राथमिकता दिइनेछ।

ख. राजस्व सङ्कलन

आवासीय क्षेत्र सञ्चालन वापत संघीय तथा स्थानीय तहलाई बुझाइने राजस्वबाट संघ तथा स्थानीय तहको राजस्व संकलनमा टेवा पुग्नेछ। कर्मचारीको रूपमा कार्यरत स्थानीयले आफ्नो जीविका चलाउने अवसर पनि पाउने छन्, जसले स्थानीय अर्थव्यवस्था वृद्धि गर्न मद्दत गर्दछ।

ग. सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता

बुटवल, भैरहवा लगायतका क्षेत्रमा शहरीकरण सँगै जनसंख्याको अत्याधिक चापको कारणले जग्गाको मूल्यमा वृद्धि भई शहरवासीहरू व्यवस्थित, सुरक्षित र सुलभ मूल्यमा उपलब्ध हुन सक्ने आवास सुविधाबाट वञ्चित भईरहेको अवस्थामा ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासीय भवन उपलब्ध गराइनेछ।

घ. सामाजिक सुरक्षा

आवासीय क्षेत्रको मुख्य प्रवेशद्वारमा दक्ष र सक्षम सुरक्षा चौकीदारको व्यवस्था रहनेछ, जसकारण चोरी, डकैती जस्ता सामाजिक विकृति बढीरहेको बेला मानिसहरूलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान हुनेछ।

द.२ नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप

द.२.१ भौतिक वातावरण

अ. निर्माण चरण

क. भूमि प्रयोगमा परिवर्तन

भवनको निर्माणले भूमि प्रयोगमा हुने परिवर्तन एक अवशिष्ट प्रभाव हो, जुन न्यूनीकरण गर्न सकिँदैन। प्रस्तावित भवनको नक्साको आधारमा संरचनात्मक डिजाइनको लागि अगाडि बढ्न प्रस्तावक प्रतिबद्ध हुनेछ। नक्सामा उल्लेख भए अनुसार खुला स्थानहरू, ग्राउन्ड कभरेज र सेट ब्याक निर्माण गर्दा कायम राखिनेछ।

ख. वायु प्रदूषण

निर्माण चरणको बखत हुने वायु प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्न निर्माण स्थलमा दिनमा एक पटक पानी छर्कने काम गरिनेछ। निर्माण सामग्रीको भण्डारण गर्दा प्लास्टिक वा तिरपालले छोपिनेछ र निर्माण स्थलको वरपर CGI पाताले घेरिनेछ। डिजेल जेनेरेटर तथा सवारी साधन प्रयोग गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको वायुप्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र प्रयोग गरिनेछ भने डिजेल जेनेरेटरको स्ट्याक उचाइ कम्तिमा १५ मिटर कायम राखिनेछ।

ग. जल प्रदूषण

निर्माण शिविर, सामान भण्डारण गर्ने ठाउँ, ब्याचिङ्ग प्लान्ट, मिश्रण क्षेत्रबाट उत्पादन हुने फोहोर पानीलाई जथाभावी विसर्जन गर्न दिईने छैन भने खाडलमा जम्मा गरिनेछ। आकाशे पानी र फोहोर पानीको मिश्रण हुन नदिन निर्माण कार्य वर्षाको समयमा गरिने छैन। फोहोर पानीमा प्रयोग गरिएको तेल र रसायनिक पदार्थहरूको मिसावटमा निषेध गरिनेछ। सबै निर्माण सम्बन्धी गतिविधिहरू निर्माण स्थलमा सीमित हुनेछ।

घ. ध्वनि प्रदूषण

निर्माण कार्यबाट उत्पन्न हुने ध्वनि प्रदूषणलाई कम गर्न निम्न लिखित न्यूनीकरणका उपायहरू अपनाइनेछः

- उच्च ध्वनि उत्पादन गर्ने उपकरणहरूको प्रयोग दिनको समयमा मात्र गरिनेछ।
- हर्नको प्रयोगलाई कडा निषेध गरिनेछ।
- निर्माण चरणमा प्रयोग हुने सवारीसाधन तथा डिजेल जेनेरेटरहरूको आवधिक मरम्मत गरिनेछ।
- डिजेल जेनेरेटर तथा सवारी साधन प्रयोग गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र प्रयोग गरिनेछ।

ङ. पानीको माग र खपत

निर्माण चरणमा आवश्यक हुने पानीको आपूर्ति भूमिगत पानीबाट गरिनेछ। यस स्रोतको पानी बाहेक निजी विक्रेताहरूबाट पनि पानीको आपूर्ति गर्न सकिन्छ। पानीको माग र खपतलाई न्यूनीकरण र यसको उचित व्यवस्थापन गर्न कामदारहरूमा पानी संरक्षण उपायहरू अपनाउने जागरूकता दिईनेछ।

च. ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन

निर्माण कार्यबाट उत्पन्न हुने अधिकांश फोहोर भनेको उत्खनन् गरिएको माटो हो। उत्खनन गरिएको माटोलाई निर्माण पश्चात जमिन सम्याउन, बगैँचाहरूमा राख्न प्रयोग गरिनेछ र बाँकी माटोलाई सम्बन्धित विक्रेताहरूलाई आपूर्ति गरी व्यवस्थापन गरिनेछ। निर्माण स्थलबाट उत्पन्न हुने ठोस तथा तरल फोहोरको जथाभावी विसर्जन गरिने छैन। पुनः चक्रीय फोहोर तोकिएको ठाउँमा संकलन गरिनेछ र सम्बन्धित विक्रेताहरूलाई आपूर्ति गरिनेछ।

छ. निर्माण सामग्रीको ढुवानी तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती

निर्माण सामग्री विक्री वितरण गर्ने व्यक्ति तथा कम्पनीको आधिकारिकता जाँच गरी आधिकारिक रूपमा विक्री गरिने निर्माण सामग्रीहरू मात्र खरीद गरिनेछ। निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी गर्दा निर्माण सामग्रीलाई प्लास्टिक वा त्रिपालले छोपिनेछ भने निर्माण सामग्री ढुवानी गर्दा ढुवानी गर्ने साधनको तोकिएको क्षमता अनुसार मात्र गरिनेछ।

ज. आगलागी, भूकम्पीय तथा अन्य सम्भावित प्रकोपहरू

प्रकोपको समयमा निर्माणमा संलग्न कामदारहरूको सुरक्षाका लागि निम्न उपायहरू अपनाइनेछः

- निर्माण स्थलमा फायर एकसटिङ्गुइसरको प्रावधान गरिनेछ।
- कामदारहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ।
- प्रकोपको समयमा आपतकालीन निकासी ढोकाको व्यवस्था, जम्मा हुने सुरक्षित स्थानको पहिचान र पदनाम।
- NBC (National Building Code) बमोजिम भवन निर्माण गरिनेछ।
- निर्माण क्षेत्रबाट सुरक्षित स्थान (खुला ठाउँ, बगैँचा) को लागि सुरक्षित बहिर्गमन क्षेत्रका लागि कामदारहरूलाई विवरण दिइनेछ।

झ. छिमेकी पूर्वाधारमा प्रभाव

प्रस्तावित भवनको निर्माण गर्दा अनिवार्य रूपमा सेफ्टी नेटको प्रयोग गरिनेछ। विद्यमान संरचनाहरूलाई कुनै पनि असर नपर्ने गरी निर्माण कार्य गरिनेछ।

आ. सञ्चालन चरण

क. ठोस फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव

हाउजिङ्गको फोहोर व्यवस्थापन निकायमा काम गर्ने कामदारहरूलाई तालिम र निर्देशन दिइनेछ र अन्य फोहोरमा जैविक उत्पादनयोग्य फोहोर मिसाउन नपाउने व्यवस्था मिलाइनेछ। फोहोरलाई स्रोतमा नै उचित तरिकाले छुट्टा छुट्टै डस्टबिनमा अलग-अलग संकलन गर्न लगाईनेछ। कुहिने र नकुहिने फोहोरलाई छुट्टा छुट्टै संकलन गरी नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत व्यवस्थापन गरिनेछ र पुनः प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ। आयोजनाले सकेसम्म फोहोरको मात्रा घटाउने, पुनः प्रयोग गर्ने र पुनःचक्र गर्ने (3R प्रिन्सिपल) अवधारणामा जोड दिईनेछ। ४० माइक्रोन भन्दा कमको प्लाष्टिक झोलाको प्रयोग प्रतिबन्धित गरिनेछ। इलेक्ट्रोनिक फोहोरलाई छुट्टै कन्टेरमा संकलन गरी सम्बन्धित विक्रेतालाई आपूर्ति गरिनेछ तथा प्रस्तावित हाउजिङ्ग परिसरमा फोहोर जलाउनु निषेध गरिनेछ।

ख. तरल फोहोर उत्पादनको कारण जल प्रदूषण

आवासीय क्षेत्र बाट निस्कने तरल फोहोरको उचित विसर्जन गरिनेछ। शौचालयबाट निस्कने फोहोर र अन्य फोहोर पानी (भान्छा, बाथरूम, सरसफाइ गर्दा निस्कने फोहोर) को मिश्रण हुन दिइनेछैन। भान्साबाट निस्कने तरल फोहोरबाट तेलीय तथा बोसोजन्य फोहोर जम्मा गर्न ग्निज ट्रयापको प्रयोग गरिनेछ। फोहोर पानी पाइपको चुहावट नियन्त्रण गर्न समय समयमा मर्मत र अनुगमन गरिनेछ। फोहोर पानीको विसर्जन गर्दा नेपाल सरकारले लागू गरेको सार्वजनिक ढलहरूमा पठाउने औद्योगिक एफ्लुएन्टको मापदण्ड बमोजिम मात्र विसर्जन गरिनेछ।

ग. उच्च पानी उपभोगसँग सम्बन्धित प्रभावहरू

भूमिगत पानीको उचित तरिकाले उपयोग गरिनेछ। भूमिगत पानी सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृति पश्चातमात्र निकालिन्छ भने प्रयोग गरिसकेको पानीलाई प्रशोधन गरी बगैँचा, सरसफाइ तथा अन्य प्रयोजनमा प्रयोग गरिनेछ। Pavement नगरिएको ठाँउबाट र आयोजनाको खुला र हरियाली क्षेत्रमार्फत प्राकृतिक रूपमा भूमिगत पानी पुनर्भरण हुनेछ।

घ. जल प्रणाली व्यवस्थापन

फोहोर पानी पाइपको चुहावट नियन्त्रण गर्न समय समयमा मर्मत र अनुगमन गरिनेछ। प्रचलित कानूनहरूको आधारमा फोहोर पानीको फोहोर नगरपालिका ढल निकास प्रणालीमा विसर्जन गरिनेछ।

ड. उच्च ऊर्जा खपत

विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरणका लागि वातावरणमैत्री उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढावा दिइनेछ। सम्भव भएसम्म वातावरणमैत्री तथा ऊर्जा खपत कम हुने फ्रिज, एल.इ.डी. बल्बहरूको प्रयोग गरिनेछ भने ब्याकअप पावरको लागि डिजेल जेनरेटरको प्रावधान गरिनेछ।

च. प्रकोपसँग सम्बन्धित प्रभाव

निम्न सुविधाहरू आगलागी र भूकम्पजस्ता प्रकोपको विरुद्ध लड्न निर्धारित गरिएको छ।

- हाउजिङ्गको कार्यालय भवनमा आगो निभाउने उपकरण फायर एक्सटिङ्गुस्यरको प्रावधान।
- प्रकोपको बखत भेला हुने स्थानको पहिचान र साइन पोष्टहरू मार्फत भेला हुने स्थानमा चिह्न राखिनेछ।

छ. यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या

सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गरिनेछ। सवारी संकेतहरू जस्तै 'No Horn' जस्ता दृष्टिकोण सडकमा राखिनेछ। दुर्घटनाहरू कम गर्न आवासीय भवन भित्र आउने सहायक सडकमा स्पीड ब्रेकरको प्रावधान गरिनेछ। प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रभित्रको बाटोमा स्पीड ब्रेकर, Street light को व्यवस्था गरिनेछ। आवासीय क्षेत्रभित्रको बाटोको प्रत्येक मोडमा सिसि टि.भि. क्यामेराको व्यवस्था रहनेछ।

ज. ध्वनि प्रदूषण

उच्च आवाज क्षेत्रहरूमा काम गर्नुपर्ने कर्मचारीहरूका लागि व्यक्तिगत सुरक्षात्मक उपकरण (PPE) को प्रावधान गरिनेछ। कम आवाज उत्पादन गर्ने उपकरणहरू जस्तै पम्प, डिजेल जेनरेटरहरू वा पम्पहरूको खरीद गरिनेछ भने जेनरेटरहरू साइलेन्सर र ध्वनिक प्यानलको साथ जडान गरिनेछ र बन्द कक्षमा राखिनेछ। ध्वनि प्रदूषण हटाउन प्रस्तावित आयोजना परिसर भित्र हर्नको प्रयोगमा कडाइका साथ प्रतिबन्ध लगाइनेछ।

द.२.२ जैविक वातावरण

अ. सञ्चालन चरण

क. प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रको परिधिमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन

प्रस्तावित आयोजना वरपर खाली ठाउँहरूमा रूखहरू रोपेर हरियाली कायम गरिनेछ। आवासीय क्षेत्रको प्रत्येक भवनमा बगैँचाको व्यवस्था रहनेछ।

द.२.३ सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

अ. निर्माण चरण

क. कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको जोखिम

भवन निर्माणको क्रममा निर्माण कामदारहरू विभिन्न निर्माण सम्बन्धी स्वास्थ्य जोखिमहरू जस्तै उच्च ध्वनि, शारीरिक चोटपटक आदिमा पर्न सक्छन्। यी जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न कामदारहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) जस्तै हेलमेट, बुट, पन्जा, चस्मा, मास्क, सुरक्षा पेटी आदिको प्रावधान गरिनेछ। जोखिम र सावधानीका बारे कामदारहरूलाई जानकारी दिइनेछ र प्राथमिक उपचार किटको (First Aid Kit) प्रावधान गरिनेछ। कामदारहरूको स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गरिनेछ। सतर्कताका लागि विभिन्न साइनबोर्ड, पर्याप्त बत्ती तथा भवनको रंगरोगन कार्य गर्दा सेफ्टी नेटको व्यवस्था गरिनेछ। यसका साथै सुरक्षित पिउने पानी र पर्याप्त शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। अधिकृत कर्मचारीहरूलाई मात्र निर्माण क्षेत्रमा जान अनुमति दिइनेछ।

ख. बालबालिकाको श्रम शोषण तथा ज्यालामा गरिने भेदभाव

बालबालिकाको श्रम संलग्नता निषेध गरिनेछ र समान कामको समान तलबको कार्यान्वयन गरिनेछ। श्रम ऐन २०७४, बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ लाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

ग. कार्यस्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार

कर्मचारीहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा यौन हिंसा भएनभएको सोधपुछ गर्न गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिनेछ र कार्यस्थलको अवलोकन तथा निरीक्षण गरिनेछ। यदी कसैको केही गुनासो भए गुनासो पेटिका, मौखिक गुनासो, फोन तथा ईमेलमार्फत जानकारी दिन प्रोत्साहन गरिनेछ र प्राप्त गुनासोहरूको तत्काल सुनुवाइ गरिनेछ।

घ. महामारीबाट पर्न सक्ने प्रभाव

COVID-19 Safety & Hygiene Protocol को पालना गरेर कर्मचारीहरूलाई काममा लगाईनेछ।

- कार्यस्थलमा सामाजिक दुरी कायम राखिनेछ।
- मास्क तथा सेनिटाइजरको अनिवार्य रूपमा प्रयोग गरिनेछ।
- यदि कसैलाई संक्रमण भईहालेमा निजलाई निको नहुन्जेल कामबाट छुट्टी दिईनेछ। साथै उपचारको लागि प्रबन्ध गरिनेछ।

ड. स्थानीयवासीको गुनासो

आवश्यक कार्यहरू गर्नको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ भने गुनासो पेटिका पनि राखिनेछ। नेपाल सरकारको नियमअनुसार प्रस्तावित हाउजिङ्ग निर्माण गरिनेछ।

आ. सञ्चालन चरण

क. प्रस्तावित आवासीय क्षेत्रभित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ

प्रस्तावित हाउजिङ्गमा वा वरपर स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कायम गर्न, सञ्चालन चरणको बखत निम्न प्रक्रियाहरू पुरा गरिनेछः

- बोरिङको पानी प्रयोग गर्नु अघि प्रशोधन गरिनेछ (सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृति पश्चात् मात्र)।
- सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ अभ्यासहरूको बारेमा कर्मचारीहरूलाई जानकारी दिइनेछ।
- प्रस्तावित हाउजिङ्ग परिसर भित्र सफाइ कायम गर्न विशेष ध्यान दिइनेछ।

ख. स्थानीयवासीको गुनासो

सार्वजनिक समुदाय वा सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त भएका गुनासोहरू, टिप्पणीहरू र सुझावहरू समाहित गर्न धेरै आवश्यक छ। प्रस्तावकले यस अध्ययनमा निर्धारित गरे अनुसार सञ्चालन चरणका लागि बढोत्तरी तथा न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन गर्नेछ। यदि भविष्यमा कुनै नकारात्मक प्रभावहरू देखा पर्दछ भने, प्रस्तावकले यसको न्यूनीकरणको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाउनेछ। सार्वजनिक परामर्शका बखत प्राप्त सबै प्रतिक्रियाहरू/सुझावहरूलाई हाउजिङ्गको सञ्चालनको बेला सम्बोधन गरिनेछ र समय समयमा छरछिमेकसँग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

तालिका २१: सकारात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप

क्र. सं.	बढोत्तरीका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
क. निर्माण चरण							
१.	रोजगारीको अवसर	स्थानीय मानिसहरूलाई रोजगारीका अवसरहरू प्रदान गरिनेछ।	निर्माण क्षेत्र	अन्तर्वार्ता	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-
ख. सञ्चालन चरण							
१.	रोजगारीको अवसर	स्थानीय मानिसहरूलाई रोजगारीका अवसरहरू प्रदान गरिनेछ।	आवासीय क्षेत्र परिसर	<ul style="list-style-type: none"> अन्तर्वार्ता स्थानीय व्यक्तिहरूलाई तालिमहरू दिएर दक्ष बनाई रोजगारीको अवसर दिईनेछ। 	सञ्चालन अवधि भर	प्रस्तावक	-
२	राजस्व संकलन	आवासीय क्षेत्र सञ्चालन वापत संघीय तथा स्थानीय तहलाई बुझाइने राजस्वबाट संघ तथा स्थानीय तहको राजस्व संकलनमा टेवा पुग्नेछ।			सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	-
३	सुविधा सम्पन्न आवासीय क्षेत्रको उपलब्धता	ईच्छुक परिवारहरूलाई सुविधा सम्पन्न आवासीय भवन उपलब्ध गराईनेछ।	आवासीय क्षेत्र		सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	-
४	सामाजिक	आवासीय क्षेत्रको मुख्य प्रवेशद्वारमा दक्ष र सक्षम	आवासीय	अन्तर्वार्ता	सञ्चालन	प्रस्तावक	-

सुरक्षा	सुरक्षा चौकीदारको व्यवस्था रहनेछ।	य क्षेत्र		चरण	वक	
---------	-----------------------------------	-----------	--	-----	----	--

तालिका २२: नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
क. भौतिक क्षेत्र							
१. निर्माण चरण							
१.	भूमि प्रयोगमा परिवर्तन	संरचनाहरू निर्माण	निर्माण स्थल	संरचनात्मक र ल्यान्डस्केप डिजाइन नक्सामा उल्लेख भए अनुसार	निर्माण चरण अघि	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश
		खुला स्थानहरू, ग्राउन्ड कभरेज र सेट ब्याक कायम राखिनेछ।	आवासीय क्षेत्र परिसर	नक्सामा उल्लेख भए अनुसार	निर्माण चरण		
२.	वायु प्रदूषण	पानी छर्किने छ।	निर्माण स्थल	पाइपको प्रयोग गरिनेछ।	दिनमा एक पटक	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश
		निर्माण सामग्रीलाई छोपिनेछ।	निर्माण सामग्री भण्डारण स्थान	प्लास्टिक वा त्रिपालको प्रयोग गरिनेछ।	प्रयोग नहुने बेला		
		निर्माण क्षेत्र घेरिनेछ।	निर्माण स्थल	CGI पाताको प्रयोग	निर्माण		

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
			वरपर		अवधि भर		
		डिजेल जेनेरेटर तथा सवारी साधनको आवधिक मरम्मत गरिनेछ।	निर्माण स्थल	नेपाल सरकारले तोकेको वायुप्रदूषण मापदण्डभित्र पर्ने गरी मात्र प्रयोग गरिनेछ।	निर्माण अवधि भर		
		डिजेल जेनेरेटरको स्ट्याक उचाइ निर्धारण गरिनेछ।	जेनेरेटर राखिने स्थान	स्ट्याकको उचाई कम्तिमा १५ मिटर राखिनेछ।	निर्माण तथा सञ्चालन चरण		
३.	जल प्रदूषण	निर्माण गतिविधिबाट निस्कने फोहोर पानी खाडलमा जम्मा गरिनेछ।	निर्माण स्थल		निर्माण अवधि भर	प्रस्तावक	-
		फोहोर पानीमा प्रयोग गरिएको तेल र रासायनिक पदार्थहरूको मिसावटमा निषेध गरिनेछ।					
४.	ध्वनि प्रदूषण	निर्माण कार्य निर्धारित समयमा मात्र गरिनेछ।	निर्माण स्थल	कामदारहरूलाई निर्देशित गरिनेछ।	७:०० देखि १९:०० सम्म	प्रस्तावक	

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		सवारी साधन र डिजेल जेनेरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत गरिनेछ।	निर्माण स्थल	<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित प्राविधिक व्यक्तिको नियुक्त नेपाल सरकारले तोकेको ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र प्रयोग गरिनेछ। 	अर्ध वार्षिक		
		हर्नको प्रयोगलाई निषेध गरिनेछ।	आवासीय क्षेत्र परिसर	ठाउँठाउँमा सूचक चिन्ह राखिनेछ।	निर्माण तथा सञ्चालन चरण		
५.	पानीको माग र खपत	पानी संरक्षणका उपायहरू अपनाईने छ।	निर्माण स्थल	कामदारहरूलाई पानीको महत्त्वबारे सचेतना दिईनेछ	निर्माण कार्य शुरू गर्नुपूर्व	प्रस्तावक	
६.	ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन	निर्माण स्थलबाट उत्पन्न हुने ठोस तथा तरल फोहोरको जथाभावी विसर्जन गरिने छैन।	निर्माण स्थल	पुनः चक्रीय फोहोर तोकिएको ठाउँमा संकलन गरिनेछ र सम्बन्धित विक्रेताहरूलाई आपूर्ति गरिनेछ; बाँकी फोहोर नगरपालिका फोहोर व्यवस्थापन मार्फत विसर्जन गरिनेछ।	निर्माण अवधि भर	प्रस्तावक	२,५०,०००।- एक पटक खर्च
		उत्खनन गरिएको माटोको उचित व्यवस्थापन	आवासीय क्षेत्र परिसर	बगैँचाहरूमा प्रयोग गरिनेछ र बाँकी माटोलाई नगरपालिका	निर्माण चरण पश्चात		

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
				फोहोर व्यवस्थापन मार्फत वा सम्बन्धित विक्रेताहरूलाई आपूर्ति गरिनेछ।			
७.	निर्माण सामग्री ढुवानी तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौती	आधिकारिक तथा वैध रूपमा विक्री गरिने निर्माण सामग्रीहरू मात्र खरीद गरिनेछ। आयोजना स्थलबाट नजिक रहेका विक्री केन्द्रहरूबाट निर्माण सामग्री खरीद गरिनेछ। निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी गर्दा निर्माण सामग्रीलाई छोपिनेछ। हर्नको प्रयोगलाई निषेध गरिनेछ।	आवासीय क्षेत्र परिसर	आधिकारिक तथा वैध रूपमा विक्री गरिने निर्माण सामग्रीहरू मात्र खरीद गरिनेछ। आयोजना स्थलबाट नजिक रहेका विक्री केन्द्रहरूबाट निर्माण सामग्री खरीद गरिनेछ। निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी गर्दा निर्माण सामग्रीलाई छोपिनेछ। हर्नको प्रयोगलाई निषेध गरिनेछ।	निर्माण चरण	प्रस्तावक	
८.	आगलागी, भूकम्पीय तथा अन्य सम्भावित	कार्यालय भवनमा फायर एकसटिङ्गुइसर सिलिन्डर राखिनेछ।	निर्माण स्थल		निर्माण चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
	प्रकोपहरू	कामदारहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ।	निर्माण स्थल		निर्माण कार्य पूर्व		
		प्रकोपको समयमा आपतकालीन बहिर्गमन ढोकाबाट सुरक्षित खुल्ला स्थानमा भेला गरिनेछ।		सुरक्षित बहिर्गमन क्षेत्रका लागि कामदारहरूलाई विवरण दिइनेछ।			
		NBC (National Building Code) बमोजिम भवन निर्माण गरिनेछ।	निर्माण स्थल	राष्ट्रिय भवन संहिताको समीक्षा गरिनेछ।	निर्माण पूर्व	प्रस्तावक	
९.	छिमेकी पूर्वाधारमा प्रभाव	विद्यमान संरचनाहरूलाई कुनै पनि असर नपर्ने गरी निर्माण कार्य गरिनेछ।	निर्माण स्थल	सेफ्टी नेटको प्रयोग गरिनेछ।		प्रस्तावक	
२. सञ्चालन चरण							
१.	ठोस फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव	प्रत्येक आवासीय भवनहरू बाट निस्कने फोहोरको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ।	आवासीय भवन	प्रत्येक आवासीय भवनमा फोहोर संकलनका लागि फोहोर राख्ने भाँडोको व्यवस्था गरिनेछ।	सञ्चालन अवधि भर	आवासीय भवनमा बस्ने मानिसहरू	३,२०,०००। - वार्षिक खर्च

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		<ul style="list-style-type: none"> 3R सिद्धान्तलाई पालना गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	नकुहिने फोहोरलाई संकलन गरी नगरपालिकाको फोहोरमैला व्यवस्थापन मार्फत व्यवस्थापन गरिनेछ।	सञ्चालन अवधि भर		
		<ul style="list-style-type: none"> प्लास्टिक (polyethylene) झोलाको प्रयोग प्रतिबन्धित गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर				
		<ul style="list-style-type: none"> कागजको फोहोर र अनावश्यक मुद्रणहरू कम गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र को कार्यालयहरू	प्रशासनिक कर्मचारीहरूलाई निर्देशन गरिनेछ।	सञ्चालन चरण		
		<ul style="list-style-type: none"> कीटनाशक र अन्य रसायनहरूसँग सम्बन्धित फोहोर उचित रूपमा व्यवस्थापन गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	कीटनाशक र अन्य रसायनहरूसँग सम्बन्धित फोहोरलाई अन्य फोहोरसँग मिसावट गरिने छैन।	सञ्चालन चरण		
		<ul style="list-style-type: none"> इलेक्ट्रोनिक फोहोरको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	छुट्टै कन्टेनरमा संकलन गरी सम्बन्धित विक्रेतालाई आपूर्ति गरिनेछ।	सञ्चालन चरण		
		<ul style="list-style-type: none"> आवासीय क्षेत्र परिसरमा फोहोर जलाउन निषेध 	आवासीय क्षेत्र परिसर		निर्माण तथा सञ्चालन		

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		गरिनेछ।			चरण		
२.	तरल फोहोर उत्पादनको कारण जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> आवासीय क्षेत्र बाट निस्कने तरल फोहोरको उचित विसर्जन गरिनेछ। भान्साबाट निस्कने तरल फोहोरको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ। फोहोर पानी पाइपको चुहावट नियन्त्रण गर्न समय समयमा मर्मत र अनुगमन गरिनेछ। फोहोर पानीको विसर्जन 	<p>आवासीय क्षेत्र भित्र</p> <p>प्रत्येक भवनको भान्सा</p> <p>आवासीय क्षेत्रको पाइपहरू रहेको क्षेत्र</p> <p>आवासीय क्षेत्र</p>	<ul style="list-style-type: none"> सेप्टिक ट्याङ्कीको व्यवस्था शौचालयबाट निस्कने फोहोर र अन्य फोहोर पानी (भान्छा, बाथरूम, सरसफाइ गर्दा निस्कने फोहोर) को मिश्रण हुन दिइनेछैन। <p>तरल फोहोरबाट तेलीय तथा बोसोजन्य फोहोर जम्मा गर्न गिज ट्रयापको प्रयोग गरिनेछ।</p> <p>सम्बन्धित प्राविधिक व्यक्तिको नियुक्ति गरिनेछ।</p> <p>नेपाल सरकारले लागू गरेको सार्वजनिक ढलहरूमा पठाउने औद्योगिक एफ्लुएन्टको मापदण्ड बमोजिम मात्र विसर्जन गरिनेछ।</p>	<p>सञ्चालन चरण</p> <p>सञ्चालन अवधि भर</p> <p>हरेक ३ महिना</p> <p>सञ्चालन चरण</p>	प्रस्तावक	२,८०,०००।- वार्षिक खर्च

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
३.	उच्च पानी उपभोग सँग सम्बन्धित प्रभावहरू	भूमिगत पानीको उचित तरिकाले उपयोग गरिनेछ। भूमिगत पानी पुनर्भरण गरिनेछ।	आयोजना क्षेत्र	सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृति पश्चातमात्र भूमिगत पानी निकालिनेछ। Pavement नगरिएको ठाँउबाट र आयोजनाको खुला र हरियाली क्षेत्रमार्फत प्राकृतिक रूपमा जमिन पुनर्भरण हुने।	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश
४.	जल प्रणाली व्यवस्थापन	फोहोर पानी पाइपको चुहावट नियन्त्रण गर्न समय समयमा मर्मत र अनुगमन गरिनेछ। पानी जम्ने समस्यालाई मध्यनजर राखेर हाउजिङ्गको निर्माण गरिनेछ।	आवासीय क्षेत्र	सम्बन्धित प्राविधिक व्यक्तिको नियुक्ति	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश
५.	उच्च ऊर्जा खपत	<ul style="list-style-type: none"> ब्याकअप पावरको व्यवस्था विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरण गरिनेछ। 	डिजेल जेनरेटर कोठा आवासीय क्षेत्र परिसर	डिजेल जेनरेटरको प्रावधान गरिएको छ। वातावरणमैत्री उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढावा दिइने छ।	सञ्चालन चरण सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
६.	प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन (भूकम्प, आगलागी, विद्युतीय सर्ट सर्किट, बाढी, आदि)	<ul style="list-style-type: none"> प्रकोप जोखिमको लागि आवश्यक साधनहरूको व्यवस्था गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्रको कार्यालय भवन	फायर एक्सटिङ्गुइसर सिलिन्डरको व्यवस्था गरिनेछ।	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	१,५०,०००।- वार्षिक खर्च
		<ul style="list-style-type: none"> प्रकोपको समयमा सुरक्षित खुल्ला स्थानमा भेला गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र	आयोजना स्थलमा खुला जग्गाको व्यवस्था गरिनेछ।	सञ्चालन चरण		
७.	यातायात व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या	<ul style="list-style-type: none"> सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गरिनेछ। 	पार्किङ क्षेत्र	प्रत्येक भवनमा पार्किङका लागि पर्याप्त ठाँउ छुट्याइएको छ।	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	६०,०००।- एक पटक खर्च
		<ul style="list-style-type: none"> सवारी संकेतहरू राखिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	'No Horn' जस्ता दृष्टिकोण सडकमा राखिनेछ।	सञ्चालन चरण		
		<ul style="list-style-type: none"> दुर्घटनाहरू कम गर्ने प्रयासहरू गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	<ul style="list-style-type: none"> स्पीड ब्रेकर, Street light को व्यवस्था गरिनेछ। आवासीय क्षेत्रभित्रको बाटोको प्रत्येक मोडमा सिसि टि.भि. क्यामेराको व्यवस्था रहनेछ। 	सञ्चालन चरण		
८.	ध्वनि प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कम आवाज उत्पादन गर्ने उपकरणहरू जस्तै पम्प, 	आवासीय क्षेत्र परिसर	नेपाल सरकारले तोकेको ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड भित्र	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		डिजेल जेनेरेटरहरू वा पम्पहरूको खरीद गरिनेछ।		पर्ने गरी मात्र प्रयोग गरिनेछ।			
		■ जेनेरेटरबाट उत्पन्न हुने ध्वनि नियन्त्रण गरिनेछ।	जेनेरेटर राखिने कोठा	जेनेरेटर साइलेन्सरको साथ जडान गरिनेछ र बन्द कक्षमा राखिनेछ।		सञ्चालन चरण	
		■ उच्च आवाज क्षेत्रहरूमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूका लागि सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ।	उच्च आवाज क्षेत्र	व्यक्तिगत सुरक्षात्मक उपकरण (PPE) को प्रावधान गरिनेछ।		सञ्चालन चरण	
		■ ध्वनि प्रदूषण हटाउन आवासीय क्षेत्र परिसर भित्र हर्नको प्रयोगमा कडाइका साथ प्रतिबन्ध लगाइनेछ।	आवासीय क्षेत्र परिसर	ठाउँठाउँमा सूचक चिन्ह राखिनेछ।		सञ्चालन चरण	
ख. जैविक क्षेत्र							
१. निर्माण चरण तथा सञ्चालन चरण							
१.	आवासीय क्षेत्रको परिधिमा हरियालीको संरक्षण तथा	■ आवासीय भवन वरपर रूखहरू लगाईनेछ। ■ आवासीय क्षेत्रमा बगैँचाको व्यवस्था रहनेछ।	आवासीय क्षेत्र क्षेत्र			निर्माण चरण तथा सञ्चालन चरण	२,००,०००।- वार्षिक खर्च

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
	व्यवस्थापन						
ग. सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्र							
१. निर्माण चरण							
१.	कामदारहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> कामदारहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) को व्यवस्था गरिनेछ। 	निर्माण क्षेत्र	हेल्मेट, बुट, पन्जा, चस्मा, मास्क, सुरक्षा पेटी आदिको प्रावधान गरिनेछ।	निर्माण चरण	प्रस्तावक	परियोजना लागतमा समावेश
		<ul style="list-style-type: none"> कर्मचारीहरूलाई स्वास्थ्य सुरक्षा प्रदान गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गरिनेछ। प्राथमिक उपचार किटको (First Aid Kit) प्रावधान गरिनेछ। सुरक्षित पिउने पानी र पर्याप्त शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। 	निर्माण पूर्व र निर्माण अवधि भर		
		<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्य गर्दा सुरक्षित तरिकाले गरिनेछ। 	निर्माण क्षेत्र	विभिन्न साइनबोर्ड, पर्याप्त बत्ती तथा भवनको रंगरोगन कार्य गर्दा सेफ्टी नेटको प्रयोग गरिनेछ।	निर्माण चरण		
		<ul style="list-style-type: none"> अधिकृत कर्मचारीहरूलाई 	निर्माण क्षेत्र	प्रवेशद्वारमा चौकीदारहरूको	निर्माण चरण		

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		मात्र निर्माण क्षेत्रमा जान अनुमति दिइनेछ।		व्यवस्था गरिनेछ।			
२.	बालबालिकाको श्रम शोषण तथा ज्यालामा गरिने भेदभाव	<ul style="list-style-type: none"> ■ बाल श्रम संलग्नता निषेध गरिनेछ। ■ समान कामको समान तलबको कार्यान्वयन गरिनेछ। 	निर्माण क्षेत्र	श्रम ऐन २०७४, बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ लाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-
३.	कार्यस्थलमा हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार	<ul style="list-style-type: none"> ■ कर्मचारीहरूलाई प्रत्यक्ष रूपमा यौन हिंसा भए/नभएको सोधपुछ गरिनेछ। ■ यदी कसैको केही गुनासो भए गुनासो पेटिका, मौखिक गुनासो, फोन तथा ईमेलमार्फत जानकारी दिन प्रोत्साहन गरिनेछ। 	कार्यस्थल	<ul style="list-style-type: none"> • गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिनेछ। • कार्यस्थलको अवलोकन तथा निरीक्षण गरिनेछ। • गुनासो पेटिका, मौखिक गुनासो, फोन तथा ईमेलमार्फत प्राप्त गुनासोहरूको तत्काल सुनुवाइ गरिनेछ। 	निर्माण चरण	प्रस्तावक	

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
४.	महामारीबाट पर्न सक्ने प्रभाव	COVID-19 Safety & Hygiene Protocol को पालना गरेर कर्मचारीहरूलाई काममा लगाईनेछ।	कार्यस्थल	<ul style="list-style-type: none"> कार्यस्थलमा सामाजिक दुरी कायम राखिनेछ। मास्क तथा सेनिटाइजरको अनिवार्य रूपमा प्रयोग गरिनेछ। यदि कसैलाई संक्रमण भईहालेमा निजलाई निको नहुन्जेल कामबाट छुट्टी दिईनेछ। साथै उपचारको लागि प्रबन्ध गरिनेछ। 	निर्माण चरण		
५.	स्थानीयवासीको गुनासो	<ul style="list-style-type: none"> कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त गुनासोहरू दर्ता गरिनेछ। 	निर्माण क्षेत्र	आवश्यक कार्यहरू गर्नको लागि व्यवस्थापन समितिको समसामयिक बैठक बसेर समस्याको समाधान गरिनेछ।	निर्माण चरण	प्रस्तावक	मानव संसाधन लागत परिच्छेद १० मा समावेश गरिएको छ।
२. सञ्चालन चरण							
१.	आवासीय क्षेत्र भित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> बोरिङ्गको पानी प्रयोग गर्नु अघि प्रशोधन गरिनेछ। सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ कायम गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र भित्र	एक्टिभेटेड कार्बन फिल्टरको प्रयोग	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	३,००,०००।- वार्षिक खर्च
			आवासीय क्षेत्रभित्र	<ul style="list-style-type: none"> कर्मचारीहरूलाई सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ जानकारी दिइनेछ। 	सञ्चालन चरण		

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
				<ul style="list-style-type: none"> आवासीय क्षेत्र परिसरभित्र सफाइ कायम गरिनेछ। 			
२.	स्थानीयवासीको गुनासो	<ul style="list-style-type: none"> गुनासोहरूको उचित तरिकाले व्यवस्थापन गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	<ul style="list-style-type: none"> भवन निर्माण गर्नुपूर्व गुनासो सुन्ने अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ र मुख्य द्वारमा गुनासो पेटिका राखिनेछ। यदि भविष्यमा कुनै नकारात्मक प्रभावहरू देखा पर्दछ भने आवासीय क्षेत्रको प्रस्तावकले यसको न्यूनीकरणको लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाउनेछ। कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त गुनासोहरू दर्ता गरिनेछ र आवश्यक कार्यहरू गर्नको लागि व्यवस्थापन समितिलाई समयमा नै जानकारी गराईनेछ। 	सञ्चालन चरण	प्रस्तावक	१,००,०००।- वार्षिक खर्च

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	के के गर्ने	कहाँ गर्ने	कसरी गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट (ने.रु.)
		<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयवासीहरूको समन्वयमा आवासीय क्षेत्र सञ्चालन गरिनेछ। 	आवासीय क्षेत्र परिसर	<ul style="list-style-type: none"> समय समयमा छरछिमेकसँग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। सार्वजनिक परामर्शका बखत प्राप्त सबै प्रतिक्रियाहरू/सुझावहरूलाई आवासीय क्षेत्र को सञ्चालनको बेला सम्बोधन गरिनेछ। यस आवासीय क्षेत्र निर्माण तथा सञ्चालन हुँदा अन्य स्थानीय संस्कृतिलाई असर गरिने छैन। 	सञ्चालन चरण		

द.३ अनुमानित लागतको सारांश

यस अध्यायमा उल्लेख गरिएका न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन गर्न निम्न बमोजिमको लागत अनुमान गरिएको छ।

तालिका २३: न्यूनीकरण तथा बढोत्तरीका क्रियाकलापको लागि अनुमानित लागत

क्र.सं.	न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	कुल रकम (रु.)	अवधि
निर्माण चरण			
क. भौतिक वातावरण			
१	ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन	२,५०,०००।-	एक पटक खर्च
सञ्चालन चरण			
क. भौतिक वातावरण			
१	ठोस फोहोर उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रभाव	३,२०,०००।-	वार्षिक खर्च
२	तरल फोहोर उत्पादनको कारण जल प्रदूषण	२,८०,०००।-	वार्षिक खर्च
३	प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन	१,५०,०००।-	वार्षिक खर्च
४	ट्राफिक व्यवस्थापन	६०,०००।-	एक पटक खर्च
ख. जैविक वातावरण			
१	हरियाली संरक्षण तथा व्यवस्थापन	२,००,०००।-	वार्षिक खर्च
ग. सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण			
१	आवासीय क्षेत्र भित्र र वरपर क्षेत्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ	३,००,०००।-	वार्षिक खर्च
२	स्थानीयवासीको गुनासो व्यवस्थापन	१,००,०००।-	वार्षिक खर्च
क्र.सं.	बढोत्तरीका क्रियाकलाप	कुल रकम (रु.)	अवधि
	सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत स्थानीय समुदायका लागि गरिने सहयोग	सरकारको नियम बमोजिम	वार्षिक खर्च

तालिका २४: न्यूनीकरण तथा बढोत्तरीका क्रियाकलापको लागि अनुमानित लागतको सारांश

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित लागत (रु.)	
		न्यूनीकरणका उपाय	बढोत्तरीका उपाय
१	एक पटक खर्च	३,१०,०००।-	-

२	वार्षिक खर्च	१३,५०,०००।-	सरकारको नियम बमोजिम
---	--------------	-------------	---------------------

परिच्छेद ९ : प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अनुगमन गर्नु पर्ने विषय

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमका न्यूनीकरणका उपायहरू तथा बढोत्तरीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरे नगरेको अनुगमन गर्नका लागि प्रतिवेदनमा प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा उल्लेख भए अनुसारका अनुगमनको व्यवस्था गरिएको छ।

९.१ अनुगमनका प्रकार

वातावरणीय अनुगमन योजनामा आधारभूत वा प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, नियमपालन अनुगमन तथा प्रभाव अनुगमन गरी तीन प्रकारको अनुगमन योजनाहरू समावेश गरिएको छ। वातावरणीय प्रभावको अनुगमन देहायको अवस्थामा निम्न प्रकारले गरिनेछ।

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring)

प्रस्तावित प्रस्तावको निर्माण कार्य शुरू गर्नुभन्दा अगावै निर्माण स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गरिनेछ। यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ। त्यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिँदैन तर वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई आयोजनाको प्रारम्भिक डाटा भनि मानिनेछ।

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring)

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ।

९.१.३ नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring)

नियमपालन अनुगमनमा प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डको पालना गरेको छ भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचक वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आवधिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ।

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचक

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको आधारभूत तथ्याङ्क, पहिचना तथा आकलन गरिएका अनुकूल वा प्रतिकूल प्रभाव एवं वातावरण संरक्षणका उपायहरूलाई ध्यान दिई प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने र वातावरणीय प्रभावको प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न सूचकहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ।

९.३ अनुगमनको विधि

आयोजनाको अनुगमनको लागि स्थलगत अध्ययन, आयोजना कार्यालयबाट प्राप्त हुने तथ्याङ्कहरू, स्थानीयहरूसँगको अन्तरक्रिया तथा सरोकारवालाहरूसँगको छलफल आदि विधि अपनाइनेछ। यसका साथै आयोजना क्षेत्रको नमुना (वायु, ध्वनि, पानी आदि) सङ्कलन गरी प्रयोगशाला परीक्षण गरी थप विश्लेषण गरिनेछ। आयोजनाको अनुगमन गर्दा विज्ञद्वारा तयार गरिएको सूचक/मानकहरूको साथ आयोजनाको अनुगमन गरिनेछ। आयोजनाको अनुगमन कार्य गर्दा आयोजनासँग सम्बन्ध राखे विभिन्न निकायहरू, आयोजना कार्यालय, प्रस्तावक तथा प्रस्तावक अन्तर्गतका निकायहरू, आयोजनाबाट प्रभावित स्थानीय तह तथा वडा कार्यालयहरूको सहकार्यमा गरिनेछ।

९.४ अनुगमनको लागि समय तालिका

आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनका विभिन्न अवस्थामा अनुगमन गर्नुपर्ने भएकाले सूचकको प्रकृति हेरी वातावरणीय अनुगमन गर्ने साय तालिका उल्लेख गरिनेछ।

९.५ अनुगमन गर्ने निकाय

यस खण्डले आयोजना कार्यान्वयनबाट हुने सम्भावित मुख्य मुद्दाहरूको बारेमा छलफल गर्छ र निगरानी तालिका र जिम्मेवारी सहित न्यूनीकरणका उपायहरूको प्रस्ताव गर्दछ। प्रस्तावित आयोजनासँग सम्बन्धित वातावरणीय व्यवस्थापनको उत्तरदायित्वमा विभिन्न आयोजना निर्माण गर्ने निकायहरू समावेश गरिएका छन् र प्रत्येकको विशेष गतिविधिहरूका लागि विशेष जिम्मेवारहरू समेत तोकिएको छ।

प्रस्तावकद्वारा आन्तरिक रूपमा आवधिक अनुगमन गरिनेछ भने सरकारी पक्षबाट पनि अनुगमन गरिनेछ। लुम्बिनी प्रदेश सरकार प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा २७ बमोजिम मन्त्रालय वा स्थानीय तहले प्रस्ताव कार्यान्वयनको अनुगमन तथा निरीक्षण

गर्नुपर्नेछ। लुम्बिनी प्रदेश सरकार प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा २८ को उपदफा (१) बमोजिम सम्बन्धित स्थानीय तहले आफूले गरेको अनुगमन तथा निरीक्षणको प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीस दिन भित्र मन्त्रालय समक्ष पठाउनु पर्नेछ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को नियम २८ को उप-नियम (६) बमोजिम प्रस्तावकले प्रस्ताव विषयमा वार्षिक रूपमा स्वःअनुगमन गरी सोको प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पेश गर्नु पर्नेछ। यस प्रकारको अनुगमनका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा अनुमानित बजेट रकम समेत विनियोजन गरी प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ।

९.६ अनुगमनको लागि अनुमानित रकम

वातावरणीय अनुगमनका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा अनुमानित बजेट रकम समेत विनियोजन गरी प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २५: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रू.)	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन						
ध्वनिको तह	ध्वनिको अधिक परिमाण र तिब्रता	ध्वनि मापक यन्त्र मार्फत	निर्माण क्षेत्रभित्र	निर्माण कार्य शुरू गर्नु पूर्व	१०,०००।-	प्रस्तावक
वायुको गुणस्तर	हावामा PM10, PM2.5 र TSP को परिमाण	Volumetric Air Sampler मार्फत	निर्माण क्षेत्रभित्र	निर्माण कार्य शुरू गर्नु पूर्व	२५,०००।-	
पानीको गुणस्तर	विभिन्न प्यारामिटरहरू	प्रयोगशाला परीक्षण	निर्माण क्षेत्र	निर्माण कार्य शुरू गर्नु पूर्व	१५,०००।-	
प्रभाव अनुगमन						
प्रदूषित पानी तथा फोहोरमैला	ढल निकासीको संरचना आयोजना वरपरका, बासिन्दामा परेको प्रभाव	स्थलगत भ्रमण, अन्तर्वार्ता, तस्वीरहरू	आवासीय क्षेत्र परिसर	वर्षमा दुई पटक तीन वर्षसम्म	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक
पानीको गुणस्तर	पानी निकास हुने ठाँउ अवलोकन, विभिन्न प्यारामिटरहरू	नमुना सङ्कलन र प्रयोगशाला परीक्षण	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको चार पटक	६०,०००।-	प्रस्तावक
वायुको गुणस्तर	हावामा PM10, PM2.5 र TSP को परिमाण	स्थलगत निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्कसँग तुलना गर्ने, Volumetric Air Sampler मार्फत	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको एक पटक	२५,०००।-	
ध्वनिको तह	ध्वनिको परिमाण	ध्वनि मापक यन्त्र मार्फत आधारभूत	आवासीय क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	२०,०००।-	प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
		तथ्याङ्कसँग तुलना गर्ने	परिसर			
अर्थतन्त्रमा परिवर्तन	आयोजनामा संलग्न जनशक्तिहरू	आयोजना परिसर अवलोकन, कर्मचारीहरूको साथ छलफल	आवासीय क्षेत्र भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा आवश्यकता अनुसार	जनशक्ति खर्च	
व्यवसायजन्य स्वास्थ्य सुरक्षा	दुर्घटनाहरूको प्रकार र क्षतिपूर्ति	आयोजना परिसर अवलोकन, कर्मचारीहरूको साथ छलफल	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको तीन पटक	जनशक्ति खर्च	
हरियालीको कारण आयोजना परिसरको सौन्दर्य सुधार	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	आयोजना परिसर अवलोकन	आवासीय क्षेत्र परिसर	सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक
नियमपालन अनुगमन						
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा सुझाइएका बढोत्तीकरण तथा न्यूनीकरणका	वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले समावेश गरेका सम्पूर्ण न्यूनीकरणका उपायहरू निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा लागू गरिएको	स्थलगत अवलोकन/ अन्तर्वार्ता/ प्रतिवेदन अध्ययन	आयोजना परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रू.)	अनुगमन गर्ने निकाय
उपायहरू पालना गरे/ नगरेको						
प्रदूषण रोकथाम, पानी, वायु, ध्वनि	वायु गुणस्तर, ध्वनिको परिमाण	स्थलगत अवलोकन/ रेकर्डहरूको समीक्षा/ कर्मचारीहरूको साथ छलफल/ ध्वनि मापक यन्त्र मार्फत/ Volumetric Air Sampler मार्फत/ प्रयोगशाला परीक्षण	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको तीन पटक	१,५०,०००।-	प्रस्तावक
फोहोर व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षणका उपायहरूको नियमपालन	R (reduce, reuse, recycle) सिद्धान्तको अभ्यास	स्थलगत अवलोकन/ रेकर्डहरूको समीक्षा/ कर्मचारीहरूको साथ छलफल	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको तीन पटक	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक
हरियालीको व्यवस्थापन	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	आयोजना परिसर अवलोकन	आवासीय क्षेत्र परिसर	सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक
विपद् जोखिम	व्यक्तिगत सुरक्षा	स्थलगत अवलोकन/	आवासीय	सञ्चालन चरणमा वर्षको	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रू.)	अनुगमन गर्ने निकाय
व्यवस्थापन	उपकरण (PPE) को प्रावधान, सेफ्टी नेटको व्यवस्था, कर्मचारीलाई आगोको खतराहरू बारे जानकारी, आपतकालीन निकास र आगो निभाउने उपकरण	कर्मचारीहरूको साथ छलफल	क्षेत्र परिसर	दुई पटक		
स्थानीय रोजगारी	स्थानीय कर्मचारीहरूको संख्या	निरीक्षण/ कर्मचारीहरूको साथ छलफल	आवासीय क्षेत्र परिसर	सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	जनशक्ति खर्च	प्रस्तावक
व्यवसायजन्य स्वास्थ्य सुरक्षा	स्वास्थ्य बीमा र स्वास्थ्य जाँच, कर्मचारीहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणको प्रावधान	रेकर्डहरूको समीक्षा, कर्मचारीहरूसँग छलफल	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको दुई पटक	जनशक्ति खर्च	
गुनासो व्यवस्थापन	कर्मचारी तथा स्थानीयहरूको गुनासो भए/ नभएको	स्थलगत अवलोकन/ कर्मचारी तथा स्थानीयहरूसँग छलफल	आवासीय क्षेत्र परिसर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको तीन पटक	जनशक्ति खर्च	

अनुगमनका लागि अनुमानित लागत

हाउजिङ्गले पानीको गुणस्तर, वायुको गुणस्तर र ध्वनिको स्तर जस्ता सूचकको मापन गर्नेछ। प्रत्येक वर्षका लागि यस्तो अनुगमनको लागत र जनशक्ति खर्चहरू तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २६: अनुगमनका लागि अनुमानित लागत

क्र.सं.	विवरण	संख्या	दर	लागत (ने.रु.)
१.	वातावरण विद्	२	७५,०००	१,५०,०००
२.	सामाजिक-आर्थिक विज्ञ	१	६५,०००	६५,०००
३.	प्रयोगशाला परीक्षण तथा जल, ध्वनि आदि परीक्षण कार्य	एक मुष्ठ		३,०५,०००
४.	स्टेसनरी	एक मुष्ठ		१०,०००
५.	यातायात	एक मुष्ठ		२५,०००
	कुल			५,५५,०००

परिच्छेद १० : वातावरणीय सम्परीक्षण

वातावरणीय परीक्षण भनेको एक यस्तो वातावरणीय अनुसन्धान हो, जसमा पूर्वकालिक तथा वर्तमान क्रियाकलाप र वातावरणीय व्यवस्थापन आकलन गर्न प्रयोग गरिन्छ। वातावरणीय सम्परीक्षण परियोजनाको कारणले हुने नकारात्मक प्रभावका न्यूनीकरण उपायहरू र वास्तविक प्रभावहरूको मूल्याङ्कन गरेर वातावरणीय अवस्थाको पूर्वकालिक तथा वर्तमान अवस्था जान्नको लागि सञ्चालन गरिन्छ। यसको प्रमुख उद्देश्य भनेको प्रत्येक आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनको चरणमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले तय गरे बमोजिमको वातावरण व्यवस्थापन योजनाको पालना गरेको छ कि छैन भन्ने परीक्षण गर्नु हो। लुम्बिनी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १३ को उपदफा १ मा उल्लेख भए अनुसार कम्तीमा दुई वर्ष सञ्चालन भैसकेको प्रस्तावहरूको मन्त्रालयले सम्परीक्षण गर्नेछ।

१०.१ वातावरणीय सम्परीक्षण

वातावरणीय सम्परीक्षणका किसिम देहाय बमोजिमका हुनेछन् :

- क. निर्णय तहको सम्परीक्षण,
- ख. कार्यान्वयन सम्परीक्षण,
- ग. कार्यको प्रभावकारिता सम्परीक्षण,
- घ. आयोजना प्रभाव सम्परीक्षण,
- ङ. आँकलन गरिएको प्रविधि सम्परीक्षण,
- च. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रिया सम्परीक्षण।

१०.२ वातावरणीय सम्परीक्षणका तीन पक्ष:

- क. परीक्षक,
- ख. परीक्षित पक्ष (प्रस्तावसँग सरोकार भएको)
- ग. तेस्रो पक्ष

१०.३ सम्परीक्षणको किसिम:

स्वच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय सम्परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्छ।

- क. आन्तरिक सम्परीक्षण,
- ख. बाह्य सम्परीक्षण,
- ग. बाध्यकारी सम्परीक्षण,
- घ. स्वैच्छिक सम्परीक्षण।

१०.४ वातावरणीय सम्परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा :

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय सम्परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ।

तालिका २७: वातावरणीय सम्परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

अध्याय १	यस अध्यायमा वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनकोभिन्न मुख्य मुख्य कुराहरू समावेश गरी प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांश लेखिनेछ।
अध्याय २	यस अध्यायमा परीक्षण प्रशासनिक तथा परीक्षण कार्यको विवरण, आयोजना स्थलमा गरिएका अन्तर्वार्ता, परीक्षण गर्ने पक्ष तथा परीक्षणका क्षेत्र र विधि समावेश गरिनेछ। साथै वातावरणीय अनुगमन, परीक्षणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा विवरण पनि समावेश गरिनेछ।
अध्याय ३	यस अध्यायमा सम्परीक्षणको पूर्ण विवरण समावेश गरिनेछ।
अध्याय ४	यस अध्यायमा आयोजना सम्बन्धमा पालना गर्नुपर्ने सुझाव तथा सुधारात्मक कार्य समावेश गरिनेछ।
अनुसूची	अनुसूचीमा तथ्याङ्क र विवरण समावेश गरिनेछ।
सम्परीक्षण गर्ने समूहमा समावेश हुनुपर्ने जनशक्ति	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको तयारीको क्रममा प्रस्तावसँग विषय मिल्ने विज्ञ जस्तै वातावरण विज्ञ, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक विज्ञ, प्रस्तावको क्षेत्र, किसिम र यसले पारेको प्रभावहरूको गाम्भीर्यताको आधारमा थप अन्य विज्ञहरू समेत समावेश गरिनेछ।

तालिका २८: वातावरणीय सम्परीक्षणको लागि चेकलिष्ट

क्र.सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना स्रोत	तथ्यांक स्रोत
भौतिक वातावरण								
१.	फोहर मैलाको व्यवस्थापन	आयोजनाको भवनहरू, क्लब भवन, आन्तरिक बाटो आदीबाट उत्पादन हुने फोहर।	स्थानीय वातावरण दुर्गन्धित हुनुका साथै संक्रमण हुन सक्ने सम्भावना।	वातावरण तथा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव।	कुहिने र नकुहिने फोहर छुट्टै संकलन गरेर नगरपालिकाको फोहर व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत व्यवस्थापन गर्ने।	उल्लेखनीय	फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अन्तर्वार्ता
२.	फोहर पानीको व्यवस्थापन	आयोजनाको नियमित क्रियाकलाप, शौचालय, भान्सा आदीबाट उत्पादन हुने फोहर।	सतहको पानी प्रदुषण, भूमिगत पानी प्रदुषण	पानीको गुणस्तरीयतामा कमी हुने।	आयोजनाबाट निष्कासन गरिने पानी नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिमको रहने।	उल्लेखनीय	फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, प्रत्यक्ष अवलोकन
३.	वायुको गुण	जेनेरेटर, सवारी साधनबाट	वायुको गुणस्तरमा हास	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग	नेपाल सरकारले तोकेको वायुप्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र खरीद गर्ने र सवारी साधन र डिजेल जेनेरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत गरिने।	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

क्र.सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना स्रोत	तथ्यांक स्रोत
४.	पानीको गुण	ढल निकास तथा फोहोर पानीको चुहावट	खानेपानीको स्रोत प्रदुषण	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	ढलमा फोहोर पानी निकास गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिमको रहने।	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
५.	ध्वनिको मात्रा	जेनेरेटर, सवारी साधनबाट	ध्वनिको तहमा हास	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	साइलेन्ट जेनेरेटरको प्रयोग	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
जैविक वातावरण								
१.	आयोजना क्षेत्र भर हरियाली प्रवर्द्धन	बगैचा निर्माण	हरियाली क्षेत्र कायम हुने	हरियाली कायम भइ सौन्दर्यता कायम हुने	बगैचा निर्माण गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
सामाजिक आर्थिक वातावरण								
१.	व्यवसायजन्य तथा स्वास्थ्यको सुरक्षा	कर्मचारीहरूलाई स्वास्थ्य सुरक्षा प्रदान गरिनेछ।	कार्यस्थलमा हुन सक्ने दुर्घटना	कर्मचारीहरूको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गर्ने र प्राथमिक उपचार किटको (First Aid Kit) प्रावधान गर्ने	उल्लेखनीय	आयोजना व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
२.	गुनासो सुनुवाइ	गुनासो पेटिका स्थापना	विभिन्न प्रकारको गुनासोहरू आउने तथा द्वन्दको अवस्था सृजना हुन	आयोजना सञ्चालनमा कठिनाई	गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने	उल्लेखनीय	गुनासो व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख,

यशोदा हाउजिङ्गको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

क्र.सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना स्रोत	तथ्यांक स्रोत
			सक्ने					
३.	स्वास्थ्य तथा सरसफाई	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	फोहोरमैला व्यवस्थापन	हाउजिङ्गमा बसोबास गर्ने मानिसको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	उल्लेखनीय	आयोजना व्यवस्थापन एकाइ	अनुगमन
४.	प्रकोप नियन्त्रण/ विपद् व्यवस्थापन	भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्ने, प्रकोप व्यवस्थापन कार्य योजना निर्माण गर्ने	प्रकोप तथा विपद् बाट जनधनको क्षती हुने	प्रकोप तथा विपद् बाट जनधनको क्षती हुने	हाउजिङ्गको कार्यालय भवनमा आगो निभाउने उपकरण फायर एक्सटिङ्ग्युसर को प्रावधान।	उल्लेखनीय	आयोजना व्यवस्थापन एकाइ	विपद् व्यवस्थापन कार्य योजना
५.	रोजगारी	स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर	स्थानीयको आयस्तरमा अभिवृद्धि	जीवनस्तरमा उकास्ने	स्थानीयलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिने	नगण्य	आयोजना व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख

परिच्छेद ११ : निष्कर्ष तथा प्रतिबद्धता

प्रस्तावित यशोदा हाउजिङ्गको निर्माण तथा सञ्चालनको लागि अध्ययन गरी यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन गरिएको छ। उक्त अध्ययनबाट प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनले यस ठाउँको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणमा सिमित रूपमा प्रभाव पर्ने देखिएको छ भने स्थानीय स्तर, क्षेत्रीय स्तर र राष्ट्रिय स्तरमा यस आयोजनाले फाइदा पुर्याउनेछ। आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थिति, कार्यान्वयन विधिहरू तथा क्रियाकलापहरूको अध्ययनबाट वातावरणमा दुवै सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरू पर्ने अनुमान गरिएको छ। व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यसञ्चालन गरिएमा सुरक्षित बसोबासको प्रबन्ध मात्र नभई बहुआयामिक विषयमा यस क्षेत्रको विकासमा ठूलो सहयोग पुग्नेछ। आयोजनाबाट स्थानीय वातावरणमा पर्नसक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरी वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने विषयलाई वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू तथा सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीकरण गर्ने उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिनेछ। यस आयोजनाको स्वीकृतिको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन पर्याप्त रहेको छ। नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको न्यूनीकरण र संलग्न वातावरणीय अनुगमन योजना कार्यान्वयन गरी तोकिएको स्थान र परिमाणभित्र रहने गरी स्वीकृत भएको मितिबाट लागु हुने गरी प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निष्कर्ष निकालिन्छ।

सन्दर्भ सामग्री

- ADB, (2013). Solid Waste Management in Nepal. Kathmandu: Asian Development Bank. CBS 2011; Profile of Kathmandu District
- CBS, (2019). Environment Statistics of Nepal 2019: Kathmandu. Kathmandu: Government of Nepal.
- CBS, (2014). National Population and Housing Census 2011: Kathmandu. Kathmandu: Government of Nepal.
- DHM, (2015). Climatological & Agrometeorological Records of Nepal. Kathmandu: Government of Nepal, Ministry of Environment Science and Technology.
- DoS, (1983). Topographic Survey Branch. Kathmandu, Bagmati, Nepal. Retrieved from <http://discriptionofnepal.blogspot.com/2011/07/physiographic-division.html>
- GoN (1993); Nepal Environmental Impact Assessment Guideline 1993, National Planning Commission, GON/IUCN, Kathmandu
- NBC (2060), National Building Code 2060, Department of Urban Development and Building Construction
- लुम्बिनी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७, वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बुटवल, रूपन्देही
- लुम्बिनी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बुटवल, रूपन्देही
- जिल्ला वस्तुगत विवरण, रूपन्देही
- नेपाल कानून आयोग, <https://www.lawcommission.gov.np/>

अनुसूचीहरू

अनुसूची १:

क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची

स्वीकृत पत्र र स्वीकृत

कार्यसूची

अनुसूची २:

कम्पनी सम्बन्धी कागजातहरू

अनुसूची ३:

जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा

अनुसूची ४:

भवनहरूका नक्साहरू

अनुसूची ५:
सार्वजनिक सुनुवाइको सूचना,
मुचुल्का र माइनुट

अनुसूची ६:

७ दिने सूचना र मुचुल्काहरू

अनुसूची ७:
सिफारिस पत्र

अनुसूची ढः

माटो परीक्षणको प्रतिवेदन

अनुसूची ९:
पानी परीक्षणको प्रयोगशाला
प्रतिवेदन

अनुसूची १०:
वायु परीक्षणको प्रयोगशाला
प्रतिवेदन

अनुसूची ११:
चेक लिष्ट

अनुसूची १२ः
अध्ययन टोलिको वैयक्तिक
विवरण तथा शैक्षिक प्रमाण पत्र